

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

Polgári Jogi Tanszék

SZAKDOLGOZAT

Az előadóművész szomszédos jogi védelme

Dr. Faludi Gábor

Egyetemi docens

Boross Barbara

Jogász képzés

Levelező tagozat

2015

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
1. Az előadóművészi tevékenység jogi védelme a szomszédos jogok keretében.....	3
1.1. A szomszédos jogi teljesítmények védelme	3
1.2. Az előadóművész szomszédos jogi védelmének szabályozása	5
1.2.1. Nemzetközi szintű szabályozás	5
1.2.2. Európai Unió szabályozás	16
1.2.3. A magyar szabályozás – a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény	19
1.3. Az előadóművész fogalma és előadása mint szomszédos jogi teljesítmény ...	21
1.4. Az előadóművész szomszédos jogainak csoportosítása	26
2. Az előadóművész vagyoni jogai	27
2.1. Az előadóművész kizárólagos engedélyezési jogai	27
2.1.1. Rögzítetlen előadás rögzítése.....	27
2.1.2. Rögzítetlen előadás sugárzása és más módon történő nyilvánossághoz közvetítése	28
2.1.3. Rögzített előadás többszörözése	32
2.1.4. Rögzített előadás terjesztése	33
2.1.5. Rögzített előadás lehívásos (interaktív) nyilvánossághoz közvetítése	36
2.2. Az előadóművész díjazása	40
2.3. Jogátszállási vélelem a filmalkotásban rögzített előadások esetén.....	42
2.4. Engedélyezési jog nélküli díjigények	44
2.4.1. Nyilvánossághoz közvetítési jogdíj	44
2.4.2. Üreshordozó jogdíj	47
2.4.3. Kábeltévé jogdíj	50
2.4.4. Ismétlési jogdíj.....	51
2.4.5. Kölcsönzési jogdíj.....	53
3. Az előadóművész személyhez fűződő jogai	54
3.1. Névjog.....	55
3.2. Az előadás integritásának védelme.....	60
4. Az előadóművészi jogok védelmi ideje	64
4.1. A védelmi idő szabályozása a Római Egyezménytől napjainkig	65
4.2. A védelmi idő szabályozása az Szjt.-ben.....	69
4.3. A védelmi idő felemelését kísérő intézkedések	71
5. Az előadóművészi jogok gyakorlása	72
5.1. A vagyoni jogok gyakorlása	72
5.1.1. Egyedi joggyakorlás	73
5.1.2. Joggyakorlás közös jogkezelés útján	79
5.2. A személyhez fűződő jogok gyakorlása	83
5.3. A joggyakorlás sajátos szabályai előadóművészi együttesek esetén	84
Összefoglalás	86
Bibliográfia	88

Bevezetés

„Egy jó zene hatása csaknem épp annyira függ az előadóktól, mint a zeneszerzőtől magától.”¹ Quantz, a neves XVIII. századi fuvolaművész-zeneszerző megállapítása a mai napig jól festi le nem csak zeneszerző és zeneművész, hanem általában szerző és előadóművész teljesítményének egymáshoz fűződő kapcsolatát. A legjobb művet is – legyen szó irodalmi, zenei vagy más művészeti alkotásról – leronthat egy rossz előadás, egy jó előadás pedig felemelhet egy nagyszerű, sőt akár egy közepeszerű alkotást is. A szerzői művek nélkülözhetetlenek az előadóművészi tevékenység nyújtásához, azonban az előadóművész fellépése éppúgy elengedhetetlen ahhoz, hogy a szerző alkotásait a közönség megismerhesse. Az előadóművészi tevékenység és valamennyi szomszédos jogi teljesítmény célja a szerzői művet a közönséghez juttatni. Az előadás mint az előadóművészi tevékenység eredménye nem tekinthető ugyan szerzői alkotásnak, így szerzői jogi védelemben sem részesülhet, mégis olyan kreatív, művészi megnyilvánulást, értéket képvisel, amelynek megteremtését megfelelő védelem elismerésével ugyanúgy ösztönözni kell, mint a szerzői alkotások létrejöttét.² Ennek a felfogásnak is köszönhető az előadóművészek szomszédos jogi védelmének a léte, amely dolgozatom témája. Az előadóművészek kiemelt szerepet töltenek be kulturális értékeink ápolásában, terjesztésében és általában a kulturális nevelésben, amely napjainkban különösen fontos küldetés. Az előadóművészi tevékenység támogatása éppen ezért elengedhetetlen feladat, amelynek fontos része a megfelelő jogi védelem biztosítása. E téma választására egyrészt zeneművészeti kötődésem, másrészt az a gondolatom is ösztönzött, hogy az előadóművészek jogi védelme a szerzői jogokhoz képest még kevésbé él a köztudatban, sőt, számos előadóművész sem ismeri teljes körűen az előadása tekintetében fennálló jogait. Dolgozatom áttekintést ad arról, hogy a hazai jogalkotó – összhangban a nemzetközi és uniós szabályozással – milyen jogokkal ruházta fel az előadóművészt annak érdekében, hogy előadása védelemben részesüljön. Ennek

¹ Johann Joachim Quantz: *Fuvolaiskola* (1752), Argumentum Kiadó, 2011, 123. old.

² Gyertyánfy Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*, Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 430-431. old.

keretében részletesen vizsgálom az előadóművész vagyoni és személyhez fűződő jogait, az e jogokat időben korlátozó védelmi idő intézményét és a joggyakorlás lehetséges módjait, figyelemmel az internet elterjedésének előnyeire, illetve hátrányaira és a digitális technika napjainkban tapasztalható példa nélküli ütemben történő fejlődésére, amely az előadóművészi teljesítmények felhasználási módját is alapjaiban befolyásolja.

1. Az előadóművészi tevékenység jogi védelme a szomszédos jogok keretében

1.1. A szomszédos jogi teljesítmények védelme

A szerzői joggal szomszédos jogokon a szerzői műveket a közönséghez közvetítő előadóművészeknek, hangfelvétel-előállítóknak, rádiós- és televíziós szervezeteknek, valamint filmek előállítóinak a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (továbbiakban: Szjt.) által biztosított kizárólagos engedélyezési vagy díjigényre vonatkozó, saját interpretálási, szervezői teljesítményükre tekintettel fennálló joga értendő.³ A szerzői joggal szomszédos jogok elismeréséhez vezető út a hanglemez és a rádiósugárzás megjelenésével vette kezdetét a XX. század első felében. A hanglemez, az élő, közönség előtti fellépések konkurenciájaként lépett fel és elsősorban az előadóművészek érdekeit érintette hátrányosan. Az előadóművészek korábbi privilégiuma a művek közönséggel való megismertetésére fokozatosan háttérbe szorult, a hanglemezek rádiós sugárzása pedig már maguknak a hanglemezeknek is a versenytársa lett. E folyamat vezetett el a szomszédos jogok megjelenésére, vagyis arra a felismerésre, hogy a szerzői művek közönséghez juttatásának folyamatában indokolt a szerzők mellett egyes további jogosultakat is

³ Tattay Levente: *Szomszédos jogok és az új szerzői jogi törvény*, Gazdaság és Jog, 2000, 12. szám

megfelelő, önálló védelemben részesíteni annak érdekében, hogy ellenőrizhessék teljesítményük felhasználását, és azt engedélyhez, illetve díjfizetéshez köthessék.⁴

A szomszédos jogi védelem tárgya – legyen szó előadásról, hangfelvételtől, rádió- és televízió műsorról, vagy filmről – a *teljesítmény*, amely összefoglaló kifejezésként következetesen és egységesen jelenik meg a magyar szomszédos jogi szabályozásban. Az említett terminológia egyértelműen juttatja kifejezésre, hogy a szomszédos jogi jogosult tevékenysége során nem szerzői művet hoz létre, hanem egy teljesítmény születik. Ezen teljesítmények közös jellemvonása, hogy saját eszközeikkel a szerzői művek közönséghez juttatását segítik elő. E sajátos teljesítményhez igazodik a törvény által biztosított szomszédos jogi védelem, amely önálló, és a védelmi eszközök hasonlóságának ellenére a szerzői jogoktól független, a szerzői jogok védelmét nem befolyásolhatja.⁵ Ez a szerzői jog és az azzal szomszédos jogok közötti viszonyt az alapelve, amely az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló Római Egyezményben (1961) és az Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésben (WPPT) egyaránt megjelenik. Az előadóművész előadása során egy már létező alkotást közvetít közönsége felé. Az előadóművészi tevékenységnek tehát, ahogyan valamennyi szomszédos jogi teljesítménynek, az az elsődleges célja, hogy kapcsolatot teremtsen az alkotás és annak közönsége között, és tevőlegesen elősegítse a szerzői művek megismertetését, közönséghez juttatását. Az előadóművész teljesítménye, szomszédos jogi teljesítményként, létrejöttétől kezdődően, a törvény erejénél fogva védelemben részesül, bármilyen nyilvántartásba vétel vagy egyéb alaki követelmény nélkül.

Míg a többi szomszédos jogi teljesítmény elsősorban gazdasági, szervezési, műszaki értéket képvisel,⁶ addig az előadóművész teljesítménye, előadása saját személyiségéből, kreativitásából és előadóművészi intuícióból eredő értéket hordoz.

⁴ Gyertyánfy, i.m. 430. old

⁵ Sztj. 83.§ (1) bek.

⁶ Gyertyánfy, i.m. 430. old.

1.2. Az előadóművész szomszédos jogi védelmének szabályozása

1.2.1. Nemzetközi szintű szabályozás

Római Egyezmény

Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló 1961-ben létrejött Római Egyezmény (RE) a szerzői joggal szomszédos jogok alapegyezményének tekinthető, hiszen hosszútávon kiemelkedő és ösztönző szerepe volt a szomszédos jogi jogosultak, így részben az előadóművészek minél hatékonyabb jogi védelmét szolgáló szabályozás kialakításában,⁷ többek között Magyarországon is.⁸ Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy az egyezmény létrejötte óta végbement jelentős technológiai fejlődés, digitalizáció, az internet széles körű elterjedése olyan új felhasználási formákat és ezzel együtt kihívásokat, korábban ismeretlen problémákat is magával hozott, amelyekre az egyezmény így ma már nem tud megoldást nyújtani.

Az egyezmény alapvető kiindulópontja, hogy az általa biztosított védelem nem érintheti, nem befolyásolhatja a szerzői jogok védelmét, utóbbi sérelmére az egyezmény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető.⁹ Hasonlóan fontos elve az egyezménynek a nemzeti elbánás, vagyis a belföldiekkel egyenlő elbánás elve, amelyre szabályozási rendszere épül.¹⁰ Az előadóművészek tekintetében az említett elv annak a Szerződő Államnak a hazai törvényei szerinti elbánást jelenti, ahol a védelmet az illető állam állampolgárságával rendelkező előadóművészek számára kéri a területén tartandó előadásokra, azok első alkalommal történő rögzítésére és

⁷ Bár az egyezmény jelentőségéből érdeemben nem von le, mindenesetre megjegyzendő, hogy a legtöbb államnak hosszú időbe telt, hogy ténylegesen az egyezmény által kijelölt útra lépjen, emellett a részes államok számának növekedése viszonylag lassú tendenciát mutatott. Az egyezményhez a 24. cikk 2. pontja alapján csak az ENSZ olyan tagállama csatlakozhat, amely az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény részes állama vagy az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult nemzetközi Uniónak a tagja. (Gyertyánfy, i.m. 46. old.)

⁸ Hazánk az egyezményhez 1998-ban csatlakozott, a csatlakozást az 1998. évi XLIV. törvény hirdette ki.

⁹ RE 1. cikk

¹⁰ Gyertyánfy, i.m. 47. old.

sugárzására.¹¹ Megjegyzendő azonban, hogy ezt az elvet az egyezmény által kifejezetten biztosított védelemre és az egyezményben kifejezetten meghatározott korlátozásokra tekintettel kell biztosítani.¹² Az egyezmény lehetővé teszi továbbá a szerződő államoknak olyan külön megállapodások létesítését, amelyek az egyezmény által nyújtottnál szélesebb körű jogokat biztosítanak az egyezmény alapján védelemre jogosultaknak, vagy egyéb rendelkezéseket tartalmaznak, feltéve, hogy azok az egyezmény szabályaival nem ellentétesek.¹³

Az előadóművészek vonatkozásában az egyezmény személyi hatálya kiterjed bármely országhoz tartozó előadóművészre, aki az előadását valamely másik Szerződő Államban tartja, vagy akinek az előadását az egyezmény alapján védelemben részesülő hangfelvételen rögzítik vagy sugárzás útján közvetítik.¹⁴ Fontos megjegyezni, hogy az egyezmény azon túl, hogy meghatározta a felhasználás bizonyos módozatainak, például a sugárzásnak, többszörözésnek a definícióját,¹⁵ megalkotta az előadóművész fogalmát is, amelyet az 1996-ban létrejött WPPT¹⁶ is átvett néhány kiegészítéssel. A WPPT-vel karöltve az egyezmény ezáltal támpontot nyújt azon államok, például Magyarország, jogalkalmazása számára, amelyeknek az irányadó jogszabálya nem határozza meg, hogy ki minősül előadóművésznek. Az előadóművészi tevékenység védelme körében az egyezmény az előadóművészek számára lehetőséget biztosít arra, hogy megakadályozzák előadásuk hozzájárulásuk nélküli sugárzását, vagy más módon a nyilvánossághoz közvetítését és rögzítését, valamint az előadásuk rögzítésének szintén hozzájárulásuk nélküli többszörözését.¹⁷

A Római Egyezmény hiányossága e körben, hogy az audiovizuális előadóművészi teljesítmények tekintetében a rögzített audiovizuális előadásokra nem terjed ki. Ez a 19. cikkből következik, amely szerint, ha az előadóművész hozzájárulását adta előadása képi vagy audiovizuális rögzítéséhez, a vagyoni jogokról rendelkező 7. cikk a továbbiakban nem alkalmazható.

¹¹ RE 2. cikk

¹² RE 2. cikk 2. pont.

¹³ RE 22. cikk

¹⁴ RE 4. cikk (Gyertyánfy, i.m. 47.old.)

¹⁵ RE 3. cikk

¹⁶ A Szellemi Tulajdon Világszervezete által kötött, az Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződés (WPPT), amely 2002. május 20-án lépett hatályba.

¹⁷ RE 7. cikk 1. a)-c) pont

Az egyezmény 12. cikke rendelkezik a kereskedelmi célokra kiadott hangfelvételnek vagy arról készült másolatnak a közvetlen módon sugárzásra vagy nyilvánossághoz közvetítésre történő felhasználásáért járó egyszeri, méltányos díjazásról, amelyet a felhasználónak kell kifizetnie az előadóknak, vagy a hangfelvétel előállítóinak, illetőleg mindkét félnek a felek közötti megállapodásnak megfelelően. Megállapodás hiányában az egyezmény alapján a Szerződő Államok határozzák meg a díjazás megosztására vonatkozó feltételeket.

Az előadóművész személyhez fűződő jogaira vonatkozó szabályt még nem vezetett be az egyezmény, erre majd csak a WPPT-ben kerül sor. Abban az esetben, ha egy előadásban több előadóművész is részt vesz, az ő jogaik gyakorlásával kapcsolatos képviselő szabályozását az egyezmény a Szerződő Államok jogalkotására bízza.¹⁸ Ha egy Szerződő Állam nemzeti joga bizonyos alakságok betartásától teszi függővé az előadóművész hangfelvételekkel kapcsolatos jogainak védelmét, az egyezmény alapján a követelményeket kielégítettnek kell tekinteni, amennyiben a kiadott hangfelvétel valamennyi kereskedelmi forgalomban lévő példányán vagy borítóján feltüntetik a „P” jelzést és az első kiadás évét.¹⁹

A jogosultakat megillető életszerűvé teszi az egyezmény 15. cikke, amelynek értelmében a Szerződő Államok a fenti védelem alól kivételeket tehetnek az egyezményben meghatározott esetekben, így például magáncélú felhasználás vagy kizárólag oktatás, illetve tudományos kutatás céljára történő felhasználás esetén.²⁰ Szintén védelmet korlátozó hatással bír az egyezmény 16. cikke, amely alapján a Szerződő Államok meghatározott körben, például a fentebb említett 12. cikk vonatkozásában, fenntartással élhetnek. Az egyezmény szabályozza a védelmi idő, vagyis a védelem időbeli korlátjának kérdését is, amelynek legrövidebb időtartamát húsz évben határozza meg.²¹

¹⁸ RE 8. cikk

¹⁹ RE 11. cikk

²⁰ RE 15. cikk

²¹ Ezt az időtartamot annak az évnek a végétől kell számítani, amelyben a rögzítés készült, az előadást tartották vagy a sugárzás történt. (I. RE 14. cikk)

Az egyezmény alkalmazásával, működésével egy Kormányközi Bizottság foglalkozik,²² a felmerülő adminisztratív feladatokat pedig a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO)²³ az ILO-val²⁴ és az UNESCO-val²⁵ közösen látja el.²⁶

TRIPS

Az 1980-as években a műszaki, gazdasági-társadalmi fejlődés kiugró ütemben felgyorsult, amely indokoltá tette a korábban elfogadott szerzői és szomszédos jogi egyezmények, köztük a Római Egyezmény továbbfejlesztését is. Elsősorban a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozású védelmének nemzetközi fejlesztése, a jogérvényesítés és a vitarendezés szabályozása terén jelentett előrelépést a Világkereskedelmi Szervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény 1.C) mellékleteként 1994-ben létrejött, a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS Egyezmény (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, a továbbiakban: TRIPS).²⁷ A TRIPS a szerzői jogra és iparjogvédelemre egyaránt vonatkozik. 2. cikkében rögzíti, hogy az egyezményben foglaltak nem csorbíthatják a tagoknak egymással szemben a TRIPS hatályba lépését megelőzőn hatályba lépett, szellemi tulajdonra vonatkozó egyezmények (például a Római Egyezmény) alapján fennálló kötelezettségeit.

A TRIPS a szellemi alkotások valamennyi területén minimum követelményeket ír elő. Ennek keretében a TRIPS kimondja a nemzeti elbánásnak a Római Egyezmény kapcsán már tárgyalt alapelvét.²⁸ Szintén a TRIPS alapján fennálló kötelezettség a legnagyobb kedvezményes elbánás elvének alkalmazása, miszerint a tagok

²² RE 32. cikk

²³ World Intellectual Property Organization

²⁴ International Labour Organization – Nemzetközi Munkaügyi Szervezet

²⁵ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete

²⁶ Gyertyánfy, i.m. 46.old.

²⁷ Gyertyánfy, i.m. 52. old. A kereskedelmi jogi megközelítés főként amerikai hatásra került előtérbe. E szemlélet alapja, hogy a szerzői művek, szomszédos jogi teljesítmények végső soron kereskedelmi forgalomba kerülő áruk, illetve szolgáltatások, amelyek a nemzetközi kereskedelmi jog közegében kerülnek értékesítésre. (In: Mádl Ferenc-Vékás Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012, 375. old.) Magyarországnak a TRIPS-hez való csatlakozását az 1998. évi IX. törvény hirdette ki.

²⁸ TRIPS 3. cikk

bármelyike által bármely más ország állampolgárának biztosított előnyt, kedvezményt, kiváltságot vagy mentességet azonnal és feltétel nélkül meg kell adni valamennyi többi tag állampolgárainak.²⁹

Az előadóművészekre irányadó szabályokat a szomszédos jogi jogosultakról szóló 14. cikk tartalmazza. A TRIPS a Római Egyezményhez hasonlóan még nem rendelkezett az előadóművészek személyhez fűződő jogairól és nem biztosított kizárólagos jogokat sem, csak az előadás hozzájárulásuk nélküli felhasználásának megakadályozását tette lehetővé az előadóművészek számára. Ennek megfelelően az előadóművészek a TRIPS alapján jogosultak megtiltani az élő előadásaik hozzájárulásuk nélkül történő sugárzását és közönséghez közvetítését, azonban rögzítetlen előadásuk rögzítését és az ilyen rögzítés sokszorosítását csak hangfelvételen rögzített előadásaik tekintetében jogosultak megtiltani. A TRIPS a Római Egyezményhez képest hosszabb időtartamban, ötven évben határozza meg a védelmi időt, amelyet annak a naptári évnek a végétől kell számítani, amelyben az előadás vagy annak rögzítése történt.

A TRIPS szomszédos jogi jogosultakra irányadó szabályozásából megállapítható, hogy az egyezményben foglaltak nem elsősorban az anyagi jog fejlesztésére irányultak, a szomszédos jogok tekintetében nem történt érdemi előrelépés. A TRIPS a szellemi tulajdonnak a kereskedelmi aspektusból történő újraszabályozását, a hatékony jogérvényesítés eszközrendszerének kialakítását valósította meg, míg a már meglévő szerzői és szomszédos jogi egyezmények korszerű, anyagi jogi kiegészítésére az ENSZ szakosított szervezeteként tevékenykedő WIPO (World Intellectual Property Organization – Szellemi Tulajdon Világszervezete) keretében került sor.³⁰

²⁹ TRIPS 4. cikk. A cikk több, az elv alkalmazása alóli kivételt is tartalmaz, így például kivételt képeznek a tag által nyújtott olyan előnyök, kedvezmények, kiváltságok, mentességek, amelyek a szellemi tulajdon oltalmára vonatkozó, a TRIPS-et megelőzően hatályba lépett nemzetközi szerződésekből (pl. Római Egyezmény) következnek, amennyiben ezekről a TRIPS tanácsot a tag értesíti.

³⁰ Csiky Péter: *A TRIPS egyezmény szerepe a nemzetközi iparjogvédelmi rendszerben*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 103. évfolyam 3. szám (1998. június) <http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/199806/csiki.html> ; Gyertyánfy, i.m. 52. old.

WPPT

A WIPO 1996-ban a szerzői jogi-, és az előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződés³¹ megkötésével két olyan szerződést hozott létre, amelyek, felismerve az internet elterjedése által támasztott kihívásokat és követelményeket, nemzetközi szinten átalakították a szerzői jog területének szabályozását.³² E két nemzetközi jogforrást ezért közösen „internet egyezményeknek” is nevezik.

Szerkezetét tekintve a WIPO előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződése (a továbbiakban: WPPT) az általános szabályokat követően külön fejezetekben határozza meg az előadóművészek jogait és a hangfelvétel-előállítók jogait, valamint a két jogosulti körre vonatkozó közös rendelkezéseket. Az előadóművészek esetében a WPPT csak a hangfelvételben rögzített előadásait helyezi védelem alá, az audiovizuálisan rögzített előadásokra, a Római Egyezményhez és a TRIPS-hez hasonlóan nem terjed ki.

A WPPT az általános szabályok között rendezi kapcsolatát más egyezményekkel, így a Római Egyezmény alapján a Szerződő Államok között fennálló jogokat és kötelezettségeket nem csorbítja, és nem érinti a más szerződések hatálya alá tartozó jogokat és kötelezettségeket sem.³³ A WPPT személyi hatályának vonatkozásában elmondható, hogy a Szerződő Államok kötelesek a szerződésben biztosított védelmet megadni mindazon előadóművészek részére, akik a többi Szerződő Állam állampolgárai.³⁴ A WPPT a Római Egyezményhez hasonlóan általános szabályként rögzíti a belföldiekkel egyenlő elbánás elvét, amelynek értelmében valamennyi Szerződő Állam biztosítja más Szerződő Állam állampolgára számára a saját állampolgárainak nyújtott elbánást.³⁵ A WPPT, túl azon, hogy több szomszédos jogi vonatkozású definíció mellett az előadóművészeknek a Római Egyezményben

³¹ A szerzői jogi szerződés (WCT) 2002. március 6-án, az előadásokra és hangfelvételekre vonatkozó szerződés (WPPT) 2002. május 20-án lépett hatályba. Magyarország mindkét szerződéshez az 56/1998.(XI.29.) OGY határozattal csatlakozott, amelyet a 2004. évi XLIX. Törvény hirdetett ki.

³² Tattay Levente: *Az EU jogharmonizáció hatása Magyarországon a szellemi alkotások újraszabályozására (1990-2012)*, Európai jog, 2012/6. szám, 29. old.

³³ WPPT 1. cikk

³⁴ WPPT 3. cikk. E cikk a Római Egyezménynek a védelemre jogosító elveit emeli be a WPPT-be. A többi Szerződő Állam állampolgárainak az egyezményben biztosított védelemre való jogosultság feltételeinek megfelelő előadóművészeket kell tekinteni.

³⁵ WPPT 4. cikk

meghatározott fogalmát is korszerűsítette, kiterjesztve azt a folklór kifejezéseinek előadására, alapjaiban fejlesztette tovább az előadóművészek szomszédos jogi védelmét. Egyrészt a WPPT már kizárólagos engedélyezési jogokat biztosít az előadóművészek számára szomszédos jogi teljesítményük vonatkozásában. Ez a lépés az előadóművészi tevékenység nemzetközi szintű jogi védelme terén mindenképpen nagy áttörést jelentett, hiszen korábban a Római Egyezmény alapján az előadóknak – kizárólagos engedélyezési jog hiányában – csak az előadásuk szándékuk ellenére történő felhasználásának megakadályozására volt lehetőségük. A Római Egyezményhez hasonlóan a WPPT is kiemeli, hogy az általa nyújtott védelem nem érinti, nem befolyásolja az irodalmi és művészeti alkotásokhoz fűződő szerzői jog védelmét, annak sérelmére a Szerződés egyetlen rendelkezése sem értelmezhető.³⁶ Fontos azonban, hogy a WPPT természetesen nem zárja ki ezáltal annak a lehetőségét, hogy a Szerződésben biztosított jogokon túl további kizárólagos jogokat is meghatározzanak a Szerződő Államok, a szerzői jogot érintetlenül hagyva, az előadóművészek számára, azaz a WPPT által meghatározott védelem minimum jellegűnek tekinthető.³⁷ A WPPT kizárólagos joggal ruházza fel az előadóművészt egyrészt rögzítetlen előadása sugárzásának és bármely nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére, feltéve, hogy az nem sugárzott előadás, illetve rögzítésének³⁸ engedélyezésére.³⁹ Másrészt a hangfelvételen rögzített előadások tekintetében is rendezi az előadóművészeket megillető kizárólagos vagyoni jogokat. Ide tartozik a hangfelvételen rögzített előadás bármilyen módon vagy formában történő, közvetlen vagy közvetett többszörözésének az engedélyezése,⁴⁰ illetve a hangfelvétel eredeti vagy másolati példányai terjesztésének az engedélyezése.⁴¹ Előbbi körben a közvetett módon történő többszörözés engedélyhez kötése jelentős többlet jog a Római Egyezmény rendelkezéséhez képest. A többszörözési jogra vonatkozó közös nyilatkozat kimondja, hogy ez a jog (és az alól engedett kivételek) a

³⁶ RE 1. cikk (2) bek.

³⁷ Gyertyánfy, i.m. 60.old.

³⁸ Mivel a WPPT 2. cikk c) pontja a rögzítés fogalmát a hangrögzítésre korlátozza, ezért az előadóművész csak az előadás hangjának rögzítésére vonatkozóan rendelkezik kizárólagos engedélyezési joggal, vizuális rögzítésre vonatkozóan nem.

³⁹ WPPT 6. cikk

⁴⁰ WPPT 7. cikk

⁴¹ A terjesztés a nyilvánosság számára az eredeti vagy másolati példánynak tulajdon átruházása útján történő hozzáférhetővé tételét jelenti. (WPPT 8. cikk)

digitális környezetben is mérvadók, különösen például az előadások digitális formában való felhasználására vonatkozóan.⁴²

A WPPT a hangfelvételen rögzített előadások eredeti és másolati példányainak közönség számára történő kereskedelmi bérbeadására vonatkozó kizárólagos engedélyezési jogot is biztosít az előadóművésznek,⁴³ úgyszintén a hangfelvételen rögzített előadások nyilvánosság számára vezetékes vagy vezeték nélküli oly módon történő hozzáférhetővé tételének az engedélyezésére, amely révén a nyilvánosság tagjai egyénileg megválaszthatják a hozzáférés helyét és idejét.⁴⁴ Utóbbi szabály a WPPT fontos újdonsága volt, amelynek bevezetését az internet, és az arra épülő digitális szolgáltatások elterjedése indokolta. A közös szabályok körében említi a WPPT az előadóművészeket, a hangfelvétel-előállítókkal egyetemben, a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek közvetlen vagy közvetett, sugárzás vagy a nyilvánossághoz való bármilyen közvetítés útján történő felhasználásáért megillető egyszeri méltányos díjazást.⁴⁵ Ez a szabály szintén az előadóművész vagyoni jogainak bővülését eredményezte a Római Egyezményhez képest. Az egyszeri díjigény ugyan az egyezményben is megjelent, attól azonban bizonyos pontokon eltér a WPPT rendelkezése. Egyrészt a kereskedelmi forgalomba hozott hangfelvétel közvetett felhasználása is megalapozza a díjigényt – például interneten megjelent hangfelvétel sugárzása –, míg a Római Egyezmény alapján csak közvetlen sugárzás vagy más nyilvánossághoz közvetítés jelent jogalapot a díjigényre. Másrészt az említett díjigény a fizetésre kötelezett felhasználóval szemben alanyi joga az előadóművésznek és a hangfelvétel-előállítónak is,⁴⁶ e jog már nem vagylagosan illeti meg az előadót és a hangfelvétel-előállítót.⁴⁷ Végül a WPPT szerint abban az esetben, ha hangfelvételeket vezeték útján vagy vezeték nélkül úgy tesznek hozzáférhetővé a nyilvánosság számára, hogy annak tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg (a hangfelvétel lehívásra történő nyilvános hozzáférhetővé tétele), a hangfelvételeket kereskedelmi célból kiadottnak kell tekinteni. Az említett

⁴² Gyertyánfy, i.m. 60. old.

⁴³ WPPT 9. cikk

⁴⁴ WPPT 10. cikk

⁴⁵ WPPT 15. cikk

⁴⁶ Gyertyánfy, i.m. 62. old.

⁴⁷ Kivéve, ha egy Szerződő Állam fenntartás keretében úgy rendelkezik, hogy vagylagosan illeti meg a díjigény az előadóművészt és a hangfelvétel-előállítót.

díjigényre vonatkozó cikkel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy az a WPPT egyetlen olyan rendelkezése, amellyel szemben fenntartással élhetnek a Szerződő Államok.⁴⁸

A WPPT másik fontos érdeme, hogy a nemzetközi egyezmények közül elsőként biztosítja az előadóművészek személyhez fűződő jogainak védelmét, élő és hangfelvételeken rögzített előadásaik tekintetében egyaránt. E védelem körében az előadóművészt megilleti az a jog, hogy előadásainak előadójaként feltüntessék,⁴⁹ valamint tiltakozhat az előadásainak bármely olyan megváltoztatása ellen, legyen szó akár eltorzításról vagy megcsonkításról, amely hírnevének sérelmét okozná.⁵⁰ Ezek a jogok főszabály szerint az előadóművészt, legalább a vagyoni jogai lejártáig, halála után is megilletik.⁵¹

A WPPT 20. cikkének értelmében, ellentétben a Római Egyezményvel, a Szerződő Államok nem tehetik függővé a WPPT-ben biztosított jogok meglétét és gyakorlását alakai követelmények betartásától. A WPPT a védelmi idő tekintetében szintén eltér az egyezmény által megszabottól, ötven évben meghatározva a védelmi idő minimális időtartamát szemben az egyezményben foglalt húsz évvel. A védelmi időt annak az évnek a végétől kell számítani, amelyben az előadás hangfelvételen rögzítésre került.

Pekingi Szerződés

Az audiovizuális előadóművészi teljesítmények védelméről szóló, 2012. június 26-án aláírt Pekingi Szerződés jelentősége abban áll, hogy kiterjesztette a nemzetközi védelmet az audiovizuálisan rögzített előadóművészi teljesítményekre (például filmzene előadóinak, táncosoknak, filmszínészeknek az előadására).⁵² Az érintett teljesítményekre a Pekingi szerződést megelőzően a szomszédos jogi vonatkozású nemzetközi szerződések nem biztosítottak érdemi védelmet. A Római Egyezmény

⁴⁸ WPPT 15. cikk (3) bek., 21. cikk; A Római Egyezmény, amely meghatározott, de a WPPT-hez képest szélesebb körben enged fenntartást a Szerződő Államoknak, ugyanezen díjigényre vonatkozó szabályával szemben szintén enged fenntartást.

⁴⁹ Kivéve, ha az előadás felhasználási módja ennek mellőzését teszi szükségessé.

⁵⁰ WPPT 5. cikk (1) bek.

⁵¹ WPPT 5. cikk (2) bek.

⁵² Magát a szerződést a diplomáciai értekezlet résztvevői közül negyvennyolcan, köztük Magyarország írta alá.

értelmében az előadóművészt nem illetik meg az egyezmény által biztosított vagyoni jogok, ha hozzájárult az előadásának képi vagy audiovizuális rögzítéséhez. A TRIPS csak az élő előadás sugárzásához, valamint nyilvánosságához közvetítéséhez való jogot ismeri el az audiovizuális előadások esetében és a WPPT sem vonatkozik az audiovizuálisan rögzített előadásokra. A Pekingi Szerződés ezt a hiányosságot pótolta.

A szerződés rendezi a viszonyát más nemzetközi szerződésekhez, elsősorban a WPPT-hez. Az 1. cikk kimondja, hogy a Pekingi Szerződés nem érinti a Szerződő Feleknek a WPPT, illetve a Római Egyezmény alapján fennálló kötelezettségeit, és nem függ össze más nemzetközi szerződésekkel, kivéve a WPPT-t. Az utóbbi kijelentéshez kapcsolódó közös nyilatkozat alapján a Pekingi Szerződés nem változtat a WPPT alapján fennálló jogokon és kötelezettségeken, sem azok értelmezésén. Következésképpen a Pekingi Szerződés nem felülírása, hanem kiegészítése és egyben megerősítése a WPPT-nek.⁵³ Szintén az 1. cikk rögzíti, hogy a szerződés alapján biztosított védelem nem érinti és nem befolyásolja a szerzői jogi védelmet.

A Pekingi Szerződés definícióinak többsége (előadóművész, sugárzás, nyilvánosságához közvetítés) megegyezik a WPPT-ben rögzített fogalmakkal és a szerződés által bevezetett új meghatározás, az audiovizuális rögzítés is nagymértékben a WPPT rögzítés definíciójára épít.⁵⁴ Ami a kedvezményezettekkel illeti, a Szerződő Felek a 3. cikk értelmében mindazon előadóművészeknek biztosítják a védelmet, akik más Szerződő Felek állampolgárai. Szerződő fél állampolgárának tekintendő a Pekingi szerződés alkalmazása tekintetében valamely Szerződő Fél területén ideiglenes lakóhellyel rendelkező személy is. A szerződés szintén rögzíti a nemzeti elbánás elvét, amely alapján valamennyi Szerződő Fél azonos elbánást biztosít a többi Szerződő Fél állampolgárai számára a szerződésben

⁵³ Ficsor Mihály: *Az audiovizuális előadóművészi teljesítmények védelméről szóló Pekingi Szerződés*, Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület, Egerszalók, 2012. november 22-23. http://www.mie.org.hu/eloadasok_2012_konf/nov_22_Egerszalok/Dr.%20Ficsor%20Mihaly_prez2012_nov22-23.pdf

⁵⁴ Pekingi Szerződés (PSZ) 2. cikk. Audiovizuális rögzítés a mozgó képek rögzítése függetlenül attól, hogy azt hangok, illetve azok megjelenítései kísérik-e vagy sem, amelyről azok készülék segítségével érzékelhetővé, többszörözhetővé vagy közvetíthetővé tehetők (PSZ 2. cikk b) pont).

kifejezetten biztosított kizárólagos jogok és a szerződésben előírt megfelelő díjazáshoz való jog tekintetében.⁵⁵

Hasonlóan a WPPT-hez, a Pekingi Szerződés is rendelkezik az előadóművész elidegeníthetetlen, a halála után legalább a vagyoni jogai lejártáig fennmaradó személyhez fűződő jogairól, azaz a névfeltüntetés jogáról és az előadás integritásának védelméről.⁵⁶ A vagyoni jogok körében a szerződés az előadóművésznak kizárólagos jogot biztosít rögzíthetetlen előadása rögzítésének, valamint sugárzásának és nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére, kivéve, ha az előadás már sugárzott előadás.⁵⁷ Emellett kizárólagos engedélyezési jog illeti meg az előadóművészt audiovizuálisan rögzített előadásának többszörözése, terjesztése, bérbeadása, hozzáférhetővé tétele, sugárzása és nyilvánossághoz közvetítése tekintetében.⁵⁸ Utóbbi felhasználást azért fontos kiemelni, mert az arra vonatkozó rendelkezés az egyetlen a Pekingi Szerződésben, amellyel kapcsolatban fenntartással lehet élni. A Szerződő Felek dönthetnek úgy is, hogy kizárólagos jog helyett csak méltányos díjazást biztosítanak az említett felhasználás vonatkozásában, és meghatározhatják a díjigény feltételeit is, például előírhatják a kötelező közös jogkezelést.⁵⁹ Szintén a Szerződő Fél döntésén múlik, hogy lehetővé tesz-e olyan szabályozást, amely alapján ellenkező kikötés hiányában az előadás rögzítéséhez való hozzájárulással az előadóművész hozzájárul ahhoz is, hogy a Pekingi Szerződésben foglalt vagyoni jogokat a filmelőállító gyakorolja.⁶⁰

A WPPT szabályozásával megegyezően a Pekingi Szerződés alapján sem köthető alakisági feltételhez a szerződésben biztosított jogok megléte és gyakorlása, a védelmi idő minimális tartama pedig ötven év, amelyet az előadás audiovizuális rögzítésétől kell számítani.⁶¹

⁵⁵ PSZ 4. cikk. A 4. cikk 2) pontja alapján a Szerződő Felek megkövetelhetik a viszonyosságot egymástól a sugárzás és nyilvánossághoz közvetítés tekintetében.

⁵⁶ PSZ 5. cikk

⁵⁷ PSZ 6. cikk

⁵⁸ PSZ 7-11. cikk

⁵⁹ PSZ 11. cikk (2)-(3) bek.

⁶⁰ Gyertyánfy, i.m. 67. old., PSZ 12. cikk

⁶¹ PSZ 14. cikk

1.2.2. Európai Unió szabályozás

Európai Unió szinten jelenleg nem létezik a szerzői jogot, illetve a szomszédos jogokat átfogóan rendező jogszabály. A jogterületre vonatkozó közösségi jogalkotás mindig egy adott kérdéskör mentén (ld. védelmi idő), irányelvek útján valósul meg, amelyek egy cél, eredmény elérése tekintetében állapítanak meg kötelezettségeket a tagállamok számára, az eszközök megválasztását viszont a tagállamokra bízzák. Az irányelvekben előírt jogokat a tagállamoknak elsősorban a saját jogosultjaik számára kell biztosítaniuk, de az alapszerződéseknek a diszkrimináció tilalmára vonatkozó rendelkezései folytán az egyes tagállamok végeredményben az Európai Unió valamennyi tagállamának állampolgárai számára azonos jogokat biztosítanak. Magyarországnak uniós csatlakozása óta teljes harmonizációs kötelezettsége áll fenn, ebből fakadóan az irányelveket a megszabott határidőn belül át kell ültetnie a hazai szabályozásba. Kizárólag az előadóművészi teljesítményre vonatkozó irányelv még nem született, azonban több olyan irányelv is hatályban van, amelyek az előadóművészekre irányadó rendelkezéseket tartalmaznak. Közös vonásuk, hogy az előadóművész fogalmát nem határozzák meg, ahogyan az előadóművész személyhez fűződő jogairól sem rendelkeznek. Az érintett irányelvek lényeges szabályai az előadóművészi jogok magyar szabályozásának ismertetése kapcsán említésre kerülnek, ezért most csak e jogszabályok rövid áttekintésére kerül sor.⁶²

Az előadóművészek vonatkozásában a Bérlet irányelv⁶³ és az INFOSOC irányelv⁶⁴ a két fő szabályozási eszköz.⁶⁵ A Bérlet irányelv az előadóművészeknek is biztosítja

⁶² Ugyan nem kerülnek külön tárgyalásra a dolgozatban, de megemlítendő a fejezetben áttekintett irányelvek mellett a Közös jogkezelési irányelv (az Európai Parlament és a Tanács 2014. február 26-i 2014/26/EU irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről; az irányelvet 2016. április 10-ig kell átültetni), valamint a Jogérvényesítési irányelv. Utóbbi a szellemi tulajdonjog első átfogó irányelve, amely a szerzői és szomszédos jogok érvényesítését is elősegítő szabályokat tartalmaz. (Gyertyánfy, 561. old.)

⁶³ Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i 2006/115/EK irányelve a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról. Az irányelv a korábbi Bérlet irányelvet (92/100/EGK tanácsi irányelv) és módosításait kodifikálta.

⁶⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2001. május 22-i 2001/29/EK irányelve az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról

⁶⁵ Gyertyánfy, i.m. 63. old.

előadásának rögzítése tekintetében a bérlet⁶⁶ és a haszonkölcsönzés⁶⁷ engedélyezésének, illetve megtiltásának kizárólagos jogát.⁶⁸ Szomszédos jogokra vonatkozó fejezetében további kizárólagos jogokkal ruházta fel az előadóművészeket, előadásaik rögzítésének, vezeték nélküli sugárzásának és nyilvánossághoz történő közvetítésének engedélyezésére.⁶⁹ Szintén kizárólagos joga az előadóművésznek a terjesztési jog, vagyis a rögzített előadásokat, azok többszörözött példányait csak az ő engedélyével lehet adásvétel útján vagy egyéb módon hozzáférhetővé tenni a nyilvánosság számára.⁷⁰ A Bérlet irányelv rögzíti azokat az eseteket is, amelyekben a tagállamok a korlátozhatják az irányelvben foglalt szomszédos jogokat.⁷¹

Az előadóművészek szempontjából is jelentős az INFOSOC irányelv, amely a szerzői joggal és a szomszédos jogokkal összefüggő alapvető kérdésekben hangolja össze a tagállamok jogszabályait az információs társadalom viszonyaira tekintettel. Az irányelv megalkotását az internet, a digitális technika nagyütemű fejlődése, elterjedése tette szükségé. Az INFOSOC irányelv szabályozza az előadóművészek többszörözéshez és nyilvánossághoz való közvetítéshez kapcsolódó kizárólagos jogait előadásaik rögzítése tekintetében, beleértve a lehívásos nyilvánossághoz közvetítést is.⁷² Uniós szinten a rögzített előadás lehívásos nyilvánossághoz közvetítéséhez kapcsolódó kizárólagos jogot az INFOSOC irányelv rögzítette a WPPT vonatkozó szabályát átültetve.⁷³ Az irányelv azt is meghatározza, hogy a tagállamok milyen esetekben állapíthatnak meg korlátozásokat, kivételeket az irányelv által biztosított jogok alól.⁷⁴ Az INFOSOC irányelv a magyar szabályozás átfogó átalakítását nem igényelte. Ez részben annak köszönhető, hogy az irányelv

⁶⁶ Bérlet irányelv 2. cikk (1) bek. a) pont: Bérlet a határozott időre történő használatba adás közvetlen vagy közvetett gazdasági vagy kereskedelmi előny érdekében.

⁶⁷ Bérlet irányelv 2. cikk (1) bek. b) pont: Haszonkölcsönzés a nyilvánosság számára nyitva álló intézmény útján határozott időre történő használatba adás, amely sem közvetlenül, sem közvetetten nem irányul gazdasági vagy kereskedelmi előny szerzésére.

⁶⁸ Bérlet irányelv 3. cikk (1) bek. b) pont

⁶⁹ Bérlet irányelv II. fejezet 7. cikk (1) bek., 8. cikk (1) bek.

⁷⁰ Bérlet irányelv 9. cikk (1) bek. a) pont

⁷¹ Ide tartozik például a magáncélú felhasználás, ld. Bérlet irányelv 10. cikk.

⁷² INFOSOC irányelv 2-3. cikk. Nem rendelkezik az irányelv az előadóművész (és a többi szomszédos jogi jogosult) terjesztési jogáról.

⁷³ INFOSOC irányelv 3. cikk, WPPT 10. cikk

⁷⁴ INFOSOC irányelv 5. cikk

tervezete a magyar jogalkotó számára már ismert volt az Sztj. előkészítésekor, így azt figyelembe tudta venni. Másrészt az INFOSOC irányelv célja a már említett két internet egyezményvel, a WPPT-vel és a WCT-vel való összhang megteremtése, az Sztj. pedig éppen e két egyezménynek való megfelelés szándékával került kidolgozásra.⁷⁵

Érinti az előadóművészi jogokat a Műhold irányelv⁷⁶ is, amelynek célja, hogy minimumszabályok felállításával biztosítani lehessen a szabad és megszakítatlan, határokon átlépő műholdas sugárzást és más tagállamokból sugárzott műsorok egyidejű, változatlan vezetékes továbbközvetítését, elsősorban szerződéses alapon.⁷⁷ Az irányelv értelmében a Bérlet irányelv szerinti vezeték nélküli sugárzás fogalmába⁷⁸ a műholdas nyilvánossághoz közvetítést is bele kell érteni, következésképpen annak engedélyezése szintén az előadóművész kizárólagos joga előadása tekintetében. Az előadóművészek esetében is alkalmazandó az a megdönthetetlen vélelem, amelyet a Műhold irányelv rögzített a műholdas sugárzás mint felhasználás helyére vonatkozóan. E szerint csak annak az államnak a területe minősül a nyilvánossághoz közvetítés helyének, ahol a műsorszolgáltató ellenőrzése és felelőssége alatt a műsort a műholdra a vétel céljából fellövik.⁷⁹ Végül az irányelv megalapozza az előadóművészt előadásának vezetékes továbbközvetítése esetén megillető, közös jogkezelés útján érvényesítendő díjigényt.⁸⁰

A szomszédos jogok védelmi idejét uniós szinten először a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról szóló 93/98/EGK irányelv szabályozta. Később jelentős módosításon esett át az irányelv, amely indokoltá tette kodifikálását. Így került meghozatalra a 2006/116/EK irányelv,⁸¹ amely a szomszédos

⁷⁵ Kiss Zoltán: *A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításának főbb kérdései*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 109. évfolyam 1. szám (2004. február) <http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200402/01-kiss.html>

⁷⁶ A Tanács 1993. szeptember 27-i 93/83/EGK irányelve a műholdas sugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról

⁷⁷ Műhold irányelv (33) preambulumban bekezdés

⁷⁸ Bérlet irányelv 8. cikk (A Műhold irányelv még az első, 92/100/EGK Bérlet irányelvet jelölhette meg.)

⁷⁹ Lontai Endre-Faludi Gábor-Gyertyánfy Péter-Vékás Gusztáv: *Szerzői jog és iparjogvédelem*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2015, 75. old.; Műhold irányelv 1. cikk (2) bek. b) pont

⁸⁰ Műhold irányelv 9. cikk, Gyertyánfy, i.m. 221. old.

⁸¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i 2006/116/EK irányelve a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről

jogok védelmi idejét egységesen ötven évben határozta meg, megszüntetve a nemzeti jogszabályok közötti különbségeket. Az előadóművészi jogok védelmi idejének uniós szabályozása szempontjából azonban nem ez jelentette a végállomást. Az irányelv sokat vitatott módosítása folytán a forgalomba került hangfelvételen rögzített előadás esetében az előadóművészi jogok védelmének időtartama hetven évre emelkedett.⁸² A védelmi idő felemeléséről, előzményeiről a továbbiakban még részletesen lesz szó.⁸³

1.2.3. A magyar szabályozás – a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény

Magyarországon az előadóművészek szomszédos jogi védelmét az Szjt. biztosítja, amely rögzíti – összhangban a már említett Római Egyezményvel – a szerzői jog és az azzal szomszédos jogok viszonyának alapelvét, miszerint a szerzői joggal szomszédos jogok védelme nem befolyásolhatja az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokon fennálló szerzői jogok védelmét.⁸⁴ A szerzői joggal szomszédos jogok védelmére vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket az Szjt. önálló fejezetben tárgyalja, amelyben megtalálhatók az előadóművészekre irányadó szabályok is. Az Szjt. XI. fejezetén túl azonban számos további szabály található elszórva a törvényben, amelyek irányadóak a szomszédos jogi jogosultakra, így az előadóművészekre is, és az őket megillető védelem teljes körű feltérképezéséhez nem hagyhatók figyelmen kívül.⁸⁵ Ez a szerkesztés logikusabb, tömörebb szabályozást tett lehetővé.

(1) A releváns rendelkezések egy részének alkalmazását az Szjt. kifejezett utalással írja elő, így például a felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazását az előadóművészi teljesítmények felhasználására vonatkozó

⁸² Az Európai Parlament és a Tanács 2011. szeptember 27-i 2011/77/EU irányelve a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK irányelv módosításáról. A módosítás értelmében a hangfelvétel-előállítók jogainak védelmi ideje is hetven év a forgalomba hozott hangfelvételek tekintetében.

⁸³ 4. fejezet: Az előadóművészi jogok védelmi ideje

⁸⁴ Szjt. 83. § (1) bek.

⁸⁵ Gyertyánfy, i.m. 432.old.

szerződésekre,⁸⁶ vagy a művek díjazásának arányos, illetve megfelelő mértékére vonatkozó szabály megfelelő alkalmazását a szomszédos jogi teljesítmények díjazására.⁸⁷

(2) A jogalkotó bizonyos esetekben, amikor a szabályozás logikája azt megkívánta, egy helyen foglalta össze a szerzői és a szomszédos jogokra irányadó egyes szabályokat. Így tesz például a szerzői és szomszédos jogok közös kezelésének előírásaival,⁸⁸ illetve a művek, az előadóművészi, hangfelvétel-előállítói és film-előállítói teljesítmények magáncélú másolására tekintettel fennálló díjazás előírásaival is.⁸⁹

(3) Harmadrészt meg kell említeni azokat a rendelkezéseket, amelyek az Szjt. 83. § (2) bekezdés első mondatában meghatározott esetkörbe tartoznak, miszerint nincs szükség a szomszédos jogi jogosult hozzájárulására azokban az esetekben, amelyekben a törvény a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás felhasználásához sem kívánja meg a szerző hozzájárulását. Ez a rendelkezés a szerzői művek és a szomszédos teljesítmények szabad felhasználásának szabályozásában teremt egységet. Az Szjt. szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseit az előadóművészekre is megfelelően alkalmazni kell.⁹⁰

(4) Az eddig említett három csoport közös jellemzője, hogy az Szjt. kifejezett rendelkezése folytán alkalmazandók a szomszédos jogi jogosultakra az érintett XI. fejezeten kívül eső szabályok. Ez maga után vonja azt is, hogy főszabály szerint a szomszédos jogi jogosultak jogait kétség esetén sem elhatárolni, sem értelmezni nem lehet a szerzőket megillető jogok szerint.⁹¹ Léteznek azonban – egyelőre szűk körben

⁸⁶ Szjt. 55. § (1) bek.

⁸⁷ Szjt. 83. § (2) bek. 2. mondata. Szintén előírja az Szjt. a szerzői jog megsértésének következményeire, továbbá a szerzői jogokkal kapcsolatos műszaki intézkedések és jogkezelési adatok védelmére vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását a szomszédos jogokra (99. §, visszautalással a 94-98. §-okra), ezeknek a szabályoknak a kifejtésére jelen dolgozatban nem kerül sor.

⁸⁸ Szjt. XII. fejezet

⁸⁹ Szjt. 20. §

⁹⁰ Így az Szjt. 33. § (2)-(3) bekezdésében meghatározott elvek is megfelelően alkalmazandók: A felhasználás nem lehet sérelmes az előadás rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsíthatja az előadóművész jogos érdekeit, illetve meg kell felelnie a tisztesség követelményeinek, és nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra („háromlépcsős teszt”). A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.

⁹¹ Gyertyánfy, i.m. 433. old.

–⁹² olyan, a XI. fejezeten kívüli szabályok, amelyek az Szjt. kifejezett rendelkezésének hiányában is alkalmazásra kerülnek a szomszédos jogi jogosultak vonatkozásában. Így például a szerzők terjesztési jogának kimerülésére vonatkozó szabály⁹³ megfelelően alkalmazandó a szomszédos jogi jogosultakra vonatkozóan is.

1.3. Az előadóművész fogalma és előadása mint szomszédos jogi teljesítmény

Az előadóművészek tevékenységét megillető jogi védelem közelebbi vizsgálatának első lépéseként fontos tisztázni, hogy pontosan milyen személyi kör értendő előadóművész alatt. Az előadóművész fogalmának meghatározásához a vonatkozó nemzetközi egyezmények definíciói nyújtanak kiindulópontot, tekintve, hogy az Szjt. nem definiálja azt.

A Római Egyezmény meghatározása szerint „előadóművészek: a színészek, énekesek, zenészek, táncosok és más olyan személyek, akik irodalmi vagy művészeti műveket megjelenítenek, énekelnek, elmondanak, szavalnak, eljátszanak vagy bármely más módon előadnak”.⁹⁴ Jóllehet, az előadóművész fogalmának meghatározása csak az irodalmi vagy művészeti alkotások előadóit tekinti előadóművészeknek, az Egyezmény lehetőséget ad a szerződő államoknak arra is, hogy nemzeti jogalkotásuk útján kiterjesszék az Egyezménnyel biztosított védelmet azokra az előadóművészekre is, akik nem irodalmi vagy művészeti műveket adnak elő.⁹⁵ Így, példaként, a hatályos magyar jogszabályok az artistaművészeket is az előadóművészek közé sorolják.⁹⁶ Az Egyezményben megalkotott definíció fontos lépésnek bizonyult, hiszen első alkalommal került meghatározásra az előadóművész fogalma egy jelentős, nemzetközi szintű joganyagban. Az előadóművész Egyezményben kifejtett fogalmát a WPPT gondolta újra és bővítette ki. A WPPT az

⁹² Az esetkörbe tartozó esetek bővítése a bírói gyakorlatra vár.

⁹³ Szjt. 23. § (5) bek.

⁹⁴ RE 3. cikk a) pont

⁹⁵ RE 9. cikk

⁹⁶ Gyertyánfy, i.m. 434. old.

irodalmi és művészeti alkotások előadói mellett a népművészet különböző kifejeződéseinek közvetítőit (például népi hangszeresek, népdalénekesek, néptáncosok) is az előadóművészek körébe sorolja, így előadóművészek a színészek, énekesek, zenészek, táncosok és más személyek, akik az irodalmi vagy művészeti alkotásokat vagy a népművészet kifejeződéseit megjelenítik, éneklnek, elmondják, elszavalják, eljátsszák, tolmácsolják, vagy más módon előadják.⁹⁷ A WPPT definícióját vette át teljes egészében a Pekingi Szerződés is.⁹⁸ Fontos ugyanakkor figyelembe venni, hogy a fent említett, kiinduló pontként szolgáló meghatározások az adott egyezmény vonatkozásában határozzák meg az előadóművész fogalmát, és nem a magyar szerzői jogi törvény alkalmazásának szempontjából állapítják meg, hogy ki tekintendő előadóművésznek.⁹⁹ A fenti definíciókat szem előtt tartva és a hazai jogalkotói szándék ismeretében, amely – a nemzetközi egyezményekkel összhangban – hasonlóan széles személyi kört kíván a védelemben részesíteni, előadóművészeknek tekintendők azok a színészek, énekesek, zenészek, táncosok és más természetes személyek, akik az irodalmi vagy művészeti alkotásokat vagy a folklór kifejeződéseit megjelenítik, eléneklnek, elbeszélnek, elszavalják, eljátsszák, interpretálják, vagy más módon előadják, továbbá az artistaművészek.¹⁰⁰

Az ismertetett fogalom értelmében előadóművésznek minősülnek a szomszédos jogi szabályozásban az énekes- és a hangszeres művészek – mind a szólisták, mind a zenekari tagok, kórustagok –, a prózai színészek és táncosok is, szomszédos jogi védelmüket előadóművészi tevékenységük alapozza meg. Az előadóművészi fogalom művészeti alkotások más módon történő előadására utaló fordulatának köszönhetően a védelemben részesülő személyi kör kiterjed a karmesterekre és karnagyokra is,¹⁰¹ akik a zenekari- és kórusművek interpretációjában elengedhetetlen szereppel rendelkeznek, döntően befolyásolva az adott mű zenei megszólalását. Az

⁹⁷ WPPT 2. cikk a) pont

⁹⁸ PSZ 2. cikk a) pont. Az e ponthoz kapcsolódó közös nyilatkozat szerint az előadóművészek fogalma kiterjed azokra is, akik olyan irodalmi vagy művészeti alkotásokat adnak elő, amelyeket az előadás során hoznak létre vagy rögzítenek először (egyéni, eredeti jellegű improvizációk). A közös nyilatkozatból nem következik, hogy az előadóművész fogalma kiterjedne a statisztákra is. (In: Ficsor, i.m.)

⁹⁹ Gyertyánfy, i.m. 433. old.

¹⁰⁰ Gyertyánfy, i.m. 434. old.

¹⁰¹ Gyertyánfy, i.m. 434. old.

előadóművész fogalmának vizsgálata során több határeset is felmerül.¹⁰² Nem azonos például a különböző műfajokban érintett rendezők (színpadi-, rádiós-, filmrendező) megítélése. A filmrendező szerzői minősítése általánosan elfogadott,¹⁰³ míg a színházi rendezőt illetően a Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) szakvéleményében¹⁰⁴ megerősítette, hogy előadóművésznek minősül a színpadi előadás rendezője, hiszen a közönség számára, más módon ugyan, mint a színpadon jelen lévő színészek, de befogadhatóvá teszi, interpretálja, tolmácsolja a színdarabot. Létezik olyan külföldi álláspont is, amely szerint a színpadi világosítók és hangmérnökök előadóművészeknek tekintendők, amennyiben tevékenységük nem csak a rendezői utasítások egyszerű végrehajtására szorítkozik, és önálló módon hozzájárulnak a mű előadásához, ezt a felfogást azonban a hazai szakirodalmi álláspont nem osztja.¹⁰⁵ Nem előadóművész a színházi és filmstatiszta, illetve a dokumentumfilmben megszólaló, közreműködő személy.¹⁰⁶ Nem egyértelmű a televíziós, rádiós műsorvezetők, hírbemondók, időjárás jelentők fogalmi hovatartozása, ahogy a bűvészeké, modelleké és azon sportolóké sem, akik művészi jelleggel bír, koreográfiákat megvalósító sportot űznek (például jégkorcsolya – különösen a jégtánc –, ritmikus sportgimnasztika stb.)

Az irodalmi vagy művészeti alkotásokra utalás nem zárja ki a lehetőségét annak, hogy az előadóművész előadásának tárgya valamely saját alkotása legyen, nem pedig más szerző műve. Egy zeneszerző például, aki szerzeményeit saját előadásában egy szerzői esten közvetíti a közönség felé, vagy egy költő, aki verseit saját maga szavalja el a hallgatóságnak, e minőségében előadóművésznek fog minősülni, miközben szerzőként szerzői jogi védelemben is részesül. Az előadói teljesítmény védelme független attól is, hogy tárgya, a közvetített mű védett, már nem védett szerzői alkotás-e vagy részesül-e egyáltalán szerzői jogi védelemben. Így valósulhat meg a népművészet kifejeződéseit megjelenítő szomszédos jogi védelme is, hiszen a

¹⁰² Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 144. old.

¹⁰³ Szjt. 64. § (2) bek.

¹⁰⁴ SZJSZT 03/2012.

¹⁰⁵ Gyertyánfy, i.m. 434. old.

¹⁰⁶ Gyertyánfy, i.m. 434. old.; SZJSZT 42/2000.

népművészet különböző kifejeződései, „alkotásai” a hatályos Szjt. alapján nem állnak szerzői jogi védelem alatt.¹⁰⁷

A szerzői jogi védelem esetében úgy rendelkezik az Szjt., hogy az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg a szerzői jogi védelem. Az előadóművészek védelmének esetében azonban ez az egyéni-eredeti jelleg nem jelenik meg feltételként az Szjt. szövegében, ezt az SZJSZT szakvéleménye is megerősítette.¹⁰⁸ Előbbi esetben az egyéni-eredeti jelleg fogalma – az Európai Unió jogával összhangban értelmezve – annyit jelent, hogy a szerző saját szellemi alkotásáról van szó. A szakvélemény hangsúlyozza, hogy a szerzői jogi védelem fennállásának megállapításához más, további feltétel nem alkalmazható, az előadói teljesítmények védelme pedig még az egyéni-eredeti jelleg feltételéhez sem kötött. Az előadóművész fentebb említett fogalom meghatározásai közül egyik sem említi a védelem alapjául szolgáló előadóművészi teljesítménynek az egyéni-eredeti jellegét, mint követelményt.

Mindezek alapján könnyen adódik az a szomszédos jogi szabályozás szempontjából alapvetően helytálló következtetés, hogy a szerző mellett, aki az egyéni-eredeti alkotás létrehozója, az előadóművésznek a szomszédos jogi védelemben részesülő tevékenysége pusztán a mű közvetítésére terjed ki, amely nem feltételezi egyéni-eredeti jelleggel bíró tartalom hozzáadását az alkotáshoz. Ennek ellenére a gyakorlatban az előadóművészi tevékenységnek is ismérve legalább egy minimális egyéni, személyes jelleg,¹⁰⁹ és a szerző és az előadóművész tevékenysége nem mindig határolható el olyan egyértelműen, például a zeneművészet területén sem. Különösen igaz ez a kijelentés a jazz és a népzene esetében. A népzene, amely az Szjt. alapján szerzői jogi védelemben nem részesül (eredete, alkotója rendszerint ismeretlen), a megszólaltató személy(ek) által szabadon alakítható, „a közösségek hagyományos variálós tevékenységéből születő és szájhagyományokban továbbélő

¹⁰⁷ A hazai bírói gyakorlat is megerősítette, hogy előadóművésznek kell tekinteni a folklór körébe tartozó zenemű (népdal) előadóját is, szerzői jogokat azonban nem keletkeztet az előadás. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.965/2008/6.

¹⁰⁸ SZJSZT 09/2014.

¹⁰⁹ Gyertyánfy, i.m. 434. old.

zene”.¹¹⁰ A jazz műfaj jellegzetessége, központi eleme az improvizáció, amely teret enged az előadóművész egyéni fantáziájának, zenei gondolatainak szabad szárnyalására. Az improvizáció azonban még a klasszikus zenében is jelen van, nem csak a szóló művekben egy-egy egyéni kadencia előadásakor. Manapság a régi zene, különösen a barokk zene esetében az előadói gyakorlat gyakran nem egyértelmű, és különböző zenei megoldások születnek. Számos korabeli szerző bizonyos részleteket, így például a számozott basszus kidolgozását, az előbb említett kadenciákat is magukban foglaló improvizatív betoldásokat, valamint a díszítéseket nem írta le a kottába, hanem azok megvalósítását az előadó egyéni elképzelésére, improvizációjára bízta.

Összegezve, a zeneművek előadása, közönséghez közvetítése a valóságban nehezen lenne elképzelhető legalább minimális egyéni jelleg nélkül. „A zene kellemessége nem az egyformaságban vagy hasonlóságban rejlik, hanem a különbözőségben rejlik. Ha lehetséges lenne, hogy minden zenész egyforma erővel és egyforma ízléssel tudjon énekelni vagy játszani, a kellemes változatosság híján nem éreznénk a zenében rejlő gyönyörűség legnagyobb részét.”¹¹¹

A szomszédos jogi védelem az amatőr és professzionális előadóművészt egyaránt megilleti, függetlenül az előadásának minőségétől, művészeti értékétől. Az interpretáció színvonalának, művészi értékének megítélése bizonyos objektív szempontok (egy dal előadása esetén például a tiszta intonáció, egy vers elszavalásakor a szöveghűség) ellenére is rendkívül szubjektív, amelytől nem tehető függővé egy jogi szabályozás. Ami egy adott stílusban, műfajban az előadói gyakorlat részéről, vagy egy adott időszakban a közönség részéről kívánalom, illetve feltétele az értékes produkciónak, az egy másik stíluskörben, más közönség, korszak esetében kifejezetten negatív hatást érhet el.

¹¹⁰ Vargyas László népzenekutató megfogalmazása. Fehér Anikó: Mi vagyunk a rózsák... Magyar népzenei alapvetés, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011, 8. old.

¹¹¹ Quantz, i.m. 267. old.

1.4. Az előadóművész szomszédos jogainak csoportosítása

Az előadóművészek szomszédos jogain belül vagyoni és személyhez fűződő jogok különböztethetők meg. Az előadóművész személyhez fűződő jogaiként az Szjt. a névjogot és az előadás egységének védelméhez fűződő jogot említi, míg a vagyoni jogok keretében az előadóművészek egyrészt kizárólagos engedélyezési jogokat, másrészt meghatározott esetekben megfelelő díjra való jogosultságot biztosít.

Ami a kizárólagos engedélyezési jogokat illeti, ellentétben a szerzői joggal, amely a szerző javára általános, a mű minden egyes felhasználására kiterjedő engedélyezési jogot ismer el, az előadóművészek esetében az Szjt. taxatív felsorolja azokat az eseteket, amikor az előadóművész hozzájárulása szükséges az előadásának jogszerű felhasználásához, amelynek ellenében az előadóművész díjazásra jogosult.¹¹² A szerzőkhöz hasonlóan az előadóművész kizárólagos engedélyezési jogai is abszolút, azaz mindenkivel szemben fennálló hatállyal és negatív, vagyis tűrésre kötelező jelleggel bírnak.

Az Szjt. értelmében az előadóművészeket kizárólagos engedélyezési jogaik mellett, azoktól függetlenül további, engedélyezésre nem épülő, megfelelő díjigények is megilletik. Ezeket a csak kötelező közös jogkezelés útján érvényesíthető díjigényeket az Szjt. olyan esetekre biztosítja az előadóművészek számára, amikor az előadás tömeges felhasználása folytán a felhasználások egyenként, előre történő engedélyezése nem vagy csak nagy nehézségek árán kivitelezhető.¹¹³

Bár a munkavállaló előadóművész¹¹⁴ szomszédos jogairól nem rendelkezik az Szjt., elfogadott álláspont az Szjt. 30. §-ának („Munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott mű”) analóg alkalmazása.¹¹⁵ Következésképpen az engedélyezési jog nélküli díjigények a munkaviszonyban álló előadóművészt is megilletik, hiszen azokról szerződésben sem lehet előre lemondani. A kizárólagos engedélyezési jogokra, és az azok ellenében járó díjazásra azonban nem tarthat igényt

¹¹² Szjt. 73. § (1) bek.

¹¹³ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 85. old.

¹¹⁴ Az előadóművészek sajátos foglalkoztatási szabályairól a 2008. évi XCIX. törvény rendelkezik, de szomszédos jogi kérdéseket nem rendez.

¹¹⁵ Gyertyánfy, i.m. 433. old.

az előadóművész, ha munkaköri kötelezettségébe tartozik egy olyan előadás nyújtása, amelynek az a célja, hogy rögzítsék, többszörözzék, terjesszék, nyilvánossághoz közvetítsék.¹¹⁶

2. Az előadóművész vagyoni jogai

2.1. Az előadóművész kizárólagos engedélyezési jogai

2.1.1. Rögzítetlen előadás rögzítése

Az Sztj. rögzíti, hogy az előadóművész hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy rögzítetlen előadását rögzítsék.¹¹⁷ A rögzítés engedélyezésének joga összhangban áll a Bérlet irányelvvel¹¹⁸ és az előadás időbeli korlátjának megőrzését hivatott biztosítani. Az előadás mint védett teljesítmény ugyanis időben korlátozott, amely arra utal, hogy az előadóművész „élő” előadása egyszeri, megismételhetetlen teljesítmény. Ezen ismérvek, jelzők értelmezéséhez az a felismerés is szükséges, hogy az előadás objektív oldalán túl, értve ez alatt egy zenemű kottahű eljátszását, egy szerep szöveghű alakítását vagy például egy koreográfiát pontosan megvalósító táncot, az előadóművész előadása minden alkalommal egy kicsit más, hiszen pillanatnyi hangulata, élethelyzete, életkora óhatatlanul befolyásolja az adott mű megformálását.

Az előadás rögzítéséhez kapcsolódó engedélyezési jog az előadóművész legfontosabb eszköze előadása felhasználásának ellenőrzésére, ugyanis fennállása folytán az előadóművész döntésétől függ, hogy lehetőséget ad-e az előadás rögzítésének

¹¹⁶ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 148. old.

¹¹⁷ Sztj. 73. § (1) bek. a) pont

¹¹⁸ Bérlet irányelv 7. cikk (1) bek.: A tagállamok biztosítják az előadóművészek számára a kizárólagos jogot előadásaik rögzítésének engedélyezésére, illetve megtiltására.

engedélyezésével annak későbbi többszörözésére, terjesztésére, átlépve az előadóművészi teljesítménynek fentebb említett sajátos időbeli korlátait.¹¹⁹

A rögzítési jog általános jellegéből fakadóan a rögzítés vonatkozhat az előadásnak csak a hangjára – ez főként zenei előadások esetén jellemző – vagy annak képére, valamint a hangjára és képére együttesen is. A táncprodukciók rögzítése például szükségképpen ez utóbbi módon történik. A rögzítés történhet magáról az élő előadásról vagy az élő előadás nyilvánosságához közvetítéséről, illetve sugárzásáról egyaránt. A rögzítésre adott engedély azonban a felvételtől való sugárzás rögzítésére már nem terjed ki, utóbbi ugyanis többszörözésnek minősül.¹²⁰ A rögzítés terjedelmét illetően nem feltétlenül szükséges, hogy a rögzítés kiterjedjen az adott előadás egészére, ugyanis egy azonosítható részlet, vagy az előadó személyére, előadásmódjára jellemző motívum rögzítése is engedélykötelesnek minősül.¹²¹ A rögzítés történhet forgalomba hozatal, nyilvános előadás, vagy sugárzás céljára is. Megjegyzendő e körben, hogy a rögzítés célja kihathat a joggyakorlás módjára. Ha ugyanis sugárzás vagy nyilvánosságához történő átvitel céljára rögzítik az előadást, a rögzítés díjazására vonatkozó igényt az előadóművészek közös jogkezelő szervezete, az Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület (EJI) útján kell gyakorolni.¹²²

2.1.2. Rögzítetlen előadás sugárzása és más módon történő nyilvánosságához közvetítése

A felhasználás ellenőrzésének másik fontos, az előadás térbeli védelmét biztosító eszköze a nyilvánosságához közvetítésre kiterjedő engedélyezési jog, amellyel az előadóművész befolyásolhatja, hogy előadását csak az annak helyszínén jelenlévő közönség érzékelje, vagy szélesebb kör is részese legyen.¹²³ A nyilvánosságához közvetítés lényegi eleme tehát, hogy az előadást közvetlenül hozzáférhetővé teszik az előadás helyszínén jelen nem lévő személyi körnek. Az Szjt. összhangban a

¹¹⁹ Gyertyánfy, i.m. 435. old.

¹²⁰ Gyertyánfy, i.m. 435. old.

¹²¹ Gyertyánfy, i.m. 435. old.

¹²² Szjt. 74. § (2) bek.

¹²³ Gyertyánfy, i.m. 435. old.

vonatkozó uniós, illetve nemzetközi szintű rendelkezésekkel¹²⁴ úgy rendelkezik, hogy a rögzítetlen előadás sugárzása vagy más módon történő nyilvánossághoz közvetítése az előadóművész engedélyéhez kötött felhasználás, kivéve, ha az előadás, amelyet sugároznak vagy más módon a nyilvánossághoz közvetítenek, már maga is sugárzott előadás.¹²⁵ Érdekes, hogy az Szjt.-hez készült nagykommentár szerint, amennyiben szűken értelmezzük e szabályt, az előadást csak azok érzékelhetik jogszerűen, akikhez bármely eszközzel történő felerősítés (hangosítás, kivetítés) nélkül eljut az előadás hangja és látványa egyaránt.¹²⁶ Kisebb színházi előadások, komolyzenei koncertek, táncprodukciók lebonyolítása általában nem igényel hangosítást, kivetítést. Könnyűzenei koncertek, különböző, napjainkban igen népszerű szabadtéri, nagyszámú közönséget megmozgató művészi produkciók esetén azonban ma már alapvető technikai követelmény a megfelelő hangosítás, és a színpadi látvány kivetítése, éppen ezért az előadóművésznek kifejezetten érdekében áll, és lényegében evidencia számára, hogy a fenti technikai eszközök használatához hozzájáruljon. A könnyűzenei koncertekre, beltérre és szabadtérre egyaránt, különösen igaz, hogy a profi szinten kivitelezett hangosítás egyenesen nélkülözhetetlen az előadás élvezhetőségéhez.

Az Szjt. fenti szabályának helyes értelmezésekor szükséges egyrészt a szabály által érintett előadások körének, másrészt a sugárzás vagy más módon történő nyilvánossághoz közvetítés fogalmának a tisztázása. Az Szjt. az előadóművész számára csak a rögzítetlen, vagyis élő előadásra vonatkozóan biztosít általános engedélyezési jogot annak közvetlen sugárzására, illetve más nyilvánossághoz közvetítésére. Rögzített előadás esetén ugyanis a nyilvánossághoz közvetítés körében csak egy-egy meghatározott esetre vonatkozóan illeti meg az előadóművészt engedélyezési jog vagy díjigény. Így az előadóművész kizárólagos hozzájárulásához kötött a rögzített előadásnak a továbbiakban említésre kerülő lehívásos nyilvánossághoz közvetítése,¹²⁷ míg a kereskedelmi célból kiadott hangfelvétel vagy

¹²⁴ Az előadás nyilvánossághoz közvetítéséhez kapcsolódó engedélyezési jog a Bérlet irányelv 8. cikk (1) bekezdésében, az INFOSOC irányelv 3. cikk (2) bekezdésében, a WPPT 6. cikk (i) pontjában és a Római Egyezmény 7. cikkében egyaránt megjelenik.

¹²⁵ Szjt. 73. § (1) bek. b) pont

¹²⁶ Gyertyánfy, i.m. 435. old.

¹²⁷ Szjt. 73. § (1) bek. e) pont

arról készült másolat sugárzása, illetve más nyilvánossághoz közvetítése után megfelelő díjazás illeti meg az előadóművészt.¹²⁸ Szintén nem kapcsolódik engedélyezési jog a már sugárzott vagy más módon a nyilvánossághoz közvetített előadás egyidejű továbbközvetítésére sem. Ebben az esetben az előadóművész közös jogkezelés útján érvényesíthető díjazás iránti igényel rendelkezik, akár rögzítetlen, akár már rögzített előadásról történt az eredeti sugárzás, nyilvánossághoz közvetítés.¹²⁹

A következőkben azt érdemes megvizsgálni, hogy mit kell érteni nyilvánossághoz közvetítés alatt az előadóművészi teljesítmények vonatkozásában. Az Szt. a nyilvánossághoz közvetítés fogalmát ugyan a szerző vagyoni jogainak körében határolja körül, az ott található meghatározások azonban az előadás sugárzására, illetve más módon történő nyilvánossághoz közvetítésére is megfelelően alkalmazandók.¹³⁰ A nyilvánossághoz közvetítés lényege, hogy az előadástól távollévők mint nyilvánosság számára közvetlenül hozzáférhetővé teszik az előadást, oly módon, hogy egy vevőkészülékkel (például egy antennával) visszaalakítják az elektromágneses vagy más jelekként továbbított előadást úgy, hogy azt a távollévő közönség képekként, hangokként érzékelhesse.¹³¹ Az előadás ily módon történő hozzáférhetővé tételének több típusa különböztethető meg. Ezek közül alapesetnek tekinthető a sugárzás (rádiós, televíziós), azon belül is a földfelszíni sugárzás, amely az előadásnak a távollévők számára történő érzékelhetővé tételét jelenti, hangoknak, képeknek és hangoknak, vagy technikai megjelenésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitele útján.¹³² A sugárzás tartalma, jelen esetben az előadás egyidejűleg válik hozzáférhetővé mindenki számára. A földfelszíni sugárzás mellett sugárzásnak minősül a műholdas sugárzás is.¹³³ Az uniós szabályozást megvalósító Műhold irányelvnek megfelelően a műholdas közvetítés mint

¹²⁸ Szt. 77. §

¹²⁹ Gyertyánfy, i.m. 436. old.; Szt. 28. § (4)-(5) bek.

¹³⁰ Szt. 26. § (1)-(5) bek., (7) bek.; Gyertyánfy, i.m. 436. old.

¹³¹ Gyertyánfy, i.m. 208. old. A vételi mozzanat tényleges megvalósulása nem feltétel, annak a lehetővé tétele önmagában megvalósítja az előadás felhasználását. A nyilvánosság kifejezés e vételi lehetőséghez jutó, tartalmilag meghatározatlan személyi körre utal. A bírói gyakorlat alapján a nyilvánosság akkor valósul meg, ha a rendszerhez bárki csatlakozhat, annak szolgáltatásait bárki igénybe veheti, a műszaki lehetőségek határait figyelembe véve (BH1991.147.).

¹³² Szt. 26. § (1) bek.

¹³³ Szt. 26. § (2) bek.

felhasználás csak a jeleknek a közvetítés folyamatába való kibocsátásából áll,¹³⁴ a nyilvánossághoz közvetítés általa meg végbe, hogy a földről műsorhordozó jeleket lőnek fel a műhold felé, amely e jeleket a műhold által lefedett területen szétszórja. Fontos feltétele a műholdas sugárzásnak, hogy a műsorhordozó jeleket, amelyeket a műsorsugárzó kifejezetten a nyilvánosság számára szán, közvetlenül fogni tudja a nyilvánosság. E nyilvánosság azonban jellemzően különböző államok területén található, ezért a Műhold irányelv tartalmaz a tagállamokban alkalmazandó olyan szabályokat, amelyek meghatározzák, hogy melyik állam tekintendő a felhasználás helyének. A műholdas sugárzás mint felhasználási mód fenti meghatározásából következik, hogy a felhasználás helye kizárólag az Európai Gazdasági Térség (EGT) azon tagállama, amelyből a műsorsugárzó szervezet felelőssége és ellenőrzése alatt a műsorhordozó jeleket eljuttatják a műhold felé, majd onnan a Földre megszakítatlan közvetítés útján.¹³⁵ Abban az esetben, ha az EGT területén kívül eső államból lövik fel a jeleket, a műholdas sugárzásért fennálló felelősség azt a műsorsugárzó szervezetet terheli, amelynek fő telephelye az EGT területén belül található, és amely megbízást adott a jeleknek EGT-n kívül történő fellövésére.¹³⁶

A sugárzás körében az Szt. rendelkezik arról is – 2011-es módosítása óta teljes összhangban a Műhold irányelvvvel –,¹³⁷ hogy milyen ismérvek megléte esetén minősül sugárzásnak a kódolt sugárzás.¹³⁸ A kódolt sugárzás sajátossága, hogy a műsorhordozó jeleket átalakítják, így a nyilvánosság egy visszaalakító eszköz, ún. dekóder használatával érzékelheti csak a műsort.

Az előbbieken részletezett sugárzás mellett az előadás nyilvánosságához közvetítése is történhet vezeték útján (például az előadást sugárzó rádióműsor egyidejű internetes

¹³⁴ Ezt a fogalmi megközelítést emissziós elméletnek nevezik, amelyet a műholdas sugárzást uniós szinten szabályozó 93/83/EGK tanácsi irányelv (Műhold irányelv – 1. cikk (2) bek. a), b) és d) pont), és Magyarország uniós csatlakozása óta a hazai szabályozás is vall. A csatlakozást megelőzően, ahogyan az SZJSZT is rávilágít egyik szakvéleményében (SZJSZT 38/2000.), az Szt. az ún. kommunikációs elméletet követte inkább. Utóbbi elmélet szerint a műholdas sugárzás, mint nyilvánossághoz közvetítés a műsornak a műholdra való feljuttatását követően is folytatódik, a műholdról a Földre irányuló továbbsugárzással, egészen addig bezárólag, hogy a műsor hozzáférhetővé válik a nyilvánosság számára a műhold által besugárzott területen.

¹³⁵ Műhold irányelv 1. cikk (2) bek. b) pont, Szt. 26. § (2) bek.

¹³⁶ Szt. 26. § (2) bek., amely a Műhold irányelv 1. cikk (2) bek. d) pontjának alkalmazását írja elő a fenti esetre.

¹³⁷ Gyertyánfy, i.m. 211. old.

¹³⁸ Szt. 26. § (3)-(5) bek.

közvetítése esetén) vagy bármilyen más hasonló eszközzel vagy módon.¹³⁹ Utóbbi fordulat beemelésére annak érdekében került sor, hogy a nyilvánossághoz közvetítésnek a műszaki fejlődés folytán a jövőben megjelenő új módjaira is kiterjedhessen a szabályozás. Fontos, hogy ezek a közvetítések nem minősülnek sugárzásnak, csupán a sugárzásra vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandók rájuk.

2.1.3. Rögzített előadás többszörözése

A rögzített előadás többszörözésére szintén az előadóművész hozzájárulása esetén kerülhet sor.¹⁴⁰ Az Szjt.-ben rögzített többszörözési jog, összhangban az INFOSOC irányelv, valamint a WPPT vonatkozó cikkeivel,¹⁴¹ a rögzítéstől elkülönült, kizárólagos jognak minősül, amely a többszörözés forrásától, egyéb feltételeitől függetlenül gyakorolható.¹⁴² Ebből következik, hogy a rögzítéshez adott engedély nem tekinthető egyben többszörözési engedélynek. A többszörözés, azaz egy vagy több másolat készítése bármilyen formában és módon történhet, amelyhez forrásként szolgálhat közvetlenül az előadás első rögzítése, vagy közvetetten annak nyilvánosságához közvetítése is. Az előadás rögzítéséhez hasonlóan a többszörözési jog az előadás egészére, valamint annak azonosítható részletére vonatkozóan egyaránt megilleti az előadóművészt.¹⁴³ A többszörözési jog érvényesülése szempontjából nincs jelentősége a többszörözéssel előállított példány élettartamának sem, így egy forgalomba hozatal céljára készített tartós példány ugyanúgy többszörözésnek tekintendő, mint a számítógép memóriájában rövid ideig tárolt ideiglenes másolat.¹⁴⁴ A többszörözés fogalmának ez a vetülete elsőként a WPPT-nek köszönhető, amely annak érdekében finomított a többszörözés definícióján, hogy a digitális technika és a

¹³⁹ Szjt. 26. § (7) bek.

¹⁴⁰ Szjt. 73. § (1) bek. c) pont

¹⁴¹ INFOSOC irányelv 2. cikk, WPPT 7. cikk

¹⁴² Gyertyánfy, i.m. 436. old.

¹⁴³ INFOSOC irányelv 2. cikk

¹⁴⁴ Gyertyánfy, i.m. 436. old.

számítógépek használata során keletkező, az adatátvitel érdekében rövid időre létrejövő másolatok problémájára megoldást találjon.¹⁴⁵

Tekintettel arra, hogy az Szjt. 55. § értelmében a felhasználási szerződésre irányadó rendelkezéseket az előadóművészekre is alkalmazni kell, az előadóművész által többszörözésre adott engedély – kétség esetén – kiterjed a többszörözött rögzített előadások terjesztésére is.¹⁴⁶ Ez a szabály azonban nem vonatkozik azoknak az országba forgalomba hozatal céljából történő behozatalára.

A többszörözési jog érvényesülése szempontjából kivételt képeznek a magáncélú másolás szabad felhasználási esetei, amelyek, figyelembe véve az Szjt. 83. § (2) bekezdését, az előadóművészek jogait is befolyásolják.¹⁴⁷ A magáncélú másolásra tekintettel ugyanakkor ők is jogosultak megfelelő díjazásra, a lentebb említésre kerülő ún. üreshordozó jogdíjra.¹⁴⁸

2.1.4. Rögzített előadás terjesztése

A rögzített előadás terjesztéséhez az előadóművész engedélye szükséges, az Szjt. szabályozása e tekintetben is igazodik az uniós, nemzetközi normákhoz.¹⁴⁹ Az Szjt. az előadóművészek vagyoni jogai körében nem fejt ki, hogy mely cselekmények minősülnek terjesztésnek, ezért annak tartalma a szerzőknél és a filmelőállítóknál található szabályok alapján határozható meg.¹⁵⁰ A terjesztés a rögzített előadások esetében is azzal valósul meg, hogy az előadás eredeti rögzítése vagy annak többszörözött példányai hozzáférhetővé válnak a nyilvánosság számára forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással. A forgalomba hozatalra való felkínálásnak minősül például a kirakatba helyezés, kiállítás vagy hirdetés.

¹⁴⁵ Békés Gergely: *Előadóművészi jogok internetes környezetben*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 106. évfolyam 5. szám (2001. október)

<http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200110/tanulmanyok.html>

¹⁴⁶ Szjt. 47. § (4) bek.

¹⁴⁷ Nincs szükség a szomszédos jogi jogosult hozzájárulására azokban az esetekben, amelyekben a törvény a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás felhasználásához sem kívánja meg a szerző hozzájárulását.

¹⁴⁸ Szjt. 20. §

¹⁴⁹ Szjt. 73. § (1) bek. d) pont, WPPT 8. cikk, Bérlet irányelv 9. cikk

¹⁵⁰ Szjt. 23. § (2)-(3) bek., 82. § (1) bek. b) pont; Gyertyánfy, i.m. 437. old.

Ellentétben a többszörözési joggal, a terjesztési jog körébe az az eset is beletartozik, ha a rögzített előadás példányait forgalomba hozatali céllal hozzák be az országba. Zeneművek előadását rögzítő hangfelvételek kapcsán az SZJSZT egyik szakvéleménye is alátámasztotta, hogy a szerzőkkel és hangfelvétel-előállítókkal párhuzamosan az előadóművészeket megillető terjesztési jog is kiterjed annak engedélyezésére, hogy a rögzített előadásaik példányait Magyarországra forgalomba hozatali céllal hozzák.¹⁵¹ A három jogosulti kört megillető kizárólagos engedélyezési jogok természetesen párhuzamosan állnak fenn és a jogosultakat külön-külön megilleti az a vagyoni jog, hogy a terjesztésre adott engedély ellenében a megfelelő díjazásban részesüljenek. A szakvélemény kitér arra is, hogy a jogosultak egymás között is felhasználási szerződésekben rendelkeznek a párhuzamosan fennálló terjesztési jogok gyakorlásának módjáról. Ennek keretében általában a hangfelvétel előállítója nem csak a szerzőtől, hanem az előadóművésztől is megszerzi a terjesztés jogát, így kizárólagosan ő gyakorolja a terjesztési jogot az üzleti forgalomban. Ez a gyakorlat elsősorban a felhasználás hatékonyságát, illetve a forgalmazás eredményességét hivatott biztosítani.

A terjesztésnek minősülő cselekményeknek a körét az Szjt. 2003-ban született első módosításakor bővítették. Ennek következtében terjesztésnek minősül és a terjesztés jogának megsértését jelenti a rögzített előadás jogsértéssel előállított példányának kereskedelmi céllal történő birtoklása is, ha a birtokos tudja, vagy az adott helyzetben elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a példány jogsértéssel állt elő.¹⁵² A módosítás háttérében az ún. Szoftver irányelv¹⁵³ 7. cikk (1) bekezdés c) pontja áll, amely a számítógépi programok vonatkozásában teszi kötelezővé a tagállamok számára a terjesztés fogalmának bővítését. A jogalkotó ennek a kiterjesztését ítélte

¹⁵¹ SZJSZT 9/2002. A hangfelvétel-előállítók esetében is, szintén az Szjt. 23. § (2) bekezdéséből kiindulva, a terjesztési jog részét képezi a hangfelvételeik Magyarországra forgalomba hozatali céllal történő behozatalának engedélyezése.

¹⁵² Szjt. 23. § (2) bek.; A fenti felhasználásnak az ellenőrzésére és a jogsértő behozatal megakadályozása érdekében a vámigazgatási eljárásban biztosított eszközök az előadóművész számára is rendelkezésre állnak (Szjt. 97. §, 99. §).

¹⁵³ Az Európai Parlament és a Tanács 2009. április 23-i 2009/24/EK irányelve a számítógépi programok jogi védelméről

indokoltnak valamennyi műtípusra, illetve védett teljesítményre, így a rögzített előadásokra is.¹⁵⁴

Tekintettel arra, hogy az Szjt. nem határozza meg a terjesztési jog tartalmát az előadóművészek vonatkozásában, azt is indokolt megvizsgálni, hogy a terjesztési jog kiterjed-e a rögzített előadás eredeti vagy többszörözött példányainak bérbeadására és nyilvános haszonkölcsönbe adására is.¹⁵⁵ A WPPT-ben és a Bérlet irányelvben a bérleti-, illetve nyilvános haszonkölcsönbe adási jog a terjesztéstől különálló jogként jelenik meg, ugyanakkor az e jogforrásokban foglalt szabályozások csak a kötelezően biztosítandó védelmi szintet jelölik ki. Ennek tükrében fordulhat elő, hogy a részes államok fogalmi rendszereiben gyakran eltérések mutatkozhatnak. A magyar szabályozás esetében, bár az Szjt. nem tartalmaz kifejezett rendelkezést, a rögzített előadás bérbe-, valamint nyilvános haszonkölcsönbe adása a terjesztési jog keretében érvényesülő felhasználásnak tekintendő, mégpedig a szerzők, illetve a filmelőállítók terjesztési jogának tartalmát meghatározó rendelkezések analógiáján.¹⁵⁶ Az Szjt. 78. § folytán ki kell emelni azonban e körben, hogy a hangfelvételben rögzített előadás forgalomba hozott példányainak bérbeadására és nyilvános haszonkölcsönbe adására a szerző és a hangfelvétel-előállító mellett az előadóművészt is kizárólagos jog illeti meg, amelyet a terjesztési jog részeként, annak önállósult elemeként gyakorolnak.¹⁵⁷

A terjesztés tipikus módjának, az eredeti vagy többszörözött példányok tulajdonának átruházása kapcsán felmerülő, az előadóművészekre vonatkozóan az Szjt. által külön szintén nem szabályozott kérdés, hogy fennmarad-e az előadóművész terjesztési joga azokra a rögzített előadáspéldányokra, amelyeket az első tulajdon-átruházás után újra forgalomba hoznak,¹⁵⁸ vagy pedig a szerzői jogokhoz hasonlóan jogkimerülés következik be.

A kérdés megválaszolásához az Szjt. és a nemzetközi szintű szabályozás együttes vizsgálatával lehet közelebb kerülni. A WPPT nem írja elő kötelező jelleggel a jogkimerülést az előadóművészt megillető terjesztési jog körében, megadva a

¹⁵⁴ Gyertyánfy i.m. 437. old.

¹⁵⁵ Bérbeadás esetén ellenérték fejében történik időleges használatba adás, nyilvános haszonkölcsönbe adás esetén pedig ingyenesen (Ptk. 6:331. §, 6:357. §)

¹⁵⁶ Gyertyánfy, i.m. 437. old.; Szjt. 23.§ (2)-(3) bek., 82. § (1) bek.

¹⁵⁷ Szjt. 78. § ; E szabály terjesztési jogtól való formai különállását leginkább a Bérlet irányelvnek, illetve a WPPT-nek való megfelelés indokolja (Gyertyánfy, i.m. 463. old.).

¹⁵⁸ E körbe tartozik tipikusan az antikváriumi felvételek, hanglemezek forgalma.

lehetőséget a szerződő államoknak a vonatkozó szabályozás szabad kialakítására.¹⁵⁹ A Bérlet irányelvben azonban már az előadóművész terjesztési jogának kimerülése jelenik meg, még pedig azzal a feltétellel, hogy a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával más által végzett Közösségen belüli eladás bekövetkezik.¹⁶⁰ Bár az Szjt. kifejezetten csak a szerzők terjesztési jogára vonatkozóan szól a jogkimerülésről,¹⁶¹ a Bérlet irányelv szabálya mellett közvetetten az Szjt.-ből is az előadóművészek terjesztési jogának kimerülése vezethető le, még pedig a törvény 83. § (2) bekezdése alapján, miszerint „nincs szükség a szomszédos jogi jogosult hozzájárulására azokban az esetekben, amelyekben a törvény a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás felhasználásához sem kívánja meg a szerző hozzájárulását”. Az idézett általános szabály tehát alapul szolgál annak az elfogadott értelmezésnek, hogy az Szjt.-nek a szerzők terjesztési jogának kimerüléséről szóló rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a rögzített előadásokkal kapcsolatos, előadóművészeket megillető terjesztési jogra is.¹⁶² Ha tehát az előadás rögzített példányát a jogosult vagy az ő hozzájárulásával másvalaki a tulajdonjog átruházásával az Európai Gazdasági Térségben forgalomba hozta, a terjesztés joga az így forgalomba hozott példány tekintetében a továbbiakban nem gyakorolható. Fontos megjegyezni, hogy a terjesztési jog részét képező bérbeadás és nyilvános haszonkölcsönbe adás jogára vonatkozóan nem érvényesül a jogkimerülés elve, ahogyan a behozatal jogát illetően sem,¹⁶³ tehát az előadóművész a rögzített előadás tulajdonjogának átruházását követően is gyakorolhatja kizárólagos jogát.

2.1.5. Rögzített előadás lehívásos (interaktív) nyilvánossághoz közvetítése

A rögzített előadás lehívásos nyilvánossághoz közvetítésére akkor kerül sor, ha vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy kerül az előadás a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai egyénileg

¹⁵⁹ WPPT 8. cikk (2) bek.

¹⁶⁰ Bérlet irányelv 9. cikk (2) bek.

¹⁶¹ Szjt. 23. § (5) bek.

¹⁶² Gyertyánfy, i.m. 438. old.

¹⁶³ WPPT 9. cikk (1) bek.; Bérlet irányelv 1. cikk (2) bek.; Szjt. 23. § (5) bek.

választhatják meg, hogy mikor és honnan kívánnak a rögzített előadáshoz hozzáférni. A rögzített előadás ily módon történő felhasználását az Szjt. szintén az előadóművész engedélyéhez köti.¹⁶⁴

A rögzített előadás lehívásos nyilvánosságához közvetítése első ízben a WPPT-ben jelent meg,¹⁶⁵ amely rendelkezést később az INFOSOC irányelv¹⁶⁶ ültetett át az uniós jogba, és az Szjt. is bevezetett. A szabályozás elsődleges okai egyértelműen az elektronikus hálózati kapcsolatok, elsősorban az internet, illetve az ezekre épülő digitális szolgáltatások és ezzel együtt az előadóművészek jogait sértő felhasználások elterjedésére vezethetők vissza. Ezeket a szolgáltatásokat széles körű interaktivitás jellemzi, vagyis a hálózati kapcsolat felépítését annak igénybe vevője kezdeményezi – nem pedig a szolgáltató –, rendszerint tetszőleges, általa választott helyen és időpontban. Az igénybe vevő egyidejűleg befolyásolja az adatmozgás irányát, mennyiségét és jellegét (szöveg, kép, hang, vagy más információ) is.¹⁶⁷ Különösen a széles sávú internet eredményezett rövid idő alatt robbanásszerű változást, amely a nagyobb kiterjedésű, akár több gigabyte-os fájlok letöltését is lehetővé tette a felhasználók számára. A sáv szélesség növekedése magával hozta az internet átalakulását és megjelentek a videómegosztó és közösségi oldalak, valamint a „streaming” elnevezésű médiaszolgáltatás¹⁶⁸ is.¹⁶⁹ Érdekes kettősség, hogy miközben az internettel kapcsolatban felmerülő problémák nem elhanyagolható része abból adódik, hogy ahhoz bárki szabadon csatlakozhat,¹⁷⁰ a világhálónak éppen ez a sajátossága hoz egyben olyan magas szintű ismertséget számos előadóművésznek, amely korábban szinte elképzelhetetlennek tűnt. A világháló adta lehetőségeknek köszönhetően a szórakoztatóipar legtöbb „terméke”, így az előadóművészek produkciói is bárki számára akár ingyen elérhetővé váltak az interneten. A

¹⁶⁴ Szjt. 73. § (1) bek. e) pont

¹⁶⁵ WPPT 10. cikk

¹⁶⁶ INFOSOC irányelv 3. cikk (2) bek.

¹⁶⁷ Gyertyánfy, i.m. 438. old.

¹⁶⁸ A felhasználó anélkül tekintheti meg a multimédiás tartalmat, késleltetés nélkül, hogy az tárhelyet foglalna a gépén, mivel a streaming folyamatos adatközlést valósít meg a szerver és a felhasználó között (ld. Youtube).

¹⁶⁹ Nyirő Márton – Berki-Süle Margit: *Az illegális zeneletöltés társadalmi és szakmai megítélése egy legális zenehallgatást támogató termék, a Deezer piaci lehetőségein keresztül*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 10. évfolyam 2. szám (2015. április), 40. old.

¹⁷⁰ Békés, i.m.

zeneművészetben például stíluskorszakokon átívelően a zeneszerző és az előadóművész egymásra utaltsága és az élő zene dominált abban az értelemben, hogy megfelelő technikai eszközök hiányában a szerzők művei csak az előadóművészek előadása révén voltak érzékelhetőek, az előadóművészek pedig egyedül a darabok reprezentálásával, az élő zene szolgáltatásával tudtak ismertségre, nem utolsó sorban anyagi elismerésre szert tenni. Később a rögzített zene elterjedésével már nem csak az élő zene volt az egyetlen forrása az ismertségnek és a bevételeknek. A rögzített zene bevételszerzés terén nyert dominanciáját követően azonban, a mai viszonylatokban a zeneipar egyik elsőszámú pénzszerzési forrása ismét az élő zene, míg az ismertség biztosítása a rögzített zenének vált legfőbb feladatává, egyre kevésbé fizikai hordozókon, sokkal inkább a digitális hordozók, letöltés, megosztás útján megvalósítva ezt, történjen az legális vagy illegális formában.¹⁷¹

Az említett jelenségek ismeretében nem kétséges, hogy a lehívásos nyilvánossághoz közvetítés fogalmának a kidolgozása mindenképpen szükségszerű és elengedhetetlen volt. A lehívásos nyilvánossághoz közvetítés elnevezés utal arra, hogy lényegében a nyilvánossághoz közvetítésnek minősülő felhasználási módok egyikéről van szó, amelyet azonban a jogalkotó leválasztott és külön jogként nevesített. A lehívásos nyilvánossághoz közvetítés két fontos jellemző mentén különül el a más típusú nyilvánossághoz közvetítéstől.¹⁷² Egyrészt a nyilvánosság adott köre valamennyi tagjának lehetősége van a rögzített előadáshoz való hozzáférést biztosító kapcsolat felépítésére, másrészt a nyilvánosság valamennyi tagja önállóan, függetlenül dönthet arról, hogy felépíti-e a hozzáférést biztosító kapcsolatot vagy sem, és ha igen, akkor hol és milyen időpontban. A hozzáférés ezen egyedi jellege alapján lehet elhatárolni a lehívásos nyilvánossághoz közvetítést az internetes műsorsugárzók műsorszolgáltatásaitól, az interneten közvetített, szerkesztett műsorfolyamoktól, az ún. webcasting-től. Előbbi esetben a nyilvánosság tagja a műsorfolyamon belül is egyedileg kiválaszthatja az egyes rögzített előadásokat, azok sorrendjét pedig saját igényei szerint az előre szerkesztettől eltérően is meghatározhatja. A webcasting is

¹⁷¹ Nyíró – Berki Süle, i.m. 54. old.

¹⁷² Gyertyánfy, i.m. 438. old.

biztosíthat ugyan választást, de csak az egyes műsorfolyamok („streamek”) vagy esetleg műsorszámok között.¹⁷³

Szükségszerű elhatárolni a lehívásos nyilvánossághoz közvetítést a rögzített előadás terjesztésének jogától is. Terjesztés esetén a rögzített előadás fizikai példányai úgy válnak hozzáférhetővé, hogy az előadás rögzített példányai átkerülnek az előállítótól a közönség tagjának tulajdonába, birtokába, lehívásos nyilvánossághoz közvetítés esetén azonban nem kerül ki a rögzített előadás példánya az előállító rendelkezéséből.¹⁷⁴

Az elhatárolások sorában végül ki kell térni a lehívásos nyilvánossághoz közvetítés és a többszörözés kapcsolatára. Egymástól elkülönülő felhasználásokról lévén szó, a lehívásos nyilvánossághoz közvetítésre adott engedély alapvetően nem foglalja magában a többszörözésre adott engedélyt, vagyis ahhoz, hogy a nyilvánossághoz közvetítés során a rögzített előadásról történő másolatkészítés, fizikai példány előállítása jogszerű legyen, külön engedély adására van szükség az előadóművész részéről. Az előbbtől eltérően nincs szükség külön engedélyre azokban az esetekben, amikor a rögzített előadás többszörözésére a lehívásos nyilvánossághoz közvetítés megvalósítása érdekében kerül sor, ilyenkor azt a lehívásos felhasználásra adott hozzájárulás magában foglalja. E többszörözés általában szükségesű velejárója a lehívásos nyilvánossághoz közvetítésnek és az érintett előadás szerverre másolásával, feltöltésével végbemegy. Szintén nem szükséges az előadóművész engedélye a rögzített előadás olyan ideiglenes, jellemzően szabad felhasználásnak minősülő másolatai esetén, amelyek az internetes szolgáltató mint felhasználó és a szolgáltatót igénybe vevő közötti hálózati átvitel során keletkezhetnek.¹⁷⁵ Bár nem kell külön többszörözésre szóló engedélyt kérni, továbbra is igaz az említett kivételekre is, hogy két különböző felhasználás megy végbe, két különböző jog áll fenn.

¹⁷³ Szinger András-Tóth Péter Benjamin: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz*, Novissima Kiadó, Budapest, 2004, i.m. 207. old.

¹⁷⁴ Gyertyánfy, i.m. 438. old.

¹⁷⁵ Gyertyánfy, i.m. 439. old.

2.2. Az előadóművész díjazása

Az előbbieken megállapításra került, hogy az Szjt. által tételesen felsorolt, az előadást érintő felhasználások csak az előadóművész engedélyének birtokában gyakorolhatók jogszerűen.¹⁷⁶ A törvény arról is kifejezetten rendelkezik, hogy az engedély megadása fejében a felhasználásokért az előadóművésznek díjazás jár.¹⁷⁷ A bírói gyakorlatban már a régi Szjt. kapcsán is megerősítést nyert az az elv, hogy az előadóművész közreműködésével létrejött előadás minden olyan felhasználása, amelyet a törvény a hozzájárulásához köt, egyben a díjazásra is jogcímet jelent.¹⁷⁸ Az érintett ügyben egy operaelőadásban közreműködő zenekar tagjainak díjazását tagadta meg az előadás rádiófelvételéről később hanglemezt készítő és azt forgalomba hozó alperes. A bíróság rámutatott arra, hogy szemben a felhasznált rádiófelvétellel, az operaelőadás hanglemezzre rögzítése forgalomba hozatal céljából történt, amely a jogszabály alapján megkívánja a közreműködő előadóművészek engedélyét, amelyből szükségszerűen következik, hogy díjazás illeti meg őket. Az SZJSZT egy dokumentumfilm kapcsán mondta ki szakvéleményében, hogy a felvett kép- és hanganyag filmbeli felhasználásához, az így elkészült mű nyilvánosságra hozatalához, nyilvánosságához közvetítéséhez, forgalmazásához be kell szerezni az előadóművész hozzájárulását, ebből következően bármely felhasználás megalapozza az előadóművész díj iránti igényét.¹⁷⁹

Mivel az Szjt. által taxatív meghatározott minden egyes felhasználás díjfizetési kötelezettséget von maga után, célszerű a felhasználó és az előadóművész között létrejövő szerződésben az egyes felhasználásokra külön megállapítani a fizetendő díjat vagy jelezni, hogy a felhasználó a szerződés alapján kifizetett összeggel mely felhasználások vonatkozásában tesz eleget díjfizetési kötelezettségének.

Az előadóművész díjazása kapcsán megjegyzendő még, hogy a „díjazás” megnevezés arra enged következtetni, hogy az ellenértéket pénzben kell megállapítani és teljesíteni.¹⁸⁰ Ennek kapcsán érdemes ismét az SZJSZT-nek fentebb említett

¹⁷⁶ Szjt. 73. § (1) bek.

¹⁷⁷ Szjt. 74. § (1) bek.

¹⁷⁸ BH1986.498.

¹⁷⁹ SZJSZT 5/2000.

¹⁸⁰ Gyertyánfy, i.m. 443. old.

szakvéleményére hivatkozni, amely azt az álláspontot képviseli, hogy a filmszakmai gyakorlatban a filmben közreműködő előadóművészek díjazása az elvégzett munkához, forgatási időhöz igazodik, és nem a végleges, megvágott műben való megjelenés gyakoriságához, időbeni terjedelméhez. Hasonló a helyzet egyébként a zeneművészek közreműködésével történő hangfelvételek készítése esetén, ahol szintén a zenészek által elvégzett munka, eltöltött próbaidő határozza meg a díjazást, és nem pedig az elkészült hangfelvétel időbeni terjedelme.

A díj összegének megállapítását az Szjt. annyiban határolja be, hogy a szerzők díjazásának arányos mértékére vonatkozó rendelkezést a szomszédos jogi jogosultakra, tehát az előadóművészek díjazására is alkalmazni rendeli.¹⁸¹ Ennek következtében az előadóművészt megillető díjazásnak arányban kell állnia a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel. A bevétellel arányos díjazás főszabálynak tekinthető,¹⁸² a szerzőkhöz hasonlóan az előadóművészeknél is előfordulhatnak olyan esetek, amikor eltérő megállapodás kötése és a díjazás másik módszerének, az előre meghatározott átalányösszeg alkalmazása indokolt lehet. Példaként szolgálhat az az eset, amikor egy zenés színház vagy operaház promóció céljára ad ki egy hanglemezt, művészeinek, zenekarának közreműködésével. Az intézménynek közvetlenül nem származik bevétele a művészek előadásának felhasználásából – legfeljebb hosszú távon, közvetve, ha a népszerűsítésnek köszönhetően nő a látogatottsága –. ezért indokolt az előadóművészeknek fizetendő díjat átalányösszegben meghatározni.

A díjazásról csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le az előadóművész, így ha a felhasználási szerződés vagy felhasználás engedélyezésére irányuló más nyilatkozat a díjazásról nem rendelkezik, az még nem jelenti a díjról való lemondást.

Végül meg kell említeni, hogy az Szjt. 74. § (1) bekezdése utal arra, hogy bizonyos esetekben az Szjt. eltérően rendelkezik és az előadóművész mégsem jogosult díjazásra, noha a 73. § (1) bekezdésben foglalt felhasználás valósul meg. Jellemzően itt a szabad felhasználás körébe tartozó felhasználásról van szó (például az előadóművész rögzített előadásának magáncélú másolása), amelyhez így nem szükséges az előadóművész hozzájárulása és díjfizetési kötelezettség sem keletkezik.

¹⁸¹ Szjt. 83. § (2) bek. 2. mondata

¹⁸² Gyertyánfy, i.m. 155. old.

2.3. Jogátszállási vélelem a filmalkotásban rögzített előadások esetén

Az előadóművész filmalkotásban való rögzítés céljából is nyújthat előadóművészi teljesítményt. Erre az esetre az Sztj. speciális szabályt tartalmaz.¹⁸³ A rendelkezés szerint, ha az előadóművész hozzájárult ahhoz, hogy előadását filmalkotásban¹⁸⁴ rögzítsék, a hozzájárulással – ellenkező kikötés hiányában – a film előállítójára¹⁸⁵ ruházza át az előadásán fennálló kizárólagos engedélyezési jogait, ez azonban nem érint egyes, az előadóművészt megillető díjigényeket. Az SZJSZT több szakvéleményében is foglalkozott ezzel az esetkörrel és a következő álláspontra jutott. A Testület megerősítette, hogy az Sztj. fenti szabálya részben diszpozitív, részben kógens jellegű.¹⁸⁶ Diszpozitív, hiszen megengedi az eltérő kikötést, vagyis az előadóművész szabadon dönthet szerződésben arról, hogy a rögzítéshez való hozzájárulással egyben átruházza-e az Sztj. 73. § (1) bekezdésében meghatározott vagyoni jogait vagy azok egy részét a filmelőállítóra vagy sem. Amikor tehát az Sztj. az említett vagyoni jogoknak a filmelőállítóra való átszállását mondja ki, egy megdönthető jogátszállási vélelmet állít fel a tipikus szerződési gyakorlatot alapul véve. Ez a vélelem kiegészítő szabályként funkcionál abban az esetben, ha egy szerződésben egyáltalán nem rendelkeztek a felek a jogátszállásról.¹⁸⁷ A vélelem megdöntésének, vagyis a vélelemmel ellenkező kikötés bizonyításának a terhe az előadóművészre hárul, következésképpen különösen fontos és célszerű, hogy az előadóművész írásban kötött felhasználási szerződésben, egyértelmű tartalommal adja

¹⁸³ 73. § (3) bek.: „Ha az előadóművész hozzájárult ahhoz, hogy előadását filmalkotásban rögzítsék, a hozzájárulással – ellenkező kikötés hiányában – a film előállítójára [64. § (3) bek.] ruházza át az (1) bekezdésben említett vagyoni jogokat. Ez a rendelkezés nem érinti az előadóművészeknek a 20. § és a 28. § alapján fennálló díjigényét. A 23. § (6) bekezdését az előadóművészekre is megfelelően alkalmazni kell.”

¹⁸⁴ Sztj. 64. § (1) bek.: „Filmalkotás az olyan mű, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették. A törvény értelmében filmalkotásnak minősül különösen a filmszínházi vetítésre készült játékfilm, a televíziós film, a reklám- és dokumentumfilm, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film.”

¹⁸⁵ Sztj. 64. § (3) bek.: „A film előállítója az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.”

¹⁸⁶ SZJSZT 6/2006., SZJSZT 27/2006.

¹⁸⁷ Az SZJSZ hivatkozott szakvéleményében megállapította, hogy a jogátszállási vélelem a filmszinkron céljára nyújtott előadóművészi teljesítmény esetében is érvényesül.

meg a hozzájárulását.¹⁸⁸ Ellenkező esetben, ha nem sikerül bizonyítania az eltérő megállapodás létezését, a vélelem fog érvényesülni és az előadóművész kizárólagos engedélyezési jogai átszállnak a filmelőállítóra. A bírói gyakorlat is bizonyítja, hogy az átszállás következtében az előadóművész a továbbiakban nem rendelkezik az érintett előadáson fennálló kizárólagos engedélyezési jogaival, így azok megsértésére hivatkozva nem kérheti alappal jogszerűtlen felhasználás miatt a vagyoni jogai megsértésének a megállapítását és a gazdagodás visszatérítését sem.¹⁸⁹

A megállapodó feleknek figyelemmel kell lennie arra, hogy az Szjt. szabálya abban a tekintetben kógens, hogy az általa konkrétan nevesített díjigények nem átruházhatóak. E körbe tartozik a filmalkotásba foglalt előadás magáncélú többszörözése,¹⁹⁰ a sugárzott vagy más módon a nyilvánosságához közvetített előadás egyidejű, változatlan továbbközvetítése,¹⁹¹ a filmalkotásba foglalt előadás bérbeadással történő terjesztése,¹⁹² valamint az előadás sugárzás vagy a nyilvánosságához történő átvitel céljára történő rögzítése¹⁹³ esetén fennálló díjigények. Ezek a díjigények tehát a jogátszállási vélelem hatályán kívül esnek, így akkor is fennmaradnak, ha az előadóművész hozzájárul előadásának filmalkotásban való rögzítéséhez és nem köti ki külön, hogy a fenti jogdíjigényei nem szállnak át a hozzájárulással.

¹⁸⁸ Gyertyánfy, i.m. 442. old.

¹⁸⁹ Fővárosi Ítéletábla 8.Pf.20.497/2008/4.

¹⁹⁰ Szjt. 20. §

¹⁹¹ Szjt. 28. §

¹⁹² Szjt. 23. § (6) bek.

¹⁹³ Szjt. 74. § (2) bek., 26. § (6) bek.. Az SZJSZT a 27/2006. számú szakvéleményében kifejezetten az Szjt. 74. § (2) bekezdés értelmezésével foglalkozott, kitérve annak a 73. § (3) bekezdéshez fűződő viszonyára is. A Testület egyértelműen rávilágított arra, hogy a sugárzás vagy nyilvánosságához történő átvitel céljából rögzített előadások esetében – beleértve a filmalkotásoknak tekinthető ilyen rögzítéseket is –, korlátozás nélkül fennáll a 74. § (2) bekezdés szerinti díjigény, és nem terjed ki rá a 73. § (3) bekezdés szerinti jogátruházási vélelem.

2.4. Engedélyezési jog nélküli díjigények

2.4.1. Nyilvánossághoz közvetítési jogdíj

Az Sztj. 77. § (1) bekezdése egy egyetlen, egységes jogcímen alapuló díjazásról rendelkezik, amely az előadóművészt és a hangfelvétel-előállítót megosztva illeti meg. A szabály értelmében a kereskedelmi célból kiadott hangfelvétel vagy arról készült másolat sugárzásáért és bármilyen más módon történő nyilvánossághoz közvetítéséért a felhasználónak a szerzői jogdíjon felül további jogdíjat kell fizetnie az előadóművésznek és a hangfelvétel előállítójának.¹⁹⁴ A díj főszabály szerint fele-fele arányban illeti meg a két jogosulti csoportot, de a jogosultak ettől eltérő arányú megosztásban is megállapodhatnak.¹⁹⁵

Az Sztj. alapján a díjazás csak kereskedelmi célból kiadott hangfelvétel vagy az arról készült másolat nyilvánossághoz közvetítése esetén jár. A kereskedelmi célból történő kiadás azt jelenti, hogy a hangfelvétel a terjesztési jog gyakorlása útján, azaz forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatal céljára történő felkínálással válik hozzáférhetővé a nyilvánosság számára.¹⁹⁶ Az Sztj. a WPPT-hez igazodva¹⁹⁷ úgy rendelkezik, hogy kereskedelmi célból kiadottnak tekintendők azok a hangfelvételek is, kizárólag az említett díjigény vonatkozásában, amelyeket lehívásos nyilvánossághoz közvetítés útján, azaz az interneten, kereskedelmi forgalomba hozatal nélkül tettek hozzáférhetővé a közönség számára.¹⁹⁸

Megjegyzendő, hogy a díjat a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek olyan, ún. promóciós példányainak sugárzása vagy más nyilvánossághoz közvetítése után is meg kell fizetni, amelyeket a hangfelvétel előállító a hangfelvétel népszerűsítésére

¹⁹⁴ Sztj. 77. § (1) bek.

¹⁹⁵ Az Sztj. 77. § (1) bekezdésében foglalt szabály először a Római Egyezményben, annak 12. cikkében jelent meg, azzal a különbséggel, hogy a díj megosztását az egyezmény nem írta elő kötelező jelleggel. Az egyezményig való visszavezethetőség nem véletlen, hiszen, ahogyan a dolgozat bevezetése is említi, a fenti felhasználás, elsősorban a hanglemezek rádiós sugárzása vezetett a szomszédos jogok nemzetközi elismeréséhez, a Római Egyezmény megkötéséhez.

¹⁹⁶ Gyertyánfy, i.m. 461. old.

¹⁹⁷ WPPT 15. cikk (4) bek.

¹⁹⁸ Sztj. 77. § (2) bek.

szánnak, nem pedig kereskedelmi terjesztésre.¹⁹⁹ A szabályozás kapcsán szükséges érinteni még azt a kérdést, hogy a fenti díjigény viszonylatában mely felhasználásokat kell érteni nyilvánosságához közvetítés alatt. A rádiós, televíziós sugárzás mellett az Szjt. alapján más módon történő nyilvánosságához közvetítésnek minősül az egyidejű, változatlan továbbközvetítés (vezeték útján vagy egyéb módon), továbbá a kereskedelmi célból kiadott hangfelvétel bármely eszközzel vagy módszerrel történő érzékelhetővé tétele is (például a hangfelvétel lejátszása bármilyen analóg vagy digitális hanglejátszó eszközzel). A nyilvánosságához közvetítés e körben magától értetődően nem foglalhatja magában a lehívásos nyilvánosságához közvetítést, hiszen rögzített előadás lehívásos nyilvánosságához közvetítésre kizárólagos engedélyezési jog illeti meg az előadóművészt és a hangfelvétel-előállítót egyaránt.

A nyilvánosságához közvetítés fogalmának értelmezésével az Európai Bíróság is több alkalommal foglalkozott a közelmúltban. Megfogalmazott álláspontja kihat az Szjt. 77. § (1) bekezdésében foglalt nyilvánosságához közvetítés tartalmának megállapítására, annak módjára is. A bíróság az egyik elé került ügyben²⁰⁰ előzetes döntéshozatali eljárás keretében vizsgálta a Bérlet irányelv 8. cikke (2) bekezdése szerinti, a kereskedelmi célból kiadott hangfelvétel nyilvánosságához közvetítése esetén az előadóművészt és hangfelvétel-előállítót megillető díjazás jellegét, illetve a nyilvánosságához közvetítés fogalmát. Kifejtette, hogy a szóban forgó díjigény egy alapvetően gazdasági jellegű, kompenzációs célú, felhasználást követő díjigény, amely tehát csak akkor gyakorolható, ha a hangfelvételt már kereskedelmi célból nyilvánosságra hozták és egy felhasználó a hangfelvétel példányát a nyilvánosságához való közvetítésre használja vagy már használta. A nyilvánosságához közvetítés fogalmának elemzése során a bíróság gondolatmenetének lényegi eleme az egyedi értékelés szükségessége volt, értve ez alatt az adott felhasználó, valamint az összes olyan személy helyzetének értékelését, akik számára a felhasználó a védelem alatt

¹⁹⁹ Gyertyánfy, i.m. 460. old. Ezeket a „not for sale” (nem terjeszthető) jelzéssel ellátott hanghordozókat elsősorban a sajtónak, rádióállomásoknak juttatják el ingyenesen, magáncélú lejátszás vagy nyilvánosságához közvetítés céljával.

²⁰⁰ C-135/10. Società Consortile Fonografici (SCF) v. Marco Del Corso. Az SCF annak megállapítása iránt indított pert Marco Del Corso fogorvos ellen, hogy ő a fogászati magánrendelőjében védelem alatt álló hangfelvételeket sugárzott rádión keresztül háttérzeneként és mivel az ilyen tevékenység a nemzeti, a nemzetközi és az uniós jog alapján is nyilvánosságához közvetítésnek minősül, méltányos díjat kell fizetnie.

álló hangfelvételeket közvetíti. A bíróság a konkrét ügyben²⁰¹ az egyedi értékelés folytán arra a megállapításra jutott, hogy a nyilvánossághoz közvetítés fogalma nem terjed ki a fogorvosi rendelőben, szabadfoglalkozású tevékenység keretében, olyan páciensek számára történő ingyenes hangfelvétel-sugárzásra, akik a felvételeket a fogorvos tudatos közvetítése révén, de akaratuktól függetlenül érzékelhették, így az ilyen hangfelvétel-sugárzás alapján nem illeti meg díjazás a hangfelvétel-előállítókat és az előadóművészeket. A bíróság kitért arra, hogy a fogorvosi páciensek esetében, akik személyek olyan összességét alkotják, amelynek összetétele nagyban megszilárdult, és ezért meghatározott lehetséges címzettek összességét képezik, nem általánosságban meghatározott személyekről van szó. Ez a megállapítás, amely lényegében arra utal, hogy egy fogorvosi rendelő szinte csak kialakult betegkörrel rendelkezik és nem egy általánosságban meghatározott személyi kör kezelését látja el, vitatható, még a visszatérő páciensek figyelembe vételével is. Érdekes ellentmondás lehet, hogy míg az említett ügyben a bíróság nem találta viszonylag jelentős számú személynek az egymást követő betegek összességét, addig két másik, szintén a nyilvánossághoz közvetítés fogalmához kapcsolódó esetben²⁰² a szállodai szobák egymást váltó vendégeinek összességét jelentős számú egyénnek, nyilvánosságnak ítélte. A két utóbbi esetben megállapította a bíróság, hogy az a szállodai üzemeltető, aki a szállodai szobákban televízió-, illetve rádiókészülékeket biztosít, amelyekhez sugárzott jelet továbbít, olyan felhasználónak minősül, aki a sugárzott hangfelvételeket nyilvánossághoz közvetíti, amelyért méltányos díjat kell fizetnie.

Az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók az itt tárgyalt díjigényüket közös jogkezelő szervezeteik útján tudják érvényesíteni, az ugyanis a hangfelvételek olyan tömeges és párhuzamos felhasználása alapján jár a jogosultaknak, amely az egyedi jogérvényesítésre nem ad lehetőséget.²⁰³ A jogdíjakat közvetlenül az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók közös jogkezelő szervezetei, az EJI és a MAHASZ (Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége) szedi be a felhasználóktól, a nyilvánosságra hozott díjszabásban meghatározott díjmértékeknek megfelelően a

²⁰¹ A konkrét ügyben egy olasz fogorvos rádiós műsorokat hangosított ki rendelőjében háttérzeneként.

²⁰² C-162/10. Phonographic Performance (Ireland) Limited v. Ireland and Attorney General, C-306/05. Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v. Rafael Hoteles SA

²⁰³ Sztj. 77. § (3) bek.; Gyertyánfy, i.m. 461. old.

díjigénnyel kapcsolatos együttműködésük keretében. A díjigény érvényesítésének, a közös jogkezelés eredményességének érdekében korlátozza az Sztj. a díjról való lemondást, így a jogosultak a díjfelosztás időpontját követő hatállyal, a rájuk eső összeg erejéig mondhatnak le a díjukról.²⁰⁴

2.4.2. Üreshordozó jogdíj

Az utóbbi idők rohamos technikai fejlődése következtében a felhasználások szignifikáns része napjainkban már a magánszféra keretein belül valósul meg, és ez a jelenség természetesen nem csak a szerzői művek, hanem a szomszédos jogi teljesítmények felhasználására is igaz.²⁰⁵ Ennek keretében, a rendelkezésre álló újabb és újabb technikai, digitális eszközök révén a hang- és képfelvételek magáncélra történő elektronikus másolása is egyre egyszerűbb műveletté válik. Ezeknek a felhasználásoknak az aránya, miközben hatékony ellenőrzésük lényegében megvalósíthatatlan, olyan mértékben megemelkedett, hogy jelentősen rontja a hang- és képfelvételek példányainak eladási esélyeit, bevételcsökkenést előidézve egyúttal a jogosultak, azaz a szerzők, az előadóművészek, és hangfelvétel-, illetve filmelőállítók oldalán. Ennek a bevételkiesésnek a kompenzálására szolgál az előadóművészeknek is járó ún. üreshordozó²⁰⁶ jogdíj, vagyis a rádióban, televízióban sugárzott vagy vezeték útján nyilvánossághoz közvetített, valamint a kép- vagy hanghordozón terjesztett művek, teljesítmények fenti jogosultjait megillető díjazás.²⁰⁷

Az üreshordozó jogdíj tárgyalása kapcsán célszerű a szabad felhasználásnak²⁰⁸ az Sztj. 35. § (1) bekezdésében foglalt esetéből kiindulni, amely lehetővé teszi, hogy természetes személy magáncélra a műről másolatot készítsen, feltéve, hogy az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E szabály

²⁰⁴ Sztj. 77. § (3) bek.

²⁰⁵ Gyertyánfy, i.m. 170. old.

²⁰⁶ A jogdíj korábbi elnevezése üres kazetta jogdíj volt, bevezetésekor ugyanis a kazetták szolgáltak a magánmásolás elsődleges eszközéül. Mára a kazetták háttérbe szorultak, a technikai fejlődés révén újabb és újabb hordozókra történik a magáncélú másolás, például mobiltelefonokra, táblagépekre, pendrive-okra.

²⁰⁷ Sztj. 20. §

²⁰⁸ Az Sztj. 33. § (1) bekezdésének értelmében szabad felhasználás esetén a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges.

alapján lehetséges a művet, illetve értelemszerűen annak előadását rögzítő hang- vagy képfelvételt magáncélra átmásolni.²⁰⁹ Az Szt. ugyanakkor azt is kimondja, hogy a szabad felhasználás is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a jogosult jogos érdekeit.²¹⁰ Ezeknek a feltételeknek pedig a hang- és képfelvételek magáncélú másolása, a fentebb említett hatásai folytán nem felel meg. Az egyik megoldás az így fennálló ellentmondás feloldására a jogosultak többszörözési jogának kiterjesztése lehetett volna a felvételek különböző hordozókra történő magáncélú másolására, kihúzva azt a szabad felhasználás köréből. Ez a felvetés azonban az említett felhasználások tömeges mértéke és ellenőrizhetetlensége folytán nem megvalósítható. A jogalkotó ezért az ellentmondást egy közvetett, törvény által adott engedély alkalmazásával oldotta fel,²¹¹ vagyis a jogosultak helyett maga a törvény engedi meg a magáncélú hang- és képfelvétel másolást, ezekért a felhasználásokért azonban díjfizetési kötelezettséget ír elő.

A jogosultakat illetően az általános jellegű üreshordozó jogdíj a szerzők, hangfelvétel- és filmelőállítók mellett azokat az előadóművészeket illeti meg, akik olyan műveket adnak elő, amelyek sugárzással vagy vezeték útján illetőleg kép- vagy hanghordozón jutnak el a nyilvánossághoz, és amelyek vélelmezhetően kép- vagy hanganyagként magáncélú másolás tárgyát képezik.²¹²

A díjfizetésre közvetetten a felhasználást lehetővé tevő személyek kötelezettek, azaz valamennyi olyan üres hang- és képhordozók – például CD-k, DVD-k, memóriakártyák – gyártói, és azok importőrei, amely hordozókra előadói teljesítményeket, műveket, hangfelvételeket, filmeket másolnak, jellemzően az internetről, hanglemezről, vagy rádióból, televízióból.²¹³ Végül soron egyébként a

²⁰⁹ Megjegyzendő, hogy az Szt. fent idézett rendelkezése kivételként említi a magáncélú másolást mint szabad felhasználás alól a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítését, elsősorban éppen az előadóművészek érdekeinek védelme céljából.

²¹⁰ Szt. 33. § (2) bek.

²¹¹ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 88. old.

²¹² Gyertyánfy, i.m. 170. old.

²¹³ Belföldi gyártás esetén az üres, azaz másolásra szolgáló kép- és hanghordozó gyártója köteles megfizetni a díjat. Külföldi gyártás esetén, ha a hordozót közösségi áruként, vámkezelés nélkül hozzák be, az országba azt behozó személy a belföldön először forgalomba hozó személlyel egyetemlegesen kötelezett a díj megfizetésére, míg ha a közösségi vámunió kívülről, magyarországi rendeltetési céllal vámkezelésként hozzák be a hordozót, a vám fizetésére kötelezett személy köteles megfizetni a díjat. A

díjat közvetve a hordozót megvásárlók fizetik, a díjfizetésre közvetlenül kötelezett gyártók, importőrök ugyanis a díjat jellemzően a hordozók árában áthárítják a vevőkre.²¹⁴

A hazai bírói gyakorlat megerősítette, hogy a díjfizetési kötelezettség a felhasználás lehetőségének a megteremtésére tekintettel áll fenn.²¹⁵ E kötelezettség szempontjából tehát nincsen jelentősége annak, hogy az adott hordozóra ténylegesen készítenek-e az érintett jogosultak műveiről, teljesítményeiről magáncélú másolatot, azaz megvalósul-e a tényleges felhasználás. Ez a megközelítés is azon a felismerésen alapul, hogy a magáncélra készített másolatok egyedi ellenőrzése, nyilvántartása a gyakorlatban kivitelezhetetlen lenne. Az Európai Bíróság szintén kimondta a Padawan ügyben, hogy a magáncélú másolás után fizetendő díj alkalmazásának igazolására elegendő bizonyítani a hordozók, készülékek alkalmasságát a másolatkészítésre, feltéve, hogy azokat természetes személyek részére magáncélú használatra bocsátották rendelkezésre.²¹⁶ Nincsen tehát relevanciája, hogy e természetes személyek valójában végeztek-e magáncélú másolást.

Az Szjt. a jogosultak számára az üreshordozó jogdíj kötelező közös jogkezelését rendeli el, így a jogdíjigényt a zenei és irodalmi művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet, vagyis az ARTISJUS érvényesíti.²¹⁷ Az ARTISJUS a jogdíj mértékét, a jogosultak közös jogkezelő szervezeteivel egyetértésben, évente állapítja meg, figyelembe véve többek között az üres hordozók kereskedelmi árait, és a neki befizetett jogdíjat az Szjt. által meghatározott arányok szerint osztja szét a jogosultak közös jogkezelő szervezetei között.²¹⁸ A jogalkotó a szétosztás arányait a kialakult gyakorlat és az egyes műkategóriák, teljesítmények másolásának gyakorisága alapján határozta meg.²¹⁹ Az egyes jogosultakra való egyedi felosztást az érintett közös jogkezelők végzik el saját belső felosztási szabályzatuknak megfelelően, így az előadóművészek esetében az EJI. A díj meghatározása a

jogdíj megfizetéséért továbbá az adott hordozó valamennyi belföldi forgalmazója is egyetemlegesen felel (Szjt. 20. § (2) bek.).

²¹⁴ Gyertyánfy, i.m. 170. old.

²¹⁵ BH1992.756.

²¹⁶ C-467/08. Padawan SL v. Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE)

²¹⁷ Szjt. 20. § (7) bek.

²¹⁸ Szjt. 20. § (4)-(5) bek. Az előadóművészeket a befolyt díjnak a költségekkel csökkentett összegéből hanghordozók esetében huszonöt százalék, képhordozók esetében húsz százalék illeti meg.

²¹⁹ Gyertyánfy, i.m. 173. old.

hangfelvételen, képfelvételen való terjesztéssel elérhető jogdíjmértékeknek és az üres hordozók árainak a figyelembe vételével történik.

2.4.3. Kábeltévé jogdíj

Az előadóművészek engedélyezési jogainál már említésre került, hogy az előadóművészek nem rendelkeznek kizárólagos engedélyezési joggal a már rádiós, televíziós műsorban sugárzott vagy más módon a nyilvánossághoz közvetített előadás egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítésére, azonban e felhasználásért megfelelő díjazásban, az ún. kábeltévé jogdíjban részesülnek.²²⁰ Ez a másodlagos nyilvánossághoz közvetítésnek minősülő felhasználás azáltal valósul meg, hogy a műsorban már sugárzott művet, előadást az eredeti rádió-, illetve televízió szervezethez, közvetítőhöz képest más szervezet, rendszerint kábeltársaság a sugárzással egyidejűleg és csonkítatlanul továbbközvetíti a nyilvánossághoz.²²¹ A továbbközvetítés megvalósulhat vezeték útján vagy más módon, a technikai kivitelezés módjának tehát nincsen jelentősége.²²² Ezzel szemben nem közömbös, hogy a továbbközvetítő szervezet eszközöl-e bármilyen változtatást a műsor tartalmában, vagy rögzíti-e azt. Amennyiben ugyanis rögzíti a műsort, és azt más időpontban közvetíti tovább a nyilvánossághoz, vagy rögzítés nélkül közvetíti tovább, de a műsoron valamilyen változtatást végez (például az eredeti műsor egyes részeit kiválasztva készít anyagot, reklámokkal illetőleg más módon megszakítja a műsort vagy feliratokkal látja el), a továbbközvetítés az egyidejűség, változatlanság és csonkítatlanság követelményének nem felel meg. Ilyen esetben a továbbközvetítő szervezet önálló, sugárzásnak minősülő nyilvánossághoz közvetítést valósít meg.

A kábeltévé jogdíj esetében lényegében egy, a továbbközvetített műsorba foglalt mű szerzőjét megillető kizárólagos engedélyezési jog és az előadóművészt, illetve hangfelvétel-előállítót megillető szomszédos jogi díjigény együttes gyakorlásáról van

²²⁰ Szjt. 28. § (4) bek.

²²¹ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 83. old.

²²² Manapság rendszerint vezeték, műhold vagy IP platform használatával közvetítik tovább a műsorokat a nyilvánossághoz.

szó.²²³ A kábeltévé jogdíj fizetésére kötelezett továbbközvetítő szervezet a jogdíj megfizetésével kötelező közös jogkezelés keretében kaphat engedélyt a mű fenti felhasználására, illetve használhatja fel jogszerűen az érintett előadóművészi teljesítményeket, hangfelvételeket, az így befolyt jogdíj pedig felosztásra kerül a jogosultak között. Ezen felül a továbbközvetítő szervezetnek az eredeti műsorszolgáltató rádió-, televízió szervezettől külön engedélyt kell kérnie műsorának továbbközvetítésére, amely ezt a kizárólagos engedélyezési jogát egyedi joggyakorlás keretében gyakorolja.²²⁴

Az Szjt. az üreshordozó jogdíj szabályozásához hasonlóan rendelkezik a kábeltévé jogdíj megállapításáról, érvényesítéséről, jogosultak közötti szétosztásáról.²²⁵ Az előírt kötelező közös jogkezelésnek megfelelően, az itt tárgyalt díjigényt szintén az ARTISJUS-on keresztül kell érvényesíteni, amely évente megállapítja a jogosultak közös jogkezelő szervezeteivel egyetértésben a jogdíj mértékét. Az ARTISJUS-hoz befolyt jogdíjakat a szervezet az Szjt.-ben meghatározott arányokban szétosztja a jogosultak közös jogkezelő szervezetei között,²²⁶ amelyek elvégzik a rájuk eső rész egyedi felosztását az egyes jogosultak között. Előadóművészek esetében ezt a feladatot ismét az EJI végzi. A jogosultak, így az előadóművészek is az itt tárgyalt díjukról szintén csak a felosztás időpontját követő hatállyal, a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le.

2.4.4. Ismétlési jogdíj

Az ismétlési jogdíj az előadóművészt rögzített előadásának ismételt sugárzásáért, illetve ismételt átviteléért illeti meg. Ez a díjigény szervesen kapcsolódik ahhoz az esethez, amikor az előadóművész élő előadásának rögzítése sugárzás vagy nyilvánosságához való átvitel céljára történik. Ebben az esetben az Szjt. az előadóművész kizárólagos engedélyezési jogának gyakorlását kilépést engedő, tehát

²²³ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 84. old.

²²⁴ Szjt. 80. § (1) bek. a) pont

²²⁵ Szjt. 28. § (3)-(5) bek.

²²⁶ Az előadóművészeket a befolyt díjak költségekkel csökkentett összegének huszonhat és fél százaléka illeti meg.

nem kötelező közös jogkezelés körébe utalja. Mindez a gyakorlatban a következőképpen történik. Az előadás sugárzás vagy nyilvánosságához történő átvitel céljára készült rögzítését az előadóművész egyedileg engedélyezi, de a rögzítésért járó díjazás mértékére vonatkozóan az előadóművészek közös jogkezelő szervezete, az EJI köt szerződést a műsorszolgáltatóval, mint felhasználóval, még pedig az EJI által kiadott díjszabás alapján.²²⁷ A díjszabás tárgyi hatálya kiterjed a rögzített előadás első sugárzását követő ismételt sugárzásának díjára és az általános felhasználási feltételeire – a felhasználás részletes feltételeit az EJI és a felhasználó között létrejött szerződés tartalmazza. Ezt az indokolja, hogy az előadóművészek – bár az engedély alapján rögzített előadás további felhasználása, elsődlegesen ismétlése tekintetében már nem rendelkezik engedélyezési joggal, ahogyan az EJI sem – az Szjt. folytán az EJI-n keresztül érvényesíthető jogdíjigénye megmarad, vagyis a felvétel minden egyes felhasználásáért díjazás jár neki.²²⁸

Az ismétlési jogdíjak a médiaszolgáltatás jellegétől (közszolgálati, illetve nem közszolgálati műsorszolgáltatók), illetve vételkörzetétől (országos, körzeti vagy helyi műsorszolgáltatók), továbbá az ismételten sugárzott felvétel perchorozától függően differenciálódnak, valamint aszerint, hogy a felvétel hangfelvételen, vagy filmben rögzített előadás-e. A felhasználónak akkor is meg kell fizetnie a jogdíjat, ha az adott felvétel ismételt sugárzására más felhasználónak ad engedélyt, ilyenkor azonban az utóbbi felhasználónak a médiaszolgáltatás jellege és vételkörzete fogja meghatározni a fizetendő jogdíj mértékét. Az EJI díjszabása, figyelembe véve a televíziós szolgáltatás sajátosságait és a kialakult felhasználási szokásokat, több esetben a jogdíjfizetés alóli mentesülésről rendelkezik, így például a felvétel részletének műsorelőzetes céljára, harminc másodpercet meg nem haladó terjedelemben történő

²²⁷ Szjt. 74. § (2) bek., 27. § (3) bek.. Ezt az eljárást a Szjt. 2003-as első módosításának alapjául szolgáló törvénytervezet előterjesztőjének indokolása is megerősíti: „Az előadás sugárzás vagy nyilvánosságához történő átvitel céljára készült rögzítésére az előadóművész egyedileg ad engedélyt. Az előadóművész hozzájárulásának, illetve a felhasználás jogszerűségének azonban feltétele az, hogy megállapodás szülessen a díjazásra vonatkozóan a közös jogkezelő szervezet és a felhasználó között.” Az EJI hatályos díjszabása

https://www.eji.hu/felhasznaloinknak/televizios_ismetlesi_jogdijak/televizios_ismetlesi_jogdijak.html oldalon érhető el.

²²⁸ Szjt. 74. § (2) bek., 26. § (6) bek.; Békés Gergely: *Az előadóművészek ismétlési jogdíjáról*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 107. évfolyam 1. szám (2002. február) <http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200202/hirek2.html>

ismételt sugárzásáért, illetve a felvétel első sugárzásának napját követő egy éven belüli, egyszeri ismételt sugárzásáért nem kell jogdíjat fizetni. Azoknak a nem közszolgálati médiaszolgáltatóknak pedig, akik a kötelezően előírtnál magasabb arányban sugároznak közszolgálati műsorokat, lehetőségük van a díjszabás alapján kedvezményt igénybe venni.

2.4.5. Kölcsönzési jogdíj

A kölcsönzési jogdíj tárgyalása során érdemes visszaidézni, hogy az előadóművészt a terjesztési jog keretében kizárólagos jog illeti meg rögzített (például filmalkotásban rögzített) előadásának bérbeadására. Továbbá a hangfelvételben rögzített előadás forgalomba hozott példányainak bérbeadására vonatkozóan az Szjt. külön szabályban is kifejezetten kimondja az előadóművész kizárólagos jogát, amelyet a terjesztési jog önállósult elemeként gyakorol, hasonlóan a hangfelvételben foglalt mű szerzőjéhez és a hangfelvétel előállítójához.²²⁹ Mivel az előadóművész vagyoni jogai szabadon átruházhatóak, ezért egyrészt elméletileg nincsen akadálya annak, hogy az előadóművész a hangfelvételben rögzített előadásra fennálló bérbeadási jogát átruházza a hangfelvétel-előállítóra, másrészt az előadóművész az előadás filmalkotásban történő rögzítésének engedélyezése esetén egyúttal átruházhatja kizárólagos jogait, például a bérbeadás jogát a filmelőállítóra. A kölcsönzési jogdíj, harmonizálva a Bérlet irányelvvel,²³⁰ ezekre az esetekre biztosít megfelelő díjazást az előadóművészeknek a bérbeadásra tekintettel. Amennyiben tehát az előadóművész a filmalkotásba vagy hangfelvételbe foglalt előadásra vonatkozó bérbeadási jogát a film vagy a hangfelvétel előállítójára ruházta át, vagy egyébként engedélyezte számára e jog gyakorlását, az előadóművészt a kép- vagy hanghordozó (például DVD, CD) bérbeadással történő terjesztése²³¹ ellenében jogdíjigény illeti meg a film, illetve a hangfelvétel előállítójával szemben, a bérbeadási jog átruházása, vagy

²²⁹ Szjt. 78. § (1) bek.

²³⁰ Bérlet irányelv 5. cikk (1) bek.

²³¹ A hordozó bérbeadással történő terjesztése alatt annak díjazás ellenében való ideiglenes használatba adását kell érteni (ld. videokölcsönző üzletek).

gyakorlásának engedélyezése ellenére.²³² Az előadóművészek a kölcsönzési jogdíjról nem mondhatnak le, díjigényüket pedig közös jogkezelő szervezetükön, az EJI-n keresztül tudják érvényesíteni.

Meg kell jegyezni, hogy a gyakorlatban ez a díjigényt előíró szabály, különösen a hangfelvételek esetében, nem érvényesül,²³³ a hangfelvétel-előállítók ugyanis nem gyakorolják a bérbeadás jogát. Ennek a magatartásnak az az oka, hogy véleményük szerint a hangfelvételek bérbeadása gyakran jár azoknak a jogosulatlan többszörözésével, amely így a hangfelvétel-előállítók hangfelvétel-eladásból származó bevételeit veszélyezteti, csökkenti.²³⁴

3. Az előadóművész személyhez fűződő jogai

Az előadóművész a szerző művét a saját művészi eszközeivel közvetíti a közönség felé, élvezetes élményt nyújtva azáltal, hogy érzékelhetővé, hallhatóvá teszi az alkotást. A közönségnek nyújtott előadásában saját művészi eszközeivel, természetesen a szerzői instrukciók alkotta keretek között, az adott műről alkotott saját elképzeléseinek, gondolatainak szűrőjén keresztül közvetíti az alkotást. Az előadóművésznek e teljesítménye ezért joggal tekinthető a legszemélyesebb és legsérülékenyebb szomszédos jogi teljesítménynek,²³⁵ amelyet megfelelő védelemben kell részesíteni. Védelmet kell biztosítani annak érdekében, hogy az előadóművész előadását a nyilvánosság mindig az ő személyéhez kapcsolja, és azt ne változtassák meg az előadóművész hírnevére vagy becsületére sérelmes módon. Ezen célkitűzéseket szolgálják az előadóművészeket megillető személyhez fűződő jogok, a névjog és az előadás egységének védelme, amelyek mellett természetesen az előadóművészeket is megilletik az általános személyiségi jogok is. A személyhez

²³² Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 89. old.; Sztj. 23. § (6) bek. és 73. § (3) bek. utolsó mondata

²³³ A díjigény érvényesítése egyébként a filmalkotásokba foglalt előadások (művek) esetében sem kezdődött meg a gyakorlatban eddig.

²³⁴ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 90. old.

²³⁵ Gyertyánfy, i.m. 449. old.

fűződő jogok vizsgálatánál ugyanakkor szem előtt kell tartani, hogy nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult.²³⁶

A személyiség kiemelt védelme tehát szinte nélkülözhetetlen elem az előadóművészi kizárólagos jogok elismeréséhez, ennek ellenére a Római Egyezmény még nem rendelkezett az előadóművészek személyhez fűződő jogainak védelméről.²³⁷ Nemzetközi szinten 1996-ig kellett várni, hogy az előadóművészek személyhez fűződő jogai oltalom alá kerüljenek, amikor a WPPT meghatározta a név feltüntetéséhez, illetve az előadás integritásához fűződő jogokat. Magyarországon hasonló védelmet már a régi szerzői jogi törvény²³⁸ is biztosított az előadóművészeknek, majd az Sztj. a WPPT rendelkezésének szövegéhez²³⁹ is igazodva fogalmazta újra az előadóművészek személyhez fűződő jogait.²⁴⁰

3.1. Névjog

Az előadóművészi teljesítmény különösen személyes jellege megalapozza előadójának jogos igényét arra, hogy előadását a nyilvánosság kizárólag az ő személyéhez kösse. Az előadóművészt megilleti az a személyhez fűződő jog, hogy nevét a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon tüntessék fel. E jogot az Sztj. kifejezetten a 73.§ (1) bekezdésében említett, az előadóművész engedélyéhez kötött felhasználásokhoz köti, azaz az előadás rögzítésén, többszörözött és terjesztett példányain, sugárzásakor vagy más nyilvánossághoz való közvetítésekor az előadóművész nevét minden esetben fel kell tüntetni. Az említett esetekben a név feltüntetésének joga az előadóművészt akkor is megilleti, ha a hivatkozott törvényi szakaszban foglalt felhasználási cselekmények szabad felhasználásnak minősülnek, és az előadóművész engedélye, illetve díjazása nem szükséges a felhasználáshoz.²⁴¹

²³⁶ Ptk. 2:42. § (3) bek.

²³⁷ Békés Gergely-Mezei Péter: *A sampling megítélése a magyar szerzői jogban*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5.(115.) Évfolyam 6. szám (2010. december), 23. old.

²³⁸ Szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény

²³⁹ Jóllehet, az Sztj. elfogadásakor még nem volt hatályban a WPPT, az egyezményt azonban Magyarország már 1998-ban ratifikálta, így annak rendelkezéseit figyelembe tudta venni a jogalkotó az új szerzői jogi törvény megalkotásakor (Békés-Mezei, i.m. 24. old.).

²⁴⁰ Gyertyánfy, i.m. 450. old.

²⁴¹ Gyertyánfy, i.m. 450. old.

Az Szjt. említett szakasza által felsorolt felhasználások mellett a névfeltüntetés joga megilleti az előadóművészt azon felhasználások esetében is, amelyeket az Szjt. ugyan más helyen szabályoz, de azok a 73.§ (1) bekezdésben érintett felhasználások egy-egy sajátos módozatának tekinthetők.²⁴² Példa erre a rögzített előadás terjesztésének már említett sajátos módozata, a hangfelvételben rögzített előadás haszonkölcsönbe adása, illetve bérbeadása.²⁴³ Az előadóművész, valamint az előadóművészekből álló együttes tevékenységét felvett névvel is folytathatja, amennyiben az nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével.²⁴⁴ Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy abban az esetben, ha az előadóművész neve, felvett neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) lehetőséget ad az érintett személynek arra, hogy kérelmére a név – az előadóművészi tevékenység során – megkülönböztető toldással vagy elhagyással legyen használható.²⁴⁵ Az érintett név előbbi időpontban megkezdett használatának igazolására szolgálhatnak újságcikkek, hirdetések, plakátok, valamint az Előadóművészi Jogvédő Irodánál történő bejelentkezés is, amelynek során az előadó, illetve az együttes (választott) neve a jelentkezés dátumával együtt rögzítésre kerül.²⁴⁶ Az összetéveszthetőség problémája elvben a saját név használata esetén merülhet fel gyakrabban. Felvett név választása esetén ugyanis az előadóművész, együttes saját érdekével ellentétesen cselekedne, ha olyan nevet választana, amely más előadóművész, együttes nevével összetéveszthető. Egy jól megválasztott, egyedi név nem csak az előadó(k) személyiségét, előadói stílusát tükrözheti, de alkalmas lehet a nyilvánosság figyelmének felkeltésére, amely manapság különösen nem jelentéktelen szempont a művészi területeken. A felvett nevet ugyanolyan védelem illeti meg, mint az anyakönyvbe bejegyzett nevet, használatához pedig nem szükséges hatósági engedély vagy nyilvántartásba vétel,²⁴⁷ amelyet a korábbi Legfelsőbb

²⁴² Gyertyánfy, i.m. 450. old.

²⁴³ Szjt. 78. §

²⁴⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 2:49.§

²⁴⁵ Ptk. 2:49.§ (2) bek.

²⁴⁶ Dr. Pogár László: *Zeneművek a szerzői jogban*, *Jogi Fórum publikációk*, [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pogar_laszlo-zenemuvek_a_szerzoi_jogban\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pogar_laszlo-zenemuvek_a_szerzoi_jogban[jogi_forum].pdf)

²⁴⁷ Gyertyánfy, i.m. 450. old.

Bíróság is megerősített egyik döntésében.²⁴⁸ A bíróság megállapította, hogy – tekintettel arra, hogy felvett névvel is lehet művészi tevékenységet folytatni, ha az nem sérti mások jogait és törvényes érdekeit –²⁴⁹ annak sem merül fel akadálya, hogy több művész közös név alatt szerepeljen. Közös név használatára akkor is fennáll a lehetőség, ha egyébként a közös név alatt fellépő előadóművészek szólistaként (például szólóénekesként, szóló hangszeres művészként) ismertek. A művészek tehát saját elhatározásuk szerint dönthetnek arról, hogy közös név alatt kívánnak-e fellépni, döntésük sem hatósági engedélyhez, sem nyilvántartásba vételhez nincs kötve.

Jogi személy által fenntartott művészegyüttesek esetében a névviselés joga a fenntartót illeti meg. Ilyen esetekkel általában a komolyzenei együttesek között lehet találkozni (ld. MÁV Szimfonikusok, korábbi Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar [ma: Concerto Zenekar]).²⁵⁰

Abban az esetben, ha az előadóművészek együttest alkotnak, a névfeltüntetés joga az Szjt. alapján az együttes, valamint az együttes vezetője és a főbb közreműködők (például karmester, szólisták) nevének, felvett nevének feltüntetésére terjed ki.²⁵¹ Az együttes vezetője nem feltétlenül egyezik meg az együttes képviselőjének személyével, így a képviselő nevének feltüntetése csak abban az esetben szükséges, ha egyben előadóművészként is közreműködik.²⁵² Megjegyzendő továbbá, hogy bizonyos kisebb létszámú, hagyományos együttes típusok (klasszikus kamarazenei formációk, például trió, vonósnégyes, fúvósötös, énekegyüttes, és a legtöbb könnyűzenei formáció) esetében valamennyi előadóművész főbb közreműködőnek tekintendő.

Együttesek esetében időről időre előfordulhat, akár művészi megfontolásból, akár személyes okokból, hogy az előadóművész tagok személyében változás következik be. Felmerül a kérdés, hogy ilyen esetben hogyan alakul az együttesnek, illetve eredeti nevének sorsa. Az együttes tagjainak személyében történő változás az együttes fennállását nem érinti, az együttes folytathatja működését, amelyet a

²⁴⁸ BH1980.467.

²⁴⁹ Régi Ptk. (1959. évi IV. törvény), 77.§ (2) bek.

²⁵⁰ Tóth Péter Benjamin: *Jogi kérdések a zenekarok névviselése körül*, 2003,

<http://docplayer.hu/702400-Jogi-kerdesek-a-zenekarok-nevviselese-korul-toth-peter-benjamin.html>

²⁵¹ Szjt. 75.§ (2) bek.

²⁵² Gyertyánfy, i.m. 451. old.

Legfelsőbb Bíróság is megerősített a döntésében.²⁵³ Az érintett jogvitában egy világhírű, felvett névvel működő vonósnégyes kivált tagja keresetében a vonósnégyes többi tagjának eltiltását kérte az együttes eredetileg felvett nevének használatától, miután ők nem kívántak a továbbiakban közreműködni vele, és helyére egy másik előadóművészt vontak be az együttes munkájába. A bíróság kimondta, hogy az előadóművészek együttese személyi összetételének megváltozása, amelyet általában sajátos művészi szempontok is indokolnak, önmagában nem jelenti az együttes megszűnését és új együttes alakulását. Az együttes az eredetileg felvett nevét a tagok személyében bekövetkező változást követően is viselheti, így annak feltüntetéséhez kapcsolódó személyhez fűződő jogát is gyakorolhatja, ugyanis a kivált tagnak legfeljebb az okozhat sérelmet, ha a bekövetkezett változás az együttes előadói tevékenységének olyan művészi karakter- és színvonalváltozással jár, amely a kivált tag művészi hírnevét veszélyeztetné. Megjegyzendő, hogy a művészi karakter- és színvonal változásának a megítélése sok esetben nem egyértelműen megválaszolható, szubjektív kérdésnek bizonyulhat. A bíróság a fenti esetben döntésében kitért arra is, hogy a személyi változásokból szükségképpen adódó átmeneti nehézségek még nem jelentik egy együttes teljesítménye színvonalának olyan mértékű csökkentését, amely negatívan hatna a kivált tag hírnevére.

Ha egy együttesből több tag válik ki, valamint vitás esetben, a tagok többsége használhatja tovább az együttes nevét, kivéve, ha a tagok között eltérő megállapodás jött létre.²⁵⁴

Az előadóművész nevét a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon kell feltüntetni.²⁵⁵ E rendelkezés tartalmából következik, hogy az előadóművész nevét mindig fel kell tüntetni, kivéve, ha az a felhasználás jellegével összeegyeztethetetlen. A név feltüntetésének a felhasználás jellegével való összeegyeztethetlenségét mindig a felhasználónak kell bizonyítania, a névfeltüntetés vizsgálatakor, megítélésekor pedig nem szabad figyelmen kívül hagyni a felhasználók szokásos névfeltüntetési gyakorlatát. Bár ma már ritkaság számba tartozik a műsoros kazetták

²⁵³ BH 1979.411.

²⁵⁴ Gyertyánfy, i.m. 450. old.

²⁵⁵ Szjt. 75. § (1) bek. első mondat

kiadása, érdemes megemlíteni, hogy az előadóművész névfeltüntetéshez való jogát sérti például, ha nevét csak a közreműködésével készült hanglemezekre tüntetik fel, a másoros kazettákra azonban elmulasztják azt, jóllehet ugyanazon hangfelvételt adták ki a kazettákra.²⁵⁶ Egyelőre még gyakori jelenség manapság, különösen a könnyűzene világában, hogy egy koncertről felvétel készül, amelyet később nem csak CD-n, hanem „koncert DVD-n” is kiadnak. A fenti esetből kiindulva nyilvánvalóan sérelmesnek fog bizonyulni, ha a nevének feltüntetésére jogosult előadóművésznek csak a CD-n, vagy csak a DVD-n kerül feltüntetésre a neve.

A név feltüntetését az Szjt. előbb említett rendelkezése alapján a felhasználás jellegéhez igazodó módon kell teljesíteni, amely széles mérlegelési kört nyújt a felhasználó számára. A név feltüntetés az adott felhasználástól függően nemcsak vizuális, hanem hallható formában is megtörténhet, ha az a felhasználás jellegéhez megfelelően igazodik. Egy rádiósugárzás útján közvetített előadás esetében például az előadó nevének elhangzása a feltüntetés megfelelő módjának minősül. Szintén eleget tesz a feltüntetés megfelelő módjának a felhasználó, ha egy multimédia terméken az előadóművész neve a megfelelő menüpont kiválasztásával érhető el. A felhasználó mérlegelési lehetőségének a minimális érzékelhetőség követelménye szab határt, ugyanis ha a név feltüntetésének módja nem haladja meg ezt az érzékelési küszöböt, akkor a feltüntetés módja jogsértőnek fog minősülni.²⁵⁷ A minimális érzékelhetőségnek abban az esetben is meg kell valósulnia, amikor a felhasználó egy előadásban belül nem azonos módon tünteti fel a közreműködő előadóművészek nevét közreműködésük jellegére, jelentőségére tekintettel.²⁵⁸ Következésképpen, az előadásban legkisebb mértékben közreműködő előadóművész nevét is oly módon kell feltüntetni, hogy az minimálisan érzékelhető legyen.

Ha az előadóművész neve feltüntetésre is került a felhasználás jellegéhez igazodva, a minimális érzékelhetőség követelményének megfelelő módon, előfordulhat, hogy helytelen adatok kerülnek feltüntetésre. Ennek kapcsán a SZJSZT

²⁵⁶ BH1978.376.

²⁵⁷ Gyertyánfy, i.m. 451. old.

²⁵⁸ Különösen filmalkotásokban rögzített előadások esetében terjedt el az a nem kifogásolható gyakorlat, hogy a fontosabb szereplők nevét hosszabb, és jól láthatóbb módon tüntetik fel, mint a többi, kisebb mértékben közreműködő szereplők nevét (Gyertyánfy, i.m. 451. old.).

szakvéleményében²⁵⁹ kifejtette, hogy sérti az érintett névjogát, ha bizonyítást nyer, hogy a hanghordozók borítóján adatait helytelenül tüntették fel.

Az előadóművész névjoga sérülhet abban az esetben is, ha olyan előadáshoz kapcsolják a nevét, amely valójában, ténylegesen nem az ő teljesítménye. Példaként szolgál erre az az elterjedt és vitatható gyakorlat, hogy a mobiltelefonokhoz készült egyszólamú, illetve polifonikus (többszólamú) csengőhangok hirdetésein feltüntetik az előadóművész nevét és előadását, miközben a csengőhangok valójában nem az érintett zenész, énekes előadását, hanem csak az adott zenemű, szám dallamának, dallamrészletének megfelelő technikai módszerrel előállított utánezését tartalmazzák. A csengőhangok egyébként a következőkben tárgyalt integritási problémákat is felvetnek, az előadóművész esetében akkor, ha a csengőhang elkészítéséhez egy konkrét előadásának felvételét használják fel, adott esetben azt megcsonkítva, különböző technikai eszközökkel eltorzítva.²⁶⁰ Ha a csengőhanghoz az adott zenemű, szám dallamának utánezését állítják elő technikai úton, tehát az azt egyébként előadó előadóművész felvételét nem használják fel hozzá, akkor az csak a szerző vonatkozásában fogja érinteni az integritás védelmének kérdését.

3.2. Az előadás integritásának védelme

Az előadóművész további, az Szjt. által szabályozott személyhez fűződő joga az előadása integritásának, azaz egységének védelméhez való jog, amely feltétlen érvényesülést kívánó jogként minden előadóművészt bármely előadásával kapcsolatban megillet.²⁶¹ Az előadás egységének védelme kiemelt jelentőséggel bírhat napjainkban, amikor, különösen zenei téren, a modern stúdiótechnikának és a digitális technológiának köszönhetően egy szerzői mű előadásának, illetve az arról készült felvételnek az alkotóelemei szinte korlátlan mértékben manipulálhatóvá váltak.²⁶²

²⁵⁹ SZJSZT 20/1998.

²⁶¹ Gyertyánfy, i.m. 452. old.

²⁶² Dr. Pogár, i.m.

A hatályos magyar szabályozás áttekintése előtt érdemes kitekinteni az előadás egységének védelméhez kapcsolódó, nemzetközi szinten megjelenő rendelkezésekre, amelyek mintaként szolgáltak a hazai jogalkotó számára. Korábban említésre került, hogy a Római Egyezmény még nem részesítette védelemben az előadóművész személyhez fűződő jogait, ellentétben a szerzői jogok nemzetközi alapdokumentumával, az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Unió Egyezményével (továbbiakban: BUE), amely a szerző személyhez fűződő jogait, függetlenül vagyoni jogaitól, oltalom alá helyezte.²⁶³ Az előadóművész személyhez fűződő jogainak védelme nemzetközi szinten a WPPT szövegében jelent meg először. A WPPT rendelkezése,²⁶⁴ a BUE-hez hasonlóan, magában foglalja az előadás egységének védelméhez való jogot a név feltüntetéséhez való jog mellett, azonban az előadás integritásának vonatkozásában csak a hírnévre sérelmes magatartásokat tiltja, míg a BUE, a szerzői mű egységének védelme körében a becsületre sérelmes magatartásokat is.²⁶⁵

A magyar szabályozás, miközben figyelembe vette a WPPT rendelkezését is, a BUE szabályozási technikáját követte, és a hírnév és a becsület sérelmét egyaránt tiltó rendelkezéssel valósította meg a mű integritásának védelmét. Az Sztj. rendelkezésének köszönhetően az előadás tehát ugyanolyan egységes, sérthetetlen egészként jelenik meg, mint a szerzői alkotás. A mű szerzőjéhez képest²⁶⁶ az előadóművész ugyanolyan terjedelmű védelemben részesül, előadásának nem csak a hírnév, hanem a becsület sérelmével járó megváltoztatása is tiltott felhasználói magatartásnak minősül. A hatályos rendelkezés értelmében az előadóművész személyhez fűződő jogát sérti előadásának mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, más olyan megváltoztatása vagy az előadással kapcsolatos más olyan visszaélés,

²⁶³ BUE 6bis cikk

²⁶⁴ WPPT 5. cikk

²⁶⁵ A WPPT rendelkezésének említett „hiányosságát” a szakirodalom nehezen indokolhatónak tartja, ugyanis nem fordul elő gyakran olyan eset, amikor a hírnév hátrányos érintésére alkalmas változtatása az előadásnak nem jár egyébként az előadóművész becsületének sérelmével is (Gyertyánfy, i.m. 451. old.)

²⁶⁶ Sztj. 13. § A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

amely az előadóművész becsületére vagy hírnevére sérelmes.²⁶⁷ Az előadás eltorzítása vagy megcsönkítése minden esetben az előadóművész becsületét és hírnevét sértő magatartásnak minősül. Az előadás eltorzításának minősülhet például, ha egy zeneművész, különösen egy énekes előadását rögzítő hangfelvétel technikai szempontból olyan alacsony színvonalat képvisel, hogy az a felvétel minőségét alapján, negatívan határozza meg, ezáltal az előadó művészi teljesítménye a hallgató számára élvezhetetlenné, befogadhatatlanná válik. A különböző technikai megoldásokkal létrehozott hang- és képeffektusok szintén az előadás eltorzítására alkalmas eszközök.

Az előadás más megváltoztatása esetén már külön kell vizsgálni, hogy a beavatkozás az előadóművész hírnevének vagy becsületének sérelmét okozza-e, ugyanis az előadás megváltoztatása nem minden esetben sérti az előadóművész személyhez fűződő jogait. Példaként szolgálhat a filmalkotások vágása, amely a filmeknek, mint rögzített előadásoknak, az esetek nagy részében, jogszerű megváltoztatása a nyilvánosságra hozatalt megelőzően. Mára a vágás a filmkészítési folyamat legfontosabb elemeinek egyikévé vált, amely jelentős mértékben hozzájárulhat a filmalkotás művészi értékéhez, az előadás kifejező erejéhez. Ennek ellenére adott esetben előfordulhat, hogy a vágó tevékenység sérelmesnek bizonyul.

Az előadás megváltoztatása kapcsán érdemes kitérni a paródia kérdésére, hiszen a szerzői mű mellett az eredeti előadóművészi előadást, az abban megnyilvánuló, rá jellemző stílusjegyeket is lehet parodizálni, azaz új, túlzó vonásokkal kiegészíteni. A paródia, amelyet az SZJSZT is elemzett szakvéleményében,²⁶⁸ lényegében az előadással, előadasmóddal való művészi vitatkozás, amely az előadasmód jellegzetes vonásait hangsúlyozza ki, a valósághoz képest túlzó módon, így érve el komikus hatást. A túlzás eszközeivel történő vitába szállás elengedhetetlen minősítő jegye a paródiának, ahogy feltétlen sajátossága a paródiának az is, hogy abban felismerhető a parodizált előadás, tehát arra ráismerhet az, aki egyébként ismeri az előadóművészt, annak parodizált előadasmódját. Ebből következik, hogy ha a parodizáló előadásban főként a parodista egyéni stílusa, annak eredeti vonásai dominálnak és a parodizált

²⁶⁷ Sztj. 75. § (2) bek.

²⁶⁸ SZJSZT 16/2008.

stílusjegyek háttérbe kerülnek, alig felismerhetővé válnak, a paródia új, a parodizált előadástól független előadásnak minősülhet.²⁶⁹ Megjegyzendő egyébként, hogy az INFOSOC irányelv alapján lehetősége lett volna a magyar jogalkotónak a paródiát mint a szabad felhasználás új esetét meghatározni, erre azonban az irányelv átültetése során nem került sor.²⁷⁰ Összességében annak eldöntéséhez, hogy a paródia az előadóművész számára sérelmes-e, illetve hátrányosan befolyásolhatja-e az előadóművész megítélését, minden esetben az adott paródia egyedi vizsgálata szükséges.

Az előadással kapcsolatos más visszaélés fordulata 2013-ban²⁷¹ jelent meg az Szjt. rendelkezésében, ezzel bővült az előadás integritását sértő magatartások köre. A módosítást megelőzően az érintett szabályban az előadás megcsorbítása szerepelt, amely, hasonlóan az előadás más megváltoztatásához, nem feltétlenül vonta maga után a becsület vagy a hírnév sérelmét, azt minden esetben külön kellett vizsgálni. A módosítás óta eltelt idő rövidege folytán az előadással kapcsolatos visszaélés fogalmának értelmezése terén még nem áll rendelkezésre bírói joggyakorlat. Feltételezhető azonban, hogy a visszaélés kifejezés az előadás egysége védelmének viszonylatában is rendeltetéstől eltérő, rendeltetésellenes használatot jelent.²⁷² Mindezek alapján akár ilyen, a módosított szabályozásban megjelenő, előadással való visszaélésre is lehetne példa az a Legfelsőbb Bíróság elé került régebbi jogeset,²⁷³ amelyben neves operaénekesek hangfelvételét jogsértően használták fel egy televíziós operafilm elkészítéséhez oly módon, hogy az énekesek rögzített énekhangját, az egyébként önmagában nem kifogásolható play-back módszer alkalmazásával, más szereplők hangjaként közvetítette a televízió, az érintett énekesek hozzájárulása nélkül. A hanglemezen hallható énekesek közül csak ketten működtek közre az operafilmben, a további szerepeket prózai színészek alakították, akiknek a játéka az „eredeti” énekesek hangfelvételen rögzített énekhangjával volt összhangban. Az elkészült film a nézőnek azt a látszatot keltette, hogy az énekesek hangja azoknak a prózai színészeknek a hangja, akik az énekesek által a hangfelvételen énekelt szerepeket

²⁶⁹ Gyertyánfy, i.m. 225-226. old.

²⁷⁰ INFOSOC irányelv 5. cikk (3) bek. k) pont

²⁷¹ A szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi CLIX. törvény

²⁷² Gyertyánfy, i.m. 452. old.

²⁷³ BH1976.492.

alakították a filmben. A bíróság megállapította, hogy a kép- és hangfelvétel ily módon történő szétválasztása sérti az előadóművész személyhez fűződő jogait. Az említett jogvita azért is érdekes példa, mert a bíróság az akkor hatályos Ptk.²⁷⁴ személyhez fűződő jogokra vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazásával állapította meg az énekeseket ért jogsérelmet, amely jól szemlélteti az általános és a szomszédos jogi személyhez fűződő jogok tárgyi összefüggését.²⁷⁵ Tekintettel arra, hogy az érintett énekesek nem adtak engedélyt a hangfelvétel fent ismertetett felhasználására, az ellen kifejezetten tiltakoztak, a filmkészítők magatartása megvalósította az énekesek hangfelvételének jogosulatlan felhasználását, a felvétellel való visszaélést, amely a régi Ptk. rendelkezése²⁷⁶ értelmében, miszerint más hangfelvétellel való visszaélés, így különösen annak jogosulatlan felhasználása sérti a személyhez fűződő jogokat, megsértette az énekesek személyhez fűződő jogaikat.

Szemben a név feltüntetésének jogával, ahol az Szjt. külön rendelkezést tartalmaz az előadóművészek együttesére nézve, az előadás integritásának vonatkozásában hasonló szabály nem jelenik meg a törvényben.

4. Az előadóművészi jogok védelmi ideje

Az előadáson fennálló védelem az előadás megtartásával egyidejűleg keletkezik,²⁷⁷ a védelemben azonban az előadás csak meghatározott időtartamban részesül. Az előadóművész vagyoni jogai ugyanis időben korlátozottak, azok csak meghatározott ideig, a védelmi idő alatt érvényesíthetőek és személyhez fűződő jogai is a vagyoni jogok védelmi idejéig maradnak fenn.²⁷⁸ Az előadóművészi jogoknak ezt a

²⁷⁴ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

²⁷⁵ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 147. old.

²⁷⁶ Régi Ptk. 83. § (2) bek.. Az új Ptk. rendelkezése szerint képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges (2:48. § (1) bek.).

²⁷⁷ Az Szjt. nem támaszt formai kellékeket a szomszédos jogok keletkezésére nézve, így az előadások is létrejöttüktől kezdődően, nyilvántartásba vétel vagy egyéb alaki követelmény nélkül, a törvény erejénél fogva állnak védelem alatt. (Gyertyánfy, i.m. 431. old.)

²⁷⁸ Gyertyánfy, i.m. 452. old.

legáltalánosabb korlátját a szellemi alkotások közösséget szolgáló jellege indokolja. Az előadás a védelmi idő lejártát követően a szabad felhasználás körébe kerül, közkinccsé, könnyen elérhetővé válik, azt bárki felhasználhatja, ahogyan ez a szerzői műre is igaz. Ezek a szabadon felhasználható előadások pedig értékes inspirációs forrást jelentenek későbbi előadóművészek, alkotók számára egyaránt, ezáltal is ösztönözve új alkotások, előadóművészi teljesítmények megszületését.²⁷⁹

4.1. A védelmi idő szabályozása a Római Egyezménytől napjainkig

Az előadóművészekhez kapcsolódóan védelmi időről először a Római Egyezmény 14. cikke rendelkezett, amely alapján a Szerződő Államok jogalkotóinak legalább húsz éves védelmi időt kellett megszabniuk. Az Egyezményt követve a WPPT, a TRIPS, és a Pekingi szerződés egyaránt szabályozza a védelmi idő kérdését, azzal a különbséggel, hogy húsz évről ötven évre emelik annak minimális időtartamát. Valamennyi említett vonatkozó nemzetközi szerződés közös jellemzője, hogy a védelmi időnek csak a minimumát határozza meg, megengedve az annál hosszabb időtartam alkalmazását a csatlakozó államok számára. Ez a szabályozási módszer már az 1990-es évekre azt eredményezte az Európai Közösség szintjén, hogy annak országai egymástól lényegesen eltérő védelmi időt biztosítottak, hátráltatva a zavartalan kulturális forgalmat, végső soron zavart keltve a belső piac megfelelő működésében.²⁸⁰ A belső piac zavartalan működésének érdekében ezért elengedhetetlenné vált, hogy egységes védelmi idő érvényesüljön a Közösségen belül, a tagállami szabályok harmonizációján keresztül. Az egységesség követelménye nem csak a védelmi idő tartamára, hanem annak olyan további részletszabályaira is vonatkozik, mint például az időtartam kiszámításának módja. A teljes harmonizációt a 2006/116/EK irányelv valósította meg (a továbbiakban:

²⁷⁹ Natali Helberger-Nicole Dufft-Stef Van Gompel-Bernt Hugenholtz: *Never forever: Why extending the term of protection for sound recordings is a bad idea*, European Intellectual Property Review, 2008, Volume 30 Issue 5 176. old.; Szinger-Tóth, i.m. 26. old.

²⁸⁰ Gyenge Anikó: „Érted haragszom, nem ellened” – Néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításáról, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. (114.) évfolyam 1. szám (2009. február), 6. old. Az eltérések nem csak a szomszédos jogi-, hanem a szerzői jogi területen is megnyilvánultak.

Védelmi idő irányelv), amelyet uniós tagállamként Magyarország is köteles volt átültetni.²⁸¹ Az irányelv egységesen meghatározta nem csak a szerzői művek, hanem a szomszédos jogi teljesítmények védelmi idejét is, utóbbit ötven évben, amely időtartamtól a tagállamok egyik irányba sem térhettek el. Az előadóművészekre fókuszálva, megállapítható az irányelv alapján, hogy a védelmi idő hossza egységesen volt ötven év, függetlenül attól, hogy rögzítésre került-e az előadás, és ha igen, akkor hangfelvételen vagy más egyéb felvételen történt-e a rögzítés.

Maga a Védelmi idő irányelv az elfogadásakor még nem kapott különösebben negatív fogadtatást, a nagy tagállamok ugyanis már akkor az irányelvvel azonos szabályozást alkalmaztak.²⁸² Mindazonáltal rendszeresen felmerültek a védelmi idő esetleges felemelésével kapcsolatos vizsgálódások, szakmai vélemények. Már 2006-ban, az irányelv elfogadásának évében a brit kormány, majd az Európai Bizottság megrendelésére két kiemelkedő európai tanulmány is készült a témában.²⁸³ Összegezve, nem kétséges, hogy az előadóművészek helyzetének javítása, a szomszédos jogi védelmük hatékonyabbá tétele az érdekelteken túl a szakmai körökben is üdvözlendő elgondolás, azonban általában e cél elérésének megfelelő eszközének a jogterület szakértői nem feltétlenül a védelmi idő felemelését tartják. Annak ellenére, hogy mindkét fenti tanulmány a védelmi idő felemelése ellen érvelt annak negatív ösztársadalmi hatása miatt,²⁸⁴ a Bizottságnak a 2008. július 16-án közzétett irányelvjavaslatában a hangfelvételen rögzített előadások és a hangfelvétel-előállítói teljesítmények szomszédos jogi védelme idejének kilencvenöt évre történő felemelése szerepelt.²⁸⁵ Az irányelvjavaslat széles körben kiváltotta a

²⁸¹ Az irányelv előzményeként a 93/98/EGK tanácsi irányelv és annak módosításai szolgáltak.

²⁸² Gyenge, i.m. 7. old.

²⁸³ A brit *Gowers Review* a brit szerzői jogi szabályozás áttekintésének keretében foglalkozik a védelmi idő esetleges meghosszabbításával. Az Európai Bizottság megrendelésére készítette tanulmányát az Amszterdami Egyetemhez tartozó Institute for Information Law *The Recasting of Copyright and Related Rights for the Knowledge Economy* címmel, amely az előadóművészek és hangfelvétel-előállítók jogaira leszűkítve vizsgálta a védelmi idő esetleges felemelésének a hatásait.

²⁸⁴ A brit tanulmány elérhető a

http://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228849/0118404830.pdf oldalon, a Bizottság felkérésére készített tanulmány pedig a

http://www.ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast_report_2006.pdf oldalon olvasható.

²⁸⁵ Az Európai Bizottság COM (2008) 464 számú javaslata a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2008/HU/1-2008-464-HU-F1-1.Pdf>

szakmai körökbe tartozók tiltakozását, akik a sajtóban és publikációkban, tanulmányokban egyaránt hangot adtak egyet nem értésüknek.²⁸⁶ Az egymást követő kritikai észrevételek²⁸⁷ a módosítás bekövetkezését megakadályozni nem tudták, a 2011/77/EU irányelv módosította a Védelmi idő irányelvet, némiképp azonban éreztetni tudták hatásukat. Az irányelv 2011-es módosítása²⁸⁸ a forgalomba hozott hangfelvételekben rögzített előadások és a hangfelvételek védelmi idejét végül a javaslatban foglalt kilencvenöt év helyett hetven évre emelte a korábban egységesen irányadó ötven évről. E körben érdemes röviden áttekinteni, hogy milyen érvek és ellenérvek merültek fel a Bizottság és a szerzői jogászok diskurzusában. A Bizottság részéről a módosítás indokaként az a problémafelvetés szolgált, hogy az ötven éves védelmi idő, figyelembe véve a várható élettartam növekedését, gyakran nem nyújt egész életen át tartó védelmet az előadóművészeknek, akik pályájukra jellemzően fiatal korban lépnek.²⁸⁹ Ennek következtében karrierjük utolsó szakaszában – amikor különösen a könnyűzenei előadóművészek már nem tudják biztosítani élő előadásokkal, koncertekkel a megélhetésüket – nem csak jövedelemkieséssel kell számolniuk, hanem azzal is, hogy nem rendelkeznek a szükséges jogi eszközökkel előadásaik nem megfelelő felhasználásának megakadályozásához. Fontos azonban megjegyezni, hogy ez csak azoknak az előadóművészeknek az esetében igaz, akik csak fiatalkorukban voltak pályájukon aktívak, és nem rendelkeznek olyan későbbiekben elkészült felvételekkel, amelyek esetében a védelem fennmarad szinte biztosan az előadóművész élete végéig. Ráadásul az sem vitatható, hogy miközben a Bizottság különösen a háttérzenészek²⁹⁰ helyzetének javítására hivatkozott, a védelmi idő felemeléséből elsősorban a „sztár” előadóművészek, együttesek szűk rétege profitálhat, akiknek a felvételeire évtizedek múltán is igény van és akik, szemben a

²⁸⁶ Európai szerzői jogászok a Times magazinban nyílt levélben szálltak szembe a Bizottság tervezetével, az Európai Bizottság számára készített tanulmány vezető szerzője pedig a Bizottsághoz fordult nyílt levélben.

²⁸⁷ Christophe Geiger: *The Extension of the term of copyright and certain neighbouring rights – A never-ending story?*, International Review of Intellectual Property and Competition Law, 1/2009; Helberger-Dufft-Van Gompel-Hugenholtz, i.m.

²⁸⁸ A módosítást Magyarországon a 2013. évi XVI. törvény ültette át az Szjt.-be 2013. szeptember elseji hatállyal.

²⁸⁹ Gyertyánfy, i.m. 479. old.

²⁹⁰ Háttérzenészek, stúdiózenészek („session musicians”) alatt azokat kell érteni, akik elsősorban a stúdiófelvétel elkészítése során játszanak együtt (hangszeres, vokális kíséretet), állandó együttest nem alkotnak (Gyertyánfy, i.m. 447. old.).

háttérzenészekkel, kellően erős szerződési pozícióban vannak az előadásokra vonatkozó valamennyi felhasználási jogot rendszerint megszerző hangfelvétel-előállítókkal szemben ahhoz, hogy díjazásként felvételeik bevételéből megfelelő arányban részesedést kapjanak.²⁹¹ Meg kell jegyezni azért e körben, hogy a Védelmi idő irányelv bizonyos, lentebb részletezett kísérő intézkedéseket is előír az előadóművészek szerződési pozíciójának a védelmi idő meghosszabbított tartamára való megerősítése érdekében, hogy ténylegesen előnyös legyen számukra a védelmi idő felemelése.

A fentiek alapján nem véletlen, hogy a szakmai körök szerint a védelmi idő felemelésével a Bizottság valójában a hanglemezipart, az előadóművészek előadásait felhasználó hangfelvétel-előállítókat kívánta kedvezőbb helyzetbe hozni, hiszen a hanglemezipar a tömegessé váló internetes felhasználás miatti bevételkiesési tendenciát az online értékesítéssel sem tudta egyelőre érdemben visszafordítani.²⁹² Utóbbi oka részben abban keresendő, hogy a hanglemezipar az internet megjelenésekor nem ismerte fel egyből annak jelentőségét és sokáig a jogellenes felhasználások elleni jogi fellépés útját járták, ahelyett, hogy ellátták volna az internetet jogszerűen felhasználható és megfizethető tartalommal.²⁹³ A hangfelvétel-előállítók érdekeinek előnyben részesítését támaszthatja alá az is, hogy csak a hangfelvételben rögzített előadásokra vonatkozóan történt jogszabály-módosítás, amely megtörte az előadóművészek hangfelvételben és más módon, egyéb felvételben rögzített előadásaira vonatkozó, ötven évben meghatározott védelmi idő uniós szintű egységes szabályozását. A módosítás révén egyértelműen hátrányba kerültek az audiovizuális előadóművészi, például színészi, táncművészi teljesítmények,²⁹⁴ hiszen különösen a táncművészek előadásai jellegüknél fogva csak hangfelvételtől eltérő módon kerülhetnek rögzítésre. Ráadásul, bár karrierjük nagyon fiatalon indul el, a táncművészek – főként a balett táncosok – körében az állandó

²⁹¹ Geiger, i.m. 79. old.

²⁹² Természetesen a hanglemezipar nehéz helyzetét a védelmi idő felemelésének ellenzői sem vitatják. Ld. Geiger, i.m. 81. old.

²⁹³ Szinger András: *How the net was won and where it go us (Gondolatok a zeneipar helyzetéről)*, Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából Barátaiktól, Szent István Társulat, 2009, 317-323. old.

²⁹⁴ Nemzetközi szinten az audiovizuális előadásokról szóló Pekingi Szerződés ötven évben határozza meg a védelmi idő legrövidebb tartamát.

komoly fizikai terhelés, az emberi testnek az idő múlása folytán megváltozó teherbíró képessége következtében nagyon ritkán fordul elő, hogy idős korokban aktívan előadói pályájukon maradjanak. Következésképpen a védelmet élvező előadásaik legnagyobb része fiatal korukhoz köthető, ezért esetükben nagyobb valószínűséggel járhat le még életükben több előadásuk ötven éves védelmi ideje. A módosítás ugyanakkor kedvezőtlenül is érintheti a zenei előadásokat is, mivel ezeknek a teljesítményeknek az audiovizuális, például filmben történő rögzítése szintén elterjedt. Az is elképzelhető, hogy egy előadást egyszerre rögzítenek filmben és hangfelvételben is, amely azt a helyzetet eredményezi, hogy ugyanazon előadás különböző hordozókon való rögzítésére eltérő védelmi idő fog vonatkozni.

A védelmi idő felemelésével kapcsolatos ellenérvek között fontos helyen szerepel a szabad felhasználás indokolatlan korlátozása is. Ahogyan fentebb említésre került, nem szabad szem elől téveszteni, hogy az előadások, a szerzői alkotásokhoz hasonlóan, alapvetően a közösséget szolgálják, és nem véletlen, hogy nemcsak a szerzői, hanem az előadóművészi jogok is időben korlátozottak. A védelmi idő felemelése következtében az előadások szabad felhasználás körébe kerülése kitolódik, amely a fentebb említett, időtálló, sokáig értékesíthető előadásoknak kedvezhet, a közösség, a felhasználók oldaláról nézve azonban hosszú távon mindenképpen negatívum. Végül, ha a védelmi idő felemelése növeli is, elsősorban a hangfelvétel-előállítók oldalán, a bevételeket, ezzel párhuzamosan a jogszerűtlen felhasználásoknak kitett felvételek aránya is nő, ezért a gyakorlatban kérdéses, hogy a felemelt védelmi idő tud-e összességében pozitív változást eredményezni.²⁹⁵

4.2. A védelmi idő szabályozása az Szjt.-ben

Az Szjt. a módosított Védelmi idő irányelvvel összhangban szabályozza a védelmi idő hosszát és számításának módját. Az előadóművész rögzítetlen előadása, valamint nem hangfelvételben rögzített előadása ötven évig részesül védelemben, míg

²⁹⁵ Gyenge, i.m. 21. old.

hangfelvételben rögzített előadása hetven évig, kivéve, ha nem hozták forgalomba ötven évig, ebben az esetben ugyanis a hangfelvételben rögzített előadás védelmi ideje is ötven év. A védelmi idő kiszámítása rögzítetlen előadás esetén egyszerűbb, hiszen az előadás megtartását követő év első napjától kell számítani az ötven évben meghatározott védelmi időt.²⁹⁶

Ha azonban rögzített előadásról van szó, elsőként azt kell megvizsgálni az Szjt. alapján,²⁹⁷ hogy az adott hang- vagy egyéb felvételt forgalomba hozták-e, illetőleg nyilvánossághoz közvetítették-e a védelmi időn belül. Ha az első forgalomba hozatal és az első nyilvánossághoz közvetítés egyaránt bekövetkezett, akkor a két esemény közül annak a megtörténtét követő év első napjától kell számítani a védelmi időt, amelyik időben megelőzte a másikat. Amennyiben csak a forgalomba hozatalra vagy csak a nyilvánossághoz közvetítésre került sor, akkor értelemszerűen annak az időpontját követő év első napjától kell számítani a védelmi időt. Végül, ha a hangfelvételt vagy egyéb felvételt sem forgalomba hozatal, sem nyilvánossághoz közvetítés útján nem használták fel a védelmi időn belül, a felvétel elkészítését követő év első napja szolgál a védelmi idő kiszámításának alapjául.

Egy felhasználás több jogosult jogait is érintheti (például egy hangfelvételben rögzített előadás lehívásos nyilvánossághoz közvetítése az előadóművész, a szerző és a hangfelvétel-előállító engedélyezési jogát is érinti). Ilyen esetben valamennyi jogosult vonatkozásában külön kerül számításra a védelmi idő, tehát mindegyikükönél külön kell vizsgálni, hogy lejárt-e már a védelmi idő. Az a körülmény, hogy valamelyik jogosult esetében már letelt a védelmi idő, nem jelenti azt, hogy a többi jogosult ne gyakorolhatná jogát.²⁹⁸

²⁹⁶ Szjt. 84. § (1) bek. a) pont; Az előadás megtartásának bizonyul a nem közönség előtti előadás is, ld. főpróba, de ez a minősítése, mivel időben nem válik el jelentősen a „rendes” előadástól, gyakorlati jelentőséggel nem bír.

²⁹⁷ Szjt. 84. § (1) bek. b), c) pont és (2) bek.

²⁹⁸ Szinger-Tóth, i.m. 27. old.; <http://szerzoi jogikezikonyv.hu/#oldal/1/8>

4.3. A védelmi idő felemelését kísérő intézkedések

A védelmi idő irányelv több kísérő intézkedést is bevezetett az előadóművészeknek az erőfölényben lévő hangfelvétel-előállítókkal szembeni szerződési pozíciójának az 50. és 70. év közötti időszakra való megerősítése érdekében, hogy a védelmi idő meghosszabbításának előnyeiből ténylegesen részesüljenek az előadóművészek.²⁹⁹ Az Sztj.-be is átültetett szabályok mögött az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók jellemző szerződési gyakorlata áll. A hangfelvétel-előállító rendszerint valamennyi felhasználási jogot megszerez az előadóművésztől a védelmi idő teljes időtartamára, az előadóművész kizárólagos jogainak átruházásával vagy azoknak a kizárólagos jogoknak a pontos felsorolásával, amelyeknek a gyakorlása engedélyezett lesz a hangfelvétel-előállító számára. Ennek fejében az előadóművész vagy a hasznosítással elért bevételekből százalékos arányban meghatározott részesedést, ún. royalty-t kap, vagy egyszeri, általában az előadás rögzítésekor kifizetett díjazásban részesül. Az első díjfizetési módot ismétlődő díjazásnak nevezzük,³⁰⁰ amelyről főként a főbb előadóművészek szerződései rendelkeznek, a másodikat pedig nem ismétlődő díjazásnak, amelynek alkalmazása leggyakrabban stúdiózenészek, háttérzenészek esetén jellemző.³⁰¹

Mindezek tükrében, amennyiben az előadóművészt a szerződés alapján egyszeri, nem ismétlődő díjazás illeti meg, a védelmi idő 50. és 70. év közötti időszakában a hangfelvétel-előállítónak évente kiegészítő díjazásként ki kell fizetnie a hangfelvétel többszörözéséből, terjesztéséből és hozzáférhetővé tételéből a díjfizetés tárgyévét megelőző évben keletkezett, költségekkel nem csökkentett bevétel húsz százalékát.³⁰² Erről a díjazásról, amelynek kifizetése az EJI útján történik, az előadóművész nem mondhat le.³⁰³ Amennyiben az előadóművész a szerződés alapján ismétlődő díjazásra jogosult, ez a díjazáshoz való jog a védelmi idő meghosszabbított tartamára is megilleti. Az Sztj. alapján semmis a szerződésnek az a rendelkezése, amely

²⁹⁹ Gyertyánfy, i.m. 479. old., Védelmi idő irányelv (10) preambulumbekkezdés

³⁰⁰ Az előadóművész ismétlődő díjazása a bevételek időszaki elszámolása útján történik.

³⁰¹ Gyertyánfy, i.m. 446-447. old.. Főbb előadóművészek („featured artists”) alatt azokat az előadókat kell érteni, akiknek a nevéhez köti a hangfelvételt a közönség a kereskedelmi forgalomban.

³⁰² Nem ad alapot a kiegészítő díjazásra a hangfelvétel sugárzása és más nyilvánosságához közvetítése, magáncélú másolása, valamint haszonkölcsönbe- és bérbeadása. (Gyertyánfy, i.m. 448. old.)

³⁰³ Sztj. 74/A. (1)-(2) bek.

előlegfizetéssel vagy más levonással a díjazás csökkentésére irányul.³⁰⁴ E szabály azt az elterjedt, az előadóművészekre nézve hátrányos gyakorlatot kívánja megszüntetni, miszerint az előadóművész számára csak azt követően folyósítja a hangfelvétel-előállító a royalty-t, hogy befektetései, vagyis a szerződés megkötésekor az előadóművésznek fizetett jogdíjelőleg, illetve a kezdeti kiadások (például stúdiókötség) megtérültek, és megtörténtek a szerződésben meghatározott esetleges levonások.³⁰⁵ Végül a harmadik kísérő intézkedés („use it, or lose it” klauzula) célja, hogy a hangfelvétel-előállító ténylegesen is hasznosítsa az előadóművésztől megszerzett jogokat a meghosszabbított védelmi idő alatt, vagyis forgalomba hozza, vagy hozzáférhetővé tegye a nyilvánosság számára az előadást rögzítő hangfelvételt. Következésképpen az előadóművész felmondhatja az előadásának rögzítésére vonatkozó, a hangfelvétel-előállítóval kötött szerződést, ha a hangfelvétel-előállító nem hasznosítja ténylegesen a hangfelvételt a hangfelvétel forgalomba hozatalát vagy – ha nem történt forgalomba hozatal – a nyilvánossághoz közvetítését követő év első napjától számított ötvenedik év elteltével. Az előadóművész a felmondási jogáról nem mondhat le, és ha él vele, a hangfelvétel-előállítónak a hangfelvételhez kapcsolódó valamennyi joga megszűnik.³⁰⁶

5. Az előadóművészi jogok gyakorlása

5.1. A vagyoni jogok gyakorlása

Az előadóművész vagyoni jogainak gyakorlása kétféle formában, egyrészt egyedi joggyakorlás, másrészt közös jogkezelés útján valósulnak meg. Míg az előadóművész az őt megillető engedélyezési jog nélküli díjigényeket kizárólag közös jogkezelés útján érvényesítheti, addig a kizárólagos engedélyezési jogainak gyakorlását csak

³⁰⁴ Sztj. 74/A. (3) bek.

³⁰⁵ Védelmi idő irányelv (9) preambulumbekzdés

³⁰⁶ Sztj. 78/A. §, 55. § (2)-(4) bek.

kivételes esetekben utalja a jogalkotó a közös jogkezelés körébe, úgy, mint az előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítésének díjazása,³⁰⁷ a rögzített előadás lehívásos nyilvánosságához közvetítése,³⁰⁸ valamint a hangfelvételbe foglalt előadás forgalomba hozott példányainak nyilvános haszonkölcsönbe adása és bérbeadása esetén.³⁰⁹

Az előadóművész vagyoni jogait a halálát követően az azokat öröklés címén megszerző jogutód gyakorolhatja a védelmi időn belül. Tekintettel arra, hogy az előadóművész vagyoni jogait átruházhatja, vizsgálni kell, hogy milyen vagyoni jogokkal rendelkezik a halálakor. Az átruházott vagyoni joggal a természetes, vagy jogi személy jogszerző rendelkezik.

5.1.1. Egyedi joggyakorlás

Az előadóművész számára, akinek a szerzőhöz hasonlóan tipikusan a gyengébb fél pozíciója jut az előadás felhasználásának engedélyezését, feltételeinek kialakítását célzó tárgyalások során, a felhasználási szerződés a legbiztosabb eszköz arra, hogy a felhasználás feltételei minél világosabban, egyértelműbben lefektetésre kerüljenek.³¹⁰ Valóban sok igazságot rejt magában az a megállapítás, hogy az előadóművészek általában nem rendelkeznek megfelelő anyagi erőforrásokkal, műszaki, gazdasági, szervezési ismeretekkel, amelyek az előadásának széles körű közönséghez juttatásához feltétlenül szükségesek, és amelyek hiánya szükségszerűen kihat a tárgyalások során betöltött szerepére.³¹¹ Mindezekről függetlenül nincsen akadálya, hogy az előadóművész más jognyilatkozattal adjon engedélyt az előadás felhasználására. Ha az előadóművész e megoldás mellett dönt, a Ptk. szabályait akkor is szem előtt kell tartani.³¹² Ebből kifolyólag nem lehet például kiterjesztően értelmezni az előadás felhasználására egyoldalú nyilatkozattal adott, ingyenes

³⁰⁷ Szt. 74. § (2) bek.

³⁰⁸ Szt. 74. § (2) bek.

³⁰⁹ Szt. 78. § (2) bek.

³¹⁰ Gyertyánfy, i.m. 440. old.

³¹¹ Gyertyánfy, i.m. 439. old.

³¹² Szt. 3. §

engedélyt. Így ha az előadóművész egy jótékonysági rendezvényen vállal ingyenesen fellépést, illetve ad engedélyt az előadásának felhasználására, ha ezt nem felhasználási szerződéssel, hanem egyoldalú nyilatkozatával teszi meg, azt nem lehet kiterjesztően értelmezni.³¹³ Amennyiben azonban az előadó nem egyoldalú nyilatkozat, hanem szerződés formájában ad felhasználási engedélyt, a szerződésre a felhasználási szerződések szabályai mindenképpen alkalmazandóak lesznek.

A felhasználási szerződés a polgári jog rendszerébe illeszkedő, speciális szerződéstípus, amelynek szabályozása három szinten jelenik meg. Egyrészt az Szjt. tartalmazza azokat az általános rendelkezéseket, amelyek valamennyi felhasználási szerződésre irányadóak.³¹⁴ Ezeket az általános szabályokat kell megfelelően alkalmazni az előadóművészek teljesítményének felhasználására, valamint az előadóművészi vagyoni jogok átruházására kötött szerződésekre az Szjt. 55. § (1) bekezdése alapján. Másrészt a felhasználási szerződés általános szabályain felül találhatóak az Szjt.-ben speciális műfaji szabályok is, például a reklámműre vonatkozó vagy a megfilmesítési szerződésekre irányadóak. Az Szjt. szabályai kapcsán fontos kiemelni, hogy a szerződési szabadság általános polgári jogi elvéből fakadóan az Szjt.-nek a felhasználási szerződésre vonatkozó szabályai főszabály szerint diszpozitívak, azoktól a felek eltérhetnek, a szerződés tartalmát szabadon alakíthatják, kivéve, ha az eltérést az Szjt. vagy más jogszabály tiltja.³¹⁵ Harmadrészt azokban a kérdésekben, amelyekre az Szjt.-nek sem az általános, sem a speciális műfaji szabályai nem adnak választ, háttérjogszabályként a Ptk. általános szerződési szabályai alkalmazandóak.³¹⁶

A felhasználási szerződés alanyai egyik oldalon az előadóművész, vagy jogutódja, másik oldalon a felhasználó, aki a szerződés alapján a felhasználásra jogosulttá válik. Míg felhasználó bárki lehet – természetes- és jogi személy egyaránt –, addig az irodalmi vagy művészeti alkotást, folklór kifejeződéseit előadó előadóművész, a művet megalkotó szerzőhöz hasonlóan, csak természetes személy lehet.

³¹³ Gyertyánfy, i.m. 439-440. old.

³¹⁴ A felhasználási szerződés általános szabályait az Szjt. a 42. §-tól az 55. §-ig terjedő szakaszában rendezi.

³¹⁵ Szjt. 42. § (2) bek.. A diszpozitív jelleg azt is jelenti, hogy eltérő rendelkezések hiányában a felek az Szjt. szabályai szerint alakítják a szerződés tartalmát. Kógens szabályra példa a szerződés írásba foglalását előíró szabály (45. § (1) bek.).

³¹⁶ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 159. old.

Megjegyzendő az az elterjedt gyakorlat, különösen a színházi- és zeneiparban, hogy az előadóművész és / vagy a felhasználó képviselőt (ügynököt) bíz meg a felhasználási szerződés megkötésével. Különösen könnyűzenében gyakori, hogy a mű előadója egyben a mű szerzője is, ilyen esetben indokolt a szerzői és előadóművészi jogokra nézve külön felhasználási szerződéseket kötni.³¹⁷

Lényeges kérdés a szerződés létrejötte szempontjából a felhasználási szerződés közvetlen tárgya, amelyet a felhasználási cselekményre vonatkozó engedély és a tükröződő jog képez. Az egyik oldalon az előadóművész engedélyt ad a felhasználási jog gyakorlására adott előadásra vagy előadásokra vonatkozóan, a felhasználó oldalán pedig az engedély megadása folytán felhasználási jog keletkezik.³¹⁸ Előadóművészek esetében annak, hogy felhasználási szerződés jöjjön létre, az a feltétele, hogy a szerződés közvetett tárgya egy vagy több előadás legyen. Ha ez a feltétel megvalósul, akkor az előadás(ok) felhasználására vonatkozó szerződés felhasználási szerződésnek minősül, függetlenül attól, hogy esetleg más típusúnak tekintik a felek, vagy más elnevezéssel illetik.³¹⁹ Természetesen mindez nem zárja ki a vegyes felhasználási szerződések létrejöttét. Olyan kulturális intézmények, mint például színházak és a fellépő előadóművészek között gyakran egy vegyes szerződés, például felhasználással vegyes vállalkozási szerződés keretében kerülnek rendezésre az adott előadások megvalósításának, teljesítésének és az előadások felhasználásának a feltételei.

Az előadóművészek vonatkozásában érdemes megemlíteni egy sajátos szerződéstípust, az opciós szerződést, amellyel a hanglemeziparban igen gyakran találkozhatunk. Az opciós szerződésben az előadóművész és a hangfelvétel-előállító egy jövőbeni előadás felhasználásáról és annak lényeges feltételeiről állapodik meg, anélkül, hogy a hangfelvétel-előállítónak a szerződés alapján felhasználási joga keletkezne. Az opció (vételi jog) csak egy lehetőséget biztosít a hangfelvétel-előállítónak arra, hogy az előadás meghallgatását követően dönthessen arról, hogy szándékában áll-e felhasználni az előadást vagy sem. Ha élni kíván az opciós joggal,

³¹⁷ Gyertyánfy, i.m. 443. old.

³¹⁸ Gyertyánfy, i.m. 275. old.

³¹⁹ Ld. Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 160-161. old.

erre vonatkozó egyoldalú nyilatkozatot kell tennie, amellyel létrejön a felek között a felhasználási szerződés, mégpedig az opciós szerződésben meghatározott tartalommal. Szintén egyoldalú nyilatkozatot kell tennie, ha úgy dönt, hogy nem használja fel az előadást. Ezt követően az előadóművész bármely harmadik személlyel felhasználási szerződést köthet az érintett előadásra.³²⁰

Amint fentebb már említésre került, a felek a felhasználási szerződés tartalmát szabadon állapíthatják meg. Ennek keretében a felek megállapodnak a felhasználási jog terjedelmében, az érintett felhasználási mód(ok)ban, illetve a felhasználó díjfizetési kötelezettségének részleteiben, hiszen a felhasználó köteles az engedély ellenértékéért díjat fizetni az előadóművésznek. Mindezekon felül a felhasználási szerződés tartalma kiegészül a feltétlenül érvényesülő kógens szabályokkal, valamint eltérő kikötések hiányában érvényesülő diszpozitív szabályokkal.³²¹

A felhasználási jog terjedelme alatt egyrészt a felhasználási jog időtartamát és az engedéllyel érintett területet kell érteni. Az előadóművész adhat időben, illetve területileg korlátozott engedélyt is a felhasználásra, azaz az engedély szólhat határozott vagy határozatlan időre, illetve meghatározott földrajzi területre, állam(ok)ra, vagy akár lehet területi korlátozás nélküli is. Abban az esetben, ha a felek nem rendelkeznek a felhasználási jog időtartamáról és területéről, a felhasználó a hasonló jellegű előadások felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodó, Magyarország területére vonatkozó jogot szerez.³²² Szintén a felhasználási jog terjedelmét meghatározó elem a felhasználási jog kizárólagosságának, valamint harmadik személynek való átengedhetőségének a kérdése. Az Szt. értelmében főszabály szerint a felhasználási jog nem kizárólagos, vagyis a felhasználási szerződés tartama alatt az előadóművész harmadik személynek is adhat felhasználási engedélyt a szerződéssel érintett felhasználási módra. Következésképpen a feleknek kifejezetten rendelkezniük kell arról, hogy a felhasználási jog kizárólagos a felhasználó javára, azaz az előadást csak ő

³²⁰ Szinger-Tóth, i.m. 84-85. old.

³²¹ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m.167. old.

³²² Szt. 43. § (4) bek.

használhatja fel.³²³ Szintén a felek kikötésétől függ, hogy kizárólagosság esetén jogosult marad-e az előadóművész az előadás felhasználására. Elképzelhető, hogy az előadóművész a kizárólagos felhasználási engedélyt tartalmazó szerződés megkötése előtt már adott nem kizárólagos felhasználási engedélyt más felhasználónak ugyanazon felhasználási módra vonatkozóan. Erre az esetre az Szjt. úgy rendelkezik, hogy a nem kizárólagos felhasználási engedély fennmarad, feltéve, hogy az előadóművész nem állapodott meg eltérően a felhasználásra nem kizárólagos jogot szerző felhasználóval.³²⁴ Végül a felhasználási jog terjedelme kapcsán szót kell ejteni annak egyik legjelentősebb eleméről, a személyhez kötöttségről. A személyhez kötöttség azt jelenti, hogy a felhasználót a megszerzett – akár kizárólagos, akár nem kizárólagos – felhasználási jog személyesen illeti meg, az előadóművész kifejezett engedélye nélkül nem engedheti át azt harmadik személynek. Erre tekintettel a felhasználó csak az előadóművésszel létrejött megállapodás alapján ruházhatja át teljes egészében a megszerzett felhasználási jogot, illetve szintén az előadóművész kifejezett engedélye szükséges ahhoz, hogy a felhasználó a megszerzett felhasználási jog alapján további engedélyt adjon az előadás felhasználására harmadik személynek. Engedély nélküli jogátengedés esetén a felhasználó és a jogszerző egyetemlegesen felelnek a felhasználási szerződés teljesítéséért.³²⁵

A felhasználási szerződés tartalmának megállapításakor további fontos kérdés, hogy milyen felhasználási módokra vonatkozik az engedély, vagyis milyen felhasználási cselekményeket (ezeket az egyes vagyoni jogok lefedik, ld. többszörözés, terjesztés stb.) és milyen mértékben (például a többszörözést milyen példányszámig) vihet véghez jogszerűen a felhasználó a szerződés közvetett tárgyát képező előadás tekintetében. Abban az esetben, ha a felek a szerződésben egyáltalán nem, vagy nem kielégítően rendelkeznek a felhasználási módokról, illetve a felhasználás megengedett mértékéről, a felhasználó által megszerzett felhasználási jog csak a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre fog korlátozódni.³²⁶

³²³ Szjt. 43. § (1) bek.

³²⁴ Szjt. 43. § (2) bek.

³²⁵ Szjt. 46. § (1),(3) bek.

³²⁶ Szjt. 43. § (5) bek.

Előfordulhat, hogy a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen. Az ilyen kétséges esetekben alkalmazandó az Szjt. általános értelmezési szabálya, miszerint az előadóművész számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.³²⁷

Ami a felhasználási szerződés alakiságát illeti, az Szjt. alapján a felhasználási szerződést a felek kötelesek írásba foglalni, az írásba foglalás elmaradása a szerződés semmisségét vonja maga után.³²⁸ Mivel érvényességi feltétel az írásbeli alak, a háttérszabályként irányadó Ptk. alapján³²⁹ a szerződés lényeges tartalmát, vagyis a felek, az előadás, a konkrét felhasználási mód és az ellenérték meghatározását írásba kell foglalni. A szerződés lényeges tartalmának kötelező írásba foglalását a bírói gyakorlat is megerősítette. Az érintett ügyben a felhasználás fejében járó díjazás összegét mint lényeges feltételt nem rögzítették a felek a szerződésben, abban csak annyit jeleztek, hogy a „megállapodott összeg fejében” kerül sor a felhasználás engedélyezésére. A bíróság következőképpen kimondta, hogy az adott írásbeli szerződés nem tekinthető érvényesen létrejött szerződésnek, mivel nem rendelkezett a díjazás mértékéről.³³⁰

A felhasználási szerződésre vonatkozó írásba foglalási kötelezettséget tágan kell értelmezni, azaz a felhasználási szerződéssel kapcsolatos valamennyi nyilatkozatot csak írásban lehet érvényesen megtenni.³³¹

Amint fentebb említésre került, az Szjt.-nek a felhasználási szerződésre vonatkozó általános szabályait nem csak az előadóművészi teljesítmény felhasználására, hanem az előadóművészt megillető vagyoni jogok átruházására kötött szerződésre is megfelelően alkalmazni kell. Szükséges hangsúlyozni e körben, hogy míg a szerző vagyoni jogai főszabály szerint nem ruházhatók át, más módon sem szállhatnak át, azokról lemondani nem lehet, addig az előadóművészek vagyoni jogaira ez a tilalom nem alkalmazható, azok szabadon átruházhatók – élők között is –, illetve másként is

³²⁷ Szjt. 42. § (3) bek.

³²⁸ Szjt. 45. § (1) bek.

³²⁹ Ptk. 6:7. §

³³⁰ Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.497/2008/4.

³³¹ Gyertyánfy, i.m. 299-300.old.

átszállhatnak, és végső soron az előadóművész le is mondhat azokról. Jogátruházási szerződés esetén a felhasználási szerződés szabályai bizonyos megszorításokkal irányadóak, szemben az előadóművész által kötött felhasználási szerződéssel, amelyre lényegében valamennyi szabályt alkalmazni kell.³³² Így például nem kell alkalmazni a felhasználási jog személyhez kötöttségére vonatkozó szabályt, hiszen a jogszerző a továbbiakban rendelkezhet a vagyoni jogokkal,³³³ azokat szabadon továbbengedheti, és jogátruházási szerződés lévén nem kell rendezni értelemszerűen a kizárólagosság kérdését sem, ugyanis a nem kizárólagos jogátruházás fogalmilag kizárt.

5.1.2. Joggyakorlás közös jogkezelés útján

Az egyedi joggyakorlás mellett az előadóművész az engedélyezési jog nélküli díjigényeit, valamint egyes kizárólagos engedélyezési jogait közös jogkezelés útján érvényesítheti. A közös jogkezelés intézménye a szerzői- és a szomszédos jogi területen egyaránt azon a felismerésen alapul, hogy számos mű, szomszédos jogi teljesítmény tömegessé váló felhasználása következtében kivitelezhetetlen valamennyi felhasználás egyenkénti jogosítása a jogosult és a felhasználó által kötött egyedi szerződéssel.³³⁴ Manapság ugyanis az előadóművész előadását, ahogyan a szerzői műveket is, gyakran már olyan széles felhasználói réteg, közel azonos időben használ, amely az engedélyezési jogok és díjigények érvényesítését komoly nehézségek elé állítja a gyakorlatban. Ékes példája ennek az előadásoknak a már fentebb tárgyalt internetes felhasználása. Az előadás közel azonos időben történő, tömeges felhasználása pedig nem teszi lehetővé az előadóművész számára, hogy követni tudja az előadás felhasználását, egyenként adjon a felhasználóknak engedélyt, ahogyan a felhasználó felé is irreális elvárás lenne valamennyi érintett előadóművész előzetes megkeresése. A közös jogkezelés az ilyen helyzetekre kíván megoldást

³³² Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 180. old. , Gyertyánfy, i.m. 339-340. old.

³³³ Sztj. 9. § (6) bek.

³³⁴ Gyertyánfy, i.m. 497. old.

nyújtani, amikor a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt az előadóművész nem tudja egyedileg gyakorolni jogait.

A magyar jogalkotó az Szjt. külön fejezetébe foglalja a közös jogkezelésre vonatkozó szabályokat, amelyek lényegében már jelenleg is megfelelnek a 2014-ben elfogadott Közös jogkezelési irányelvben foglalt uniós előírásoknak.³³⁵ A közös jogkezelésnek az Szjt.-ben meghatározott fogalmából³³⁶ egyértelműen kitűnik, hogy közös jogkezelés esetén az előadóművészek az általuk létrehozott szervezet útján érvényesítik egyedileg nem gyakorolható szomszédos jogaikat.

Az előadóművészek közös jogkezelő szervezete az Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület (EJI), amely – megfelelően a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szervezeti előírásoknak – nyilvántartásba vett, egyesületi formában működő, önkéntes tagságon alapuló nonprofit szervezet.³³⁷ Bár az Szjt. 2011-es módosítása révén több közös jogkezelő szervezet is nyilvántartásba vehető, meghatározott feltételek teljesítése esetén, ugyanazon jogosulti csoport ugyanazon vagyoni jogának kezelésére, jelenleg az EJI monopolhelyzetben látja el az előadóművészek vagyoni jogainak közös kezelését.³³⁸

Az Szjt. értelmében a közös jogkezelésnek három típusa, a kötelező, a kilépést engedő és az önkéntes közös jogkezelés különböztethető meg.

A kötelező közös jogkezelés azokat az eseteket fedi le, amikor maga a törvény rendeli el a joggyakorlás e formáját, és az egyedi joggyakorlás lehetősége kizárt a jogosult számára. A kötelező közös jogkezelés kiterjed valamennyi, az előadóművészt engedélyezési jog nélkül megillető díjigényre, amelyek csak ilyen módon érvényesíthetőek. Szintén a kötelező közös jogkezelés esete a hangfelvételek bérbeadásának és nyilvános haszonkölcsönzésének az engedélyezési joga.

A kilépést engedő közös jogkezelés esetében ugyancsak törvényi előírás van a közös jogkezelésre, abból azonban meghatározott keretek között a jogosult kiléphet. A

³³⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről. Az irányelv előírásait 2016. április 10-ig kell a tagállamoknak átültetni a nemzeti szabályozásba.

³³⁶ Szjt. 85. §

³³⁷ A nyilvántartásba vételhez szigorú és részletes feltételeknek kell megfelelni, például az egyesületnek kellően reprezentatívnak kell lennie a képviselt jogosultak számát illetően (Szjt. 92. §). A közös jogkezelő szervezetek nyilvántartását a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala vezeti.

³³⁸ Szjt. 87. §, 91-92. §

kilépéshez az érintett közös jogkezelő szervezethez kell írásbeli nyilatkozatot intézni, előadóművészek esetében az EJI-hez, több mint három hónappal a naptári év vége előtt és a következő év első napjánál nem korábbi hatállyal.³³⁹ Az Szjt. értelmében az előadóművész nyilatkozatával az adott vagyoni jog tekintetében minden lehetséges felhasználási módra vonatkozóan valamennyi előadását kivonja a közös jogkezelésből. Ennek következtében az előadóművész az érintett vagyoni jogát a továbbiakban egyedileg gyakorolja, ezért célszerű alaposan átgondolni, hogy valóban hatékonyabban tudja-e azt érvényesíteni, jobb alkupozícióval és ellenőrzési lehetőségekkel rendelkezik-e, mint a közös jogkezelő szervezet.³⁴⁰ A kilépést engedő közös jogkezelés esete az előadóművésznak a rögzített előadás lehívásos nyilvánosságához közvetítésére vonatkozó engedélyezési joga, valamint az előadás ismételt sugárzás vagy a nyilvánosságához átvitel céljára készült rögzítésére vonatkozó díjazási igénye.

Végül önkéntes a közös jogkezelés, ha arra vonatkozóan törvényi előírás nincsen és egy egyébként egyedileg gyakorolható jog az érintett jogosultak önkéntes elhatározása alapján kerül közös kezelésbe. A kilépési lehetőség az önkéntes közös jogkezelés esetén is fennáll.

A magyar szabályozásban, függetlenül attól, hogy kötelező, kilépést engedő, vagy önkéntes közös jogkezelésről van szó, a közös jogkezelés kiterjesztett hatályú. Az előadóművészek szemszögéből vizsgálva a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés az EJI mint megfelelő reprezentativitással rendelkező és így nyilvántartásba vett szervezet által adott engedély hatályának az Szjt. által történő kiterjesztését jelenti. Amennyiben ugyanis az EJI engedélyt ad egy felhasználónak egy előadás adott felhasználására, a felhasználó jogosulttá válik valamennyi előadóművész előadásának ugyanazon felhasználására az ezekre vonatkozó jogdíjak azonos feltételek szerint történő megfizetése mellett.³⁴¹ Ez a kiterjesztés kiterjed tehát azokra az előadóművészekre is, akik nem tagjai, képviseltjei az EJI-nek, ők is, a képviselt előadóművészekhez hasonlóan, azonos igénnyel rendelkeznek a jogdíjfelosztás

³³⁹ Szjt. 87. § (3) bek.

³⁴⁰ Szinger-Tóth, i.m. 98. old.

³⁴¹ Szjt. 87. § (1) bek.

szerinti egyedi díjazásra.³⁴² A nem képviselt előadóművészre akkor nem alkalmazható a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés, ha az ellen az előadóművész az EJI-hez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozik (kivételt képeznek e körben a kötelező közös jogkezelés esetei).³⁴³

Az előadóművészre mint jogosultra nézve, további fontos szabály, hogy a közös jogkezelésbe került igényekről nem mondhat le, a jogdíjkövetelésekkel csak a jogdíjak személyre szóló felosztása után rendelkezhet.³⁴⁴

Tevékenységének ellátását illetően, a közös jogkezelő szervezet a képviselt javára, de nem a képviselt, hanem a saját nevében jár el, saját igényeiként érvényesíti a közös jogkezelés körébe tartozó igényeket. Eljárása a tagjai tekintetében a tagsági szerződésen, a közös jogkezelési megbízást adó, de nem tag jogosultak esetében a megbízási szerződésen, a többi jogosult esetében pedig a törvényes, kiterjesztett közös képviseleten alapszik.³⁴⁵ Mindezekből adódóan az eljárása nem egy hagyományos megbízotti, hanem egy speciális törvényes, részben a bizományosi jogálláshoz közel álló képviseletnek tekinthető.³⁴⁶ A közös jogkezelő szervezetek tevékenysége kiterjed a nemzetközi repertoárra, így az EJI esetében a külföldi előadásokra is, amelyek a felhasználások nem elhanyagolható részének tárgyát képezik. Az EJI, illetve a többi közös jogkezelő szervezet eljárásának az alapját a külföldi jogosultak esetében döntően a külföldi közös jogkezelő szervezetekkel kötött kölcsönös képviseleti szerződések jelentik.³⁴⁷

A közös jogkezelő szervezet tevékenységének egyik fontos része a szerződéskötés, az engedélyezés ugyanis a közös jogkezelés esetén is a felhasználást megelőzően felhasználási szerződés megkötésével történik. A jogosulti oldalon azonban nem maga a jogosult, hanem a közös jogkezelő szervezet áll, amely nem is egyeztet előzetesen az érintett jogosultakkal egyenként és a szerződések alapjául a szervezet által évente kiadott díjszabás szolgál, amely meghatározza a jogdíjakat és a felhasználás egyéb feltételeit. A közös jogkezelő szervezet tevékenysége

³⁴² Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 187. old.

³⁴³ Sztj. 87. § (3) bek.

³⁴⁴ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 191. old.

³⁴⁵ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 202. old.

³⁴⁶ Gyertyánfy, i.m. 500. old.

³⁴⁷ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 186., 202. old.

mindenképpen kiterjed a jogdíjak beszedésére és jogosultak közötti felosztására is (vagy felosztás céljára más közös jogkezelő szervezetnek történő átadására).³⁴⁸ Az Szt. 88. § (2) bekezdése alapján a közös jogkezelő szervezet a beszedett jogdíjakkal a jogosultak közötti felosztásukig rendelkezik. A közös jogkezelő szervezet tevékenységének ellátása során lényegében teljes körű önállóság jellemzi, a jogosultak csak arra vonatkozóan élhetnek ellenőrzési jogukkal egy adott ügyben, hogy a szervezet a közös jogkezelési szabályzatai, különösen a felosztási szabályzat szerint járt-e el.³⁴⁹

5.2. A személyhez fűződő jogok gyakorlása

Míg az előadóművész vagyoni jogainak egy részét egyedileg, másik részét közös jogkezelés útján gyakorolja, addig a személyhez fűződő jogait kizárólag személyesen gyakorolhatja.³⁵⁰ A személyhez fűződő jogokat sem a vagyoni jogok felhasználására adott engedély, sem a vagyoni jogok átruházása nem érinti. A személyhez fűződő jogok és a vagyoni jogok gyakorlása természetesen elkülönülhet egymástól, érdemes azonban megjegyezni, hogy a személyhez fűződő jogok érvényesülése vagyoni értéket is jelenthet az előadó számára.³⁵¹ Az előadó nevének megjelenése egy sikerre vitt produkció kapcsán döntően kihatással lehet későbbi szakmai lehetőségeire, díjazására is. Szemben a szerző személyhez fűződő jogaival, amelyeket a szerző nem ruházhat át, illetve azok másként sem szállhatnak át,³⁵² a szomszédos jogi jogosultak, köztük az előadóművész kapcsán ilyen korlátozást nem tartalmaz a törvény, ez azonban nem eredményezi azt, hogy a szomszédos jogi jogosultak személyhez fűződő jogai forgalmának ne lennének hasonló jellegű korlátai.³⁵³ Az előadóművésznek, ellentétben a szerzővel, lehetősége van arra, hogy személyhez fűződő jogainak gyakorlásáról egyoldalúan lemondjon vagy kötelezettséget vállaljon

³⁴⁸ Szt. 89. § (1) bekezdése rögzíti azokat a feladatokat, amelyeket feltétlenül el kell látnia közvetlenül a közös jogkezelő szervezetnek.

³⁴⁹ Gyertyánfy, i.m. 500. old. , Szt. 88. § (1) bek.

³⁵⁰ Ptk. 2:54. § (1) bek.

³⁵¹ Gyertyánfy i.m. 452. old.

³⁵² Szt. 9. § (2)

³⁵³ Gyertyánfy i.m. 452. old.

arra, hogy személyhez fűződő jogainak gyakorlásától tartózkodni fog. A személyhez fűződő jogok átruházására, illetve élők közötti más módon történő átszállására azonban nem áll fenn a lehetőség, tekintettel a Ptk. 2:54. § (1) bekezdésére, az ugyanis a jog érvényesíthetőségének megszűnését eredményezné.³⁵⁴ Az előadóművész halála esetén személyhez fűződő jogai fennmaradnak, és azokat a vagyoni jogokat megszerző örökös gyakorolhatja az előadóművész halála után, egészen a védelmi idő leteltéig.

5.3. A joggyakorlás sajátos szabályai előadóművészi együttesek esetén

Az előadás nem csak egyetlen előadóművész szomszédos jogi teljesítménye lehet, számos esetben több előadóművész közreműködésével jön létre. Ilyen esetben az előadás felhasználásához valamennyi előadóművész hozzájárulása szükséges, hiszen az Szjt. által biztosított védelem minden egyes előadóművészt megillet, függetlenül attól, hogy az előadás önálló egyszemélyes produkció vagy sem. Egy előadásban részt vehetnek az előadóművészek közösen, de valamennyien saját nevük alatt (például egy kamarazenei koncert erejéig közösen lépnek fel, de együttest nem alkotnak), vagy közös név alatt működő együttes (például zenekar, tánckar) tagjaiként is. Az Szjt. az utóbbi esetre úgy rendelkezik, hogy az együttes tagjai csak képviselőjük útján gyakorolhatják kizárólagos engedélyezési jogukat, létszámuktól függetlenül.³⁵⁵ A kötelező képviselet alatt azt kell érteni, hogy a felhasználó követelheti, hogy az együttes tagjai a felhasználási szerződés megkötésére hatalmazzanak meg írásban egy képviselőt, akinek személyére, kijelölésére és eljárására a Ptk. ügyleti képviseletre vonatkozó szabályai megfelelően irányadóak.³⁵⁶ Fontos tehát kiemelni, hogy a törvényi előírás megléte ellenére nem törvényes képviselőről van szó, ugyanis a képviselő jogállását nem határozza meg az Szjt.³⁵⁷ A képviselő nem feltétlenül tagja az együttesnek, manapság egyre több együttesnél,

³⁵⁴ Gyertyánfy i.m. 452. old.

³⁵⁵ Szjt. 73. § (2) bek.

³⁵⁶ Ptk. 6:15-6:17. §

³⁵⁷ Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás, i.m. 145. old.

például a könnyűzenei szektorban, megfelelő szaktudással rendelkező személy, vállalkozás a képviselő, míg komolyzenei együtteseknél leggyakrabban még ma is az együttes vezetője, a zenekari igazgató, karigazgató tölti be ezt a szerepet.

A Római Egyezmény³⁵⁸ alapján létrehozott szabály értelemszerűen a nagyobb létszámú együttesek esetén könnyíti meg igazán a felhasználó helyzetét, hiszen a képviselő által adott hozzájárulás az együttes valamennyi tagjára kiterjed. Elegendő csak az ötven-hatvanfős szimfonikus zenekarokra, kórusokra, gyermekkarokra gondolni, ahol a hozzájárulásnak a tagoktól egyenként történő beszerzése jóval nehezebb lenne. A kis létszámú együttesek esetén a felhasználó gyakran kifejezetten kitart amellett, hogy a közös néven működő együttes valamennyi tagja személyesen tegyen jognyilatkozatot. Ez a gyakorlat egyfelől eltér az Sztj. szabályozásától, másfelől a felhasználó és az együttes tagjainak érdekét egyaránt védi, ezért mindaddig, amíg a tagok lényegében azonos terjedelmű jogokat engednek a felhasználónak, nem kifogásolható. Szintén rendszerint egyedileg szerzi be a felhasználó az engedélyt egy már nem működő együttes teljesítményének a felhasználására, még hozzá az egykori együttes tagjaitól vagy azok örökösseitől. Ennek az elfogadott gyakorlatnak az az oka, hogy ezeknek a már nem aktív együtteseknek nincsen már az engedély kiadására megfelelő meghatalmazással rendelkező képviselője.³⁵⁹

A képviselő útján történő joggyakorlás folytán az együttes tagjai számára szükségszerű lépés, hogy az engedély megadását megelőzően egyeztessenek annak feltételeiről, amely a felhasználó számára is előnyös, mivel biztonságosabb joggyakorlást eredményez. Természetesen elméletileg elképzelhető, hogy az együttes tagjai egymástól eltérően határozzák meg az engedély feltételeit, tekintettel arra, hogy az előadóművész tagok kizárólagos jogai továbbra is egymástól függetlenül fennállnak, az Sztj. csak a joggyakorlás módját, és nem annak tartalmát határozza meg.³⁶⁰ A feltételeknek a tagonként eltérő módon történő meghatározása azonban, mivel az veszélyeztetheti a felhasználás eredményességét, amely az együttes és a felhasználó közös érdeke, valójában legfeljebb az engedély fejében fizetendő díj

³⁵⁸ RE 8. cikk

³⁵⁹ Gyertyánfy, i.m. 441. old.

³⁶⁰ Gyertyánfy, i.m. 441. old.

egyenkénti megállapításában jelenik meg, és véleményem szerint ez is jellemzően csak a kis létszámú együttesek, nagy ismertségre szert tett előadóművészeket tagjai között tudó, befutott zenei, táncos stb. formációk esetén.

Összefoglalás

A XX. század folyamán a nemzetközi és a nemzeti szabályozásokban egyaránt megjelent, szerzői joggal szomszédos jogok lehetőséget adnak arra, hogy az előadóművészek speciális teljesítménye sokoldalú védelemben részesüljön. Az előadóművészi teljesítmény – bár nem emelkedik a szerzői alkotás szintjére – szintén rendelkezik (legalább minimális) egyéni, személyes jelleggel, nem pusztán a mű „szolgai” közvetítése a közönség számára. Az előadás védelmét az Szjt. a szerzői művekéhez hasonló eszközökkel, vagyoni és személyhez fűződő jogok rögzítésével biztosítja. A különbség abban áll, hogy az előadóművész vagyoni jogai körében a jogalkotó a hozzájárulástól nem függő díjigények mellett taxatívén sorolja fel a kizárólagos engedélyezési jogokat. Ezeknek a kizárólagos jogoknak az elismerése nehezen lenne elképzelhető a személyhez fűződő jogok biztosítása nélkül, amelyek a sérülékeny előadóművészi teljesítmény hatékony védelmének fontos elemei.³⁶¹ Láthattuk, hogy a személyhez fűződő jogok egyrészt biztosítják az előadóművész számára, hogy előadásait kizárólag az ő nevéhez kapcsolják és azok integritását ne érje olyan sérelem, amely a hírnevére, becsületére károsan hat. Míg a személyhez fűződő jogok átruházására nincs lehetőség, az engedélyezési jogok szabadon átruházhatóak, amellyel a gyakorlatban az előadóművész gyakran él vagy kénytelen élni, ha hangfelvétel-előállítóval szerződik. A dolgozat érintette az ennek kapcsán óhatatlanul felmerülő problémát, hogy az előadóművész gyengébb szerződési pozícióval rendelkezik, érdekeit nem tudja megfelelően érvényesíteni. Bár a forgalomba hozott hangfelvételen foglalt előadás védelmi idejének felemelését kísérő intézkedések igyekeznek az előadóművész pozícióját erősíteni, összességében

³⁶¹ Békés-Mezei, i.m. 23. old.

a védelmi idő felemelésétől a legtöbb előadóművész anyagi helyzetének szignifikáns javulása véleményem szerint sem várható.

A dolgozat rávilágított arra is, hogy már az 1990-es évek második felére nemzetközi, majd nemzeti szinten is megfogalmazódott az a törekvés, hogy az internet által lehetővé tett új felhasználási módokhoz igazítsák a szabályozást a szomszédos jogok terén is. Az előadóművészek előadásai (ezáltal a közvetített szerzői művek is) egyre egyszerűbb módon és a nyilvánosság jóval szélesebb körében érhetőek el, illetve tehetnek szert ismertségre, ugyanakkor könnyebben válnak manipulálhatóvá és visszaélés tárgyává is.³⁶² Ebben a digitális környezetben, amelyben a tömeges felhasználás folytán az előadóművész nem tudja maga gyakorolni az engedélyezést, a közös jogkezelésnek is egyre nagyobb szerep jut. A jogalkotót a legnagyobb kihívás elé jelenleg is a digitális technika gyors fejlődése, az egymást gyorsan követő újabb és újabb műszaki lehetőségek állítják, amelyekre várhatóan a jövőben sem lesz könnyebb gyorsan és hatékonyan reagálni.

³⁶² Dr. Pogár, i.m.

Bibliográfia

Könyvek:

Fehér Anikó: *Mi vagyunk a rózsák... Magyar népzenei alapvetés*, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011

Gyertyánfy Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*, Wolters Kluwer, Budapest, 2014

Lontai Endre - Faludi Gábor - Gyertyánfy Péter - Vékás Gusztáv: *Szerzői jog és iparjogvédelem*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2015

Mádl Ferenc-Vékás Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012

Johann Joachim Quantz: *Fuvolaiskola (1752)*, Argumentum Kiadó, 2011

Szinger András – Tóth Péter Benjamin: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz*, Novissima Kiadó, Budapest, 2004

Szakkikkek, tanulmányok, előadások:

Békés Gergely: *A magáncélú másolás néhány kérdése – Szomszédos jogi szemmel*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 107. évfolyam 2. szám (2002. április)

http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200204/a_magancelu.htm

Békés Gergely: *Az előadóművészek ismétlési jogdíjáról*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 107. évfolyam 1. szám (2002. február)

<http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200202/hirek2.html>

Békés Gergely: *Előadóművészi jogok internetes környezetben*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 106. évfolyam 5. szám (2001. október)

<http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200110/tanulmanyok.html>

Békés Gergely – Mezei Péter: *A sampling megítélése a magyar szerzői jogban*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évfolyam 6. szám

Csiky Péter: *A TRIPS egyezmény szerepe a nemzetközi iparjogvédelmi rendszerben*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 103. évfolyam 3. szám (1998. június)

<http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/199806/csiki.html>

Ficsor Mihály: *Az audiovizuális előadóművészi teljesítmények védelméről szóló Pekingi Szerződés*, Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület, Egerszalók, 2012. november 22-23.
http://www.mie.org.hu/eloadasok_2012_konf/nov_22_Egerszalok/Dr.%20Ficsor%20Mihaly_prez2012nov22-23.pdf

Christophe Geiger: *The extension of the term of copyright and certain neighbouring rights – a never-ending story?*, International Review of Intellectual Property and Competition Law, 1/2009

Gowers *Review of Intellectual Property* (December 2006)
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228849/0118404830.pdf

Gyenge Anikó: „Érted haragszom, nem ellened” – Néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításáról, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. (114.) évfolyam 1. szám (2009. február)

Natali Helberger –Nicole Dufft – Stef van Gompel – Bernt Hugenholtz: Never forever: *Why extending the term of protection for sound recordings is a bad idea*, European Intellectual Property Review, 2008, Volume 30 Issue 5

Kiss Zoltán: *A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításának főbb kérdései*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle (Elektronikus publikáció), 109. évfolyam 1. szám (2004. február)
<http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200402/01-kiss.html>

Nyirő Márton – Berki-Süle Margit: *Az illegális zeneletöltés társadalmi és szakmai megítélése egy legális zenehallgatást támogató termék, a Deezer piaci lehetőségein keresztül*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 10. (120.) évfolyam 2. szám (2015. április)

Pogár László: *Zeneművek a szerzői jogban*, Jogi Fórum Publikációk
[http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pogar_laszlo-zenemuvek_a_szerzoi_jogban\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pogar_laszlo-zenemuvek_a_szerzoi_jogban[jogi_forum].pdf)

Szinger András: *How the net was won and where it goes (Gondolatok a zeneipar helyzetéről)*, Tattay Levente (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából Barátaiktól, Szent István Társulat, 2009

Patrick Tafforeau: *La musique en ligne et les droits voisins:Essai de bilan, une décennie après l'entrée en vigueur de la directive DAD/VS du 22 mai 2001*, Revue Internationale du Droit d'Auteur, n. 237 juillet 2013

Tattay Levente: *Szomszédos jogok és az új szerzői jogi törvény*, Gazdaság és Jog, 2000, 12. szám

Tattay Levente: *Az EU jogharmonizáció hatása Magyarországon a szellemi alkotások újraszabályozására (1990-2012)*, Európai Jog, 2012/6. szám

The Recasting of Copyright & Related Rights for the Knowledge Economy, final report, Institute for Information Law, University of Amsterdam, The Netherlands, November 2006

http://www.ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast_report_2006.pdf

Tóth Péter Benjamin: *Jogi kérdések a zenekarok névviseleése körül*, 2003

<http://docplayer.hu/702400-Jogi-kerdesek-a-zenekarok-nevviselese-korul-toth-peter-benjamin.html>

Jogsabályok:

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény

A szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény

Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény

Nemzetközi Egyezmény az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelmére (Római Egyezmény – 1961)

TRIPS Egyezmény (1994)

WIPO Előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződése (WPPT – 1996)

Az audiovizuális előadóművészi teljesítmények védelméről szóló Pekingi Szerződés (2012)

Tanács 1993. szeptember 27-i 93/83/EGK irányelve a műholdas sugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról

Az Európai Parlament és a Tanács 2001. május 22-i 2001/29/EK irányelve az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról

Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i 2006/115/EK irányelve a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról

Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i 2006/116/EK irányelve a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről

Az Európai Parlament és a Tanács 2011. szeptember 27-i 2011/77/EU irányelve a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK irányelv módosításáról

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről

Bírósági határozatok:

Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.497/2008/4.

Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.965/2008/6.

BH1992.756.

BH1991.147.

BH1986.498.

BH1980.467.

BH1979.411.

BH1978.376.

BH1976.492.

Európai Unió Bíróságának határozatai:

C-306/05. Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v. Rafael Hoteles SA

C-467/08. Padawan SL v. Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE)

C-135/10. Società Consortile Fonografici (SCF) v. Marco del Corso

C-162/10. Phonographic Performance (Ireland) Limited v. Ireland and Attorney General

Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei:

SZJSZT 20/1998.

SZJSZT 5/2000.

SZJSZT 38/2000.

SZJSZT 42/2000.

SZJSZT 9/2002.

SZJSZT 6/2006.

SZJSZT 27/2006.

SZJSZT 16/2008.

SZJSZT 03/2012.

SZJSZT 09/2014.

Felhasznált honlapok:

(2015. szeptember 6-i állapot szerint)

<https://www.artisjus.hu/>

<https://www.artisjus.hu/kategoria/felhasznaloknak/ures-hordozo-dij/>

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2008/HU/1-2008-464-HU-F1-1.Pdf>

<https://www.eji.hu/index1.php>

https://www.eji.hu/eloadomuveszi_jogok/bemutato_az_eloadomuveszi_jogokrol/bemutato_az_eloadomuveszi_jogokrol.html

https://www.eji.hu/felhasznaloinak/hangfelvetelek_sugarzasi_jogdijai/hangfelvetelek_sugarzasi_jogdijai.html

https://www.eji.hu/felhasznaloinak/lehivasos_internet_jogdijak/lehivasos_internet_jogdijak.html

https://www.eji.hu/felhasznaloinak/televizios_ismetlesi_jogdijak/televizios_ismetlesi_jogdijak.html

<http://szerzoijogikezikonyv.hu>

<http://www.sztnh.gov.hu/hu>

<http://www.wipo.int/portal/en/index.html>

http://www.wipo.int/wipo_magazine/fr/2012/04/article_0001.html